

Kvinne i Sri Lanka

- Et innblikk i kjønnsbaserte begrensninger

Kari Emilie Syrdahl
Masteroppgave i samfunnsgeografi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo
November 2008

Forord

Det er mange som fortjener en takk nå når jeg nærmer meg innlevering.

I Sri Lanka vil jeg rette en stor takk til informantene mine og deres familier, som med stor velvillighet lot meg ta del i deres liv. Takk til venner og familie på Sri Lanka, som fikk feltarbeidet til å være en god opplevelse å tenke tilbake på. Tusen takk til Leon som holdt meg med selskap, og som kjørte meg frem og tilbake til informanter og andre steder jeg trengte å reise til under feltarbeidet. Takk til ansatte ved CENWOR, som var hyggelige og imøtekommende og hjalp meg å finne litteratur av interesse.

I Norge vil jeg takke Jan Hesselberg for klare og gode tilbakemeldinger. Videre vil jeg takke medstudenter, både gamle, nye og de som har ”holdt ut” like lenge som meg. Ainhua, da var det gjort.

Tusen takk til Anne, Kristin og Liv med familier for at Randi Amalie har fått vært på besøk hos dere i helgene frem mot innlevering. Tusen takk til Marte og Anne for korrekturhjelp. Tusen takk til Mamma og Pappa for at dere har ”gitt” meg Sri Lanka, og ikke minst for all støtte gjennom studietiden. Takk til Sten Gunnar for etterlengtede avbrekk på torsdagene. En takk til, eller tre, til Leon for at du har stelt pent med hestene mine da all tid forsvant inn i oppgaven. Og tusen takk min lille Randi Amalie, ganske enkelt fordi du er så uendelig morsom og søt. Du får meg i godt humør, uansett hvor stresset jeg er!

Kari Emilie

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innholdsfortegnelse	5
1. Innledning	9
Tema og problemstilling	9
Oppgavens oppbygning	10
2. Bakgrunn	11
Kolonitidens påvirkning av kvinnerollen	11
Dagens lover og regler	15
Utdanning.....	16
Arbeidsliv.....	16
Helse.....	17
Familie.....	17
Overgrep.....	18
Rom for forbedringer.....	19
Kvinnen i en kontekst av nasjonal usikkerhet	20
Kvinner som økonomiske bidragsyttere	21
3. Teoretisk rammeverk	23
Konstruksjonen av ”kvinnen”	23
Chatterjees teori	25
Chatterjees teori i lys av lankesisk kontekst og analysen.....	27
Opplevelsen av det offentlige rommet	28
Frykt som kontrollmekanisme for kvinnelig oppførsel.....	29
Strategi.....	30
Variasjoner.....	31
Seksuell trakassering som opprettholdende mekanisme for kvinners frykt.....	31

4. Metode	35
Kvalitativ Metode	35
Deltagende observasjon.	35
Intervju.....	37
Feltbeskrivelse	38
Informantene	39
Etikk og informantene	40
Problematisering av relasjonen mellom informant og forsker	42
Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet.	43
5. Analyse.....	45
Sol, måne og ris.....	45
Kvinnen i husholdet.....	48
Kvinnen og ekteskap	57
Geetha	57
Samanmali.....	59
Leela	63
Sonya	63
Susantika	65
Vanskelige ekteskap	66
Svigermor til besvær?.....	69
Å være ugift kvinne	71
Følgen av å bryte med tradisjonelle normer.....	74
Oppfattelse av kvinners kropp og seksualitet	75
Klær	77
Døgnetts tider	80
Følelsen av egen sikkerhet i det offentlige rom.....	84
Følelsen av egen sikkerhet i sitt eget hjem.....	86
6. Avslutning.....	89
Referanser	91

Vedlegg 1: Oversikt over informantene	94
Vedlegg 2: Intervjuguide	96

1. Innledning

Tema og problemstilling

I 1960 trådte Sri Lanka inn som historiens første land med kvinnelig statsminister. Ofte med dette utgangspunktet blir Sri Lanka trukket frem som et land hvor kvinner har oppnådd stor grad av likestilling til sammenligning med andre land i regionen, og til sammenligning med andre land med tilsvarende inntekt per innbygger. Diskursen om kvinners gunstige posisjon i Sri Lanka står sterkt i forståelsen blant mange på Sri Lanka, og på spørsmål om temaet er svaret gjerne avfeieende og bastant: Kvinner på Sri Lanka har like muligheter som menn. Som kvinne fra en annen del av verden, hvor kjønnsrollene ikke kommuniseres på samme måte som i Sri Lanka blir det likevel synlig at på tross av de mange muligheter som kvinner på Sri Lanka har oppnådd er det også en rekke kulturelt betingede begrensninger som legger føringer for kvinners liv i Sri Lanka. Med kulturelt betingede begrensninger mener jeg begrensninger som fremstår som riktige gitt den kulturelle konteksten. Dette vil ikke si at aktørene uten videre er enige i disse, men den dominante diskursen i omgivelsene oppfatter begrensningene som riktige og/eller nødvendige.

Denne oppgaven handler om de begrensninger kvinner opplever på Sri Lanka som følge av den kulturelle forståelsen av kjønn: Hvordan forståelsen av deres rolle som kvinne er med på å forme det livet de lever. Utgangspunktet for oppgaven er middelklassekvinner i et singalesisk dominert område i utkanten av en av Sri Lankas største byer hvor jeg gjorde feltarbeid i 2004/05.

Problemstillingen lyder:

- *Hvilken betydning har identiteten som kvinne for begrensninger til livsutfoldelse?*

Gjennom analyse av funn gjort ved hjelp deltagende observasjon og intervjuer forsøker jeg i denne oppgaven å gi et innblikk i de begrensninger som knytter seg spesifikt til rollen som kvinne i den konteksten feltarbeidet ble utført.

Min bakgrunn for å tilnærme meg denne problemstillingen er i første omgang de mange besøk til Sri Lanka mine foreldre tok meg med på som barn og tenåring, som en følge av deres engasjement i den da lille frivillige organisasjonen Marys Venner. Deres engasjement i Sri

Lanka smittet tidlig over på meg. Jeg møtte også min mann i Sri Lanka i 1998, noe som ikke førte til at mitt engasjement avtok, men heller førte meg ”dypere inn under huden” på Sri Lanka. Gjennom utallige reiser rundt i landet, opphold ved barnehjem og gjennom å ha blitt inkludert inn i min lankesiske familie har Sri Lanka blitt en del av meg. Spørsmålet om kjønnsroller har blitt sentralt for meg når jeg i kortere og lengre perioder har bodd i en lankesisk kontekst, og som individ og kvinne, har blitt innlemmet i denne konteksten av venner og familie på Sri Lanka.

Oppgavens oppbygning

Jeg vil i kapittel to gi en kort generell presentasjon av Sri Lanka, før jeg går nærmere inn på deler av den historiske og nåværende konteksten som vil være relevant som bakgrunn for den kommende analysen. Jeg ser på kolonitidens påvirkning av forståelsen av kvinnerollen. Deretter går jeg inn på lover og regler med direkte konsekvens for kvinner. Jeg ser så kort på hvordan den nasjonale usikkerheten som har preget Sri Lanka i nyere tid, har påvirket kvinner. Før jeg til sist går inn på kvinner som bidragsytere til Sri Lankas økonomi.

I kapittel tre tar jeg for meg oppgavens teoretiske rammeverk. Først gjennom å se på mitt vitenskapsteoretiske ståsted. Etterfulgt av en presentasjon av teorier relevant for analysen av mine data. Jeg presenterer kort Chatterjees teori om kvinnespørsmålet i tiden rundt frigjøringen i India, og viser hvordan denne teorien har relevans for dagens kvinner i Sri Lanka. Deretter går jeg inn på studier av kvinners forhold til det offentlige rom.

Kapittel fire ser på de metoder jeg har benyttet meg av: Deltagende observasjon og intervju, og hvorfor jeg mener bruken av disse er nyttig i forhold til min problemstilling. Deretter følger en beskrivelse av den konteksten jeg utførte feltarbeidet i. Videre går jeg inn på mine informanter. Jeg ser på hvem de er, hvordan jeg gikk frem i utvelgelsen av disse og på informantrelatert etikk før jeg problematiserer relasjonen mellom meg selv som forsker og informantene. Til sist i metodekapittelet ser jeg på kvalitetsvurderingen av kvalitative data.

Kapittel fem utgjør oppgavens analyse. Først presenterer jeg to historier som gir et blikk inn i forståelsen av kvinners rolle som mor, før jeg går inn på forskjellige sider av mine informanters liv. Gjennom fortolkende beskrivelser forsøker jeg å formidle en forståelse av de kjønnsbaserte begrensningene mine informanter opplever, og hvordan kvinneidentiteten er sentrale for disse begrensningene.

2. Bakgrunn

Sri Lanka er et pluralistisk samfunn hvor det finnes et mangfold av sosiale identiteter. Disse baserer seg blant annet på etnisitet, religion, klasse, kaste og språk (Stokke 1999). Sri Lankas befolkning var i 2006 estimert til ca 19,8 millioner.¹ Den etniske sammensetningen av befolkningen på Sri Lanka består av 74 % singalesere, 18 % tamiler, 7 % muslimer og 1 % andre. I tillegg til at de ulike etniske gruppene har bidratt til dagens pluralistiske Sri Lanka, ble deler av Sri Lanka på begynnelsen av 1500 tallet kolonisert av Portugal. I 1658 tok Nederland over makten, etterfulgt av England i 1802. England tok ved hjelp av militærmakt kontrollen over hele Sri Lanka i 1815. Sri Lanka gjenvant uavhengighet fra England i 1948. Tiden etter frigjøringen og frem til i dag har vært preget av en polarisering av etnisk identitet, og økende konflikt mellom de to største etniske gruppene, singaleserne og tamilene. I 1983 eskalerte konflikten til borgerkrig mellom den singalesisk dominerte staten og militante tamilske separatister (Stokke 1999). 22. Februar 2002 ble det undertegnet en våpenhvile. Etter en periode som i lankesisk media har vært omtalt som ”ingen krig, ingen fred” begynte den etniske konflikten så smått å blusse opp igjen i tiden rundt mitt feltarbeid. I dag er Sri Lanka igjen sterkt preget av den opptrappede borgerkrigen².

De største religionene på Sri Lanka er buddhisme (70 %), hinduisme (16 %), kristendom (7 %) og islam (7 %),³ og er i stor grad sammenfallende med de etniske skillene. Singaleserne er hovedsakelig buddhister, mens tamilene i stor grad er hinduer. Innenfor begge grupper er også kristendommen representert. Språklig skiller også singaleserne og tamilene seg fra hverandre. I tillegg til Singalesisk og tamil er også bruken av engelsk utbredt.

Kolonitidens påvirkning av kvinnerollen.

For Sri Lanka strakk som sagt kolonitiden seg frem til 1948, da Sri Lanka oppnådde selvstendighet fra britene. Perioden som koloni har utvilsomt påvirket forståelsen av kvinnens rolle og hennes livsvilkår i Sri Lanka, også slik dette fremstår i dag. I likhet med andre kolonier tok også Sri Lanka innover seg en seksualmoral preget av viktoriansk puritanisme. Litteratur om kvinnens posisjon fra kolonitiden skriver seg stort sett fra beretninger nedtegnet

---

¹ http://www.statistics.gov.lk/Abstract_2006/abstract2006/table%202007/CHAP%202/AB2-1a.pdf

² http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/country_profiles/1166237.stm

³ <http://www.gov.lk/info/index.asp?mi=19&xp=0&xi=52&o=0&t=>

av kolonialistene og misjonærer. Disse beskriver det, etter deres standarder, umoralske levesettet de var vitne til i Sri Lanka. Til eksempel ble ekteskapspraksisen beskrevet som forferdelige forbindelser som man med alt for stor letthet kunne bryte ut av. Med en følelse av kulturell overlegenhet beskrev de singaleserne som semibarbariske hedninger med lav moral. På generaliserende vis ble det berettet om singalesernes avslappede forhold til monogami, og hvordan de ikke fant det nødvendig å begrense seksualitet til ekteskapet. Med utgangspunkt i sitt viktorianske, britiske ideal fant britene singalesernes ekteskapspraksiser kvinnefiendtlige. Det britiske ideal tok utgangspunkt i at kvinnen, som etter deres forståelse hadde en mentalt og fysisk svakere natur enn menn, hadde behov for beskyttelse og å bli tatt vare på i hjemmet. Den singalesiske kvinnens mer synlige deltagelse i det singalesiske samfunnet fremsto derfor for britene som mangel på omsorg og beskyttelse. Den singalesiske vestligutdannede eliten fant disse beskyldningene nedverdiggende og var instrumentelle i utformingen av en ny ekteskapslovgivning. Det ble innført formell registrering av ekteskap. Skillsmisse ville kun bli gitt på grunnlag av utroskap, utroskap med grusomhet eller om man var blitt forlatt og som følge av det hadde vært separert i 5 år. Videre førte britenes krav om at eiendom skulle registreres på en person til at menn ble favorisert i så måte, og kvinner mistet sine likestilte rettigheter til å eie land (Gombich og Obeyesekere 1988).

Misjonærenes beskrivelser av de innfødte kvinnene fokuserte på at de var obsternasige, skravlete, utålmodige og hadde manglende evner til å konsentrere seg. Misjonærene gikk inn for å utdanne kvinnene til siviliserte, lydige og milde kristne kvinner. Ikke minst gikk de inn for å få kvinnene til å gå over til en klesstil der de dekket til overkroppen (Gombich og Obeyesekere 1988).

På samme tid ble den singalesiske buddhistiske landsbyen romantisert i orientalistisk litteratur. Orientalismen fremholdt at påvirkning utenifra førte til en forvitring av det enkle, harmoniske landsbylivet. For den vestligutdannede singalesiske eliten vokste denne oppfatningen om den urørte singalesisk-buddhistiske landsbyen, i kombinasjon med det viktorianske kvinneidealet, seg sterkere i en tid da det nasjonalistiske prosjekt begynte å ta form. Angarika Dharmapala, en fremtredende skikkelse i dette prosjektet, hadde klar påvirkning både fra den orientalistiske litteraturen, samtidig som hans oppvekst preget av kristen skolegang og innflytelse fra det kristne miljøet også påvirket han. Han gav ut sin avis hvor han blant annet skrev at de singalesisk-buddhistiske spirituelle høye kvaliteter nå var i en skammelig forfatning etter tiden med kolonial innflytelse. Gjennom å trekke på de gamle

palitekstene⁴ forfektet han å forkaste vestlige normer og praksiser. På tross av dette foreskrev han likevel at man ikke skulle spise med hånden, men med gaffel og skje, og benytte toalett-papir før vann ved toalettbesøk, praksiser som kom med kolonitiden. Samtidig forkastet han en rekke praksiser fra det singalesiske bondesamfunnet, som fremsto som upassende ut i fra hans vestligpregete elitebakgrunn. Kvinner skulle ikke gre sitt hår i påsyn av andre og de skulle dekke til overkroppen. Disse retningslinjene var blant 200 regler Dharmapala utgav som et singalesisk hefte under tittelen ”*Gihi Vinaya*” (”den daglige kode for lekfolk”) i 1898 (Gombich og Obeyesekere 1988, Hewamanne 2008).

På tross av at kolonitiden førte til at kvinner mistet en del rettigheter og muligheter, brakte også kolonitiden med seg positiv utvikling: Jenters tilgang til utdanning. Tradisjonelt ble det oppfattet som unødvendig for jenter å få en utdanning. Med kolonialiseringen fulgte imidlertid at et, i utgangspunktet, fåtall jenter fikk grunnutdanning. Hovedsakelig gjaldt dette jenter som hadde fedre som var ansatt i den koloniale administrasjonen. Debattene vokste i takt med tilgangen på utdanning. Et gjentakende tema for debatt var nødvendigheten av utdanning for jenter. Blant forkjemperne for utdanningsmuligheter for jenter var fokuset at utdanning ville gjøre jentene til bedre koner og mødre (Jayawardena 1986). Hoveddelen av skolene ble drevet av kristne misjonærer, og størsteparten av elevene var gutter. Da man så at det var utbredt blant de nykonverterte kristne å gå tilbake til sin tidligere religion når de giftet seg, startet man opp med kristen utdanning for jenter, for å skape kristne hustruer til de kristenutdannede unge menn (Gombich og Obeyesekere 1988). På samme tid vokste det frem en buddhistisk vekkellesbevegelse. Å etablere et Buddhistisk alternativ til den kristne utdannelsen var sentralt for bevegelsen. Både velstående buddhistisk-singalesiske kvinner og en del utenlandske kvinner med interesse for Østens religioner bidro for å fremme buddhismen, og man gikk inn for å gi også jenter en moderne buddhistisk utdanning. Den første buddhistiske jenteskolen ble åpnet i 1880. Utdanning for kvinner var på denne tiden tema for debatt, både innenfor den buddhistiske vekkellesbevegelsen, men også i samfunnet som helhet. Innenfor vekkellesbevegelsen argumenterte en stor gruppe singalesisk-buddhistiske ledere for en god buddhistisk utdanning for kvinner. Utdannelsen skulle tilrettelegges slik at den ville utdanne gode buddhistiske hustruer (Jayawardena 1986).

En konsekvens av kvinners økte utdanningsgrad var at de trådte inn som deltagere i den offentlige debatten. Den feministiske bevegelsen i Sri Lanka begynte å ta form. Det ble gjort krav om at kvinner skulle få en mulighet til å bruke utdannelsen de var i besittelse av

---

⁴ De eldste buddhistiske tekstene er skrevet på det indo-ariske språket Pali, og refereres ofte til som palitekstene.

profesjonelt. Og på tross av at utdanningssystemet bygde opp under den eksisterende kjønnsrolle ideologien engasjerte mange kvinner seg i kampen for økte politiske rettigheter for kvinner (Jayawardena 1986). I 1927 ble Sri Lankas første autonome, multietniske kvinneorganisasjon med kvinners politiske rettigheter som målsetting, *The Women's Franchise Union* (WFU), etablert. Kampen for stemmerett for kvinner preget 1920-tallet og var en forlengelse av bevegelsen for likhet og politisk representasjon blant menn i det lankesiske borgerskapet. Stemmerett var i de dager knyttet til eiendom og sosial posisjon, og kvinner var totalt utelukket fra politisk representasjon. 1920-årene var en periode med stor lokal utvikling og forandring. Flere menn fra det lokale borgerskapet entret administrasjonen, den nye lovgivende forsamlingen valgt i 1921 og inn i politikken generelt. Tradisjonelle hierarki og skikker ble ristet opp i da menn av alle kaster tok aktivt del i politikken. Menn som tidligere hadde vært avskåret fra å ha noe å si i samfunnet som følge av kaste og klasse inntok lederstillinger i politikken og i arbeiderbevegelsen. Middelklassekvinner på sin side trådte utover sin tradisjonelle identitet. I tillegg til å få utdanning brøt de med den tradisjonelle forståelsen av hva en kvinne skulle være ved å sosialisere med menn, gamble på galoppbanen, sykle, kjøre bil, kle seg i vestlig mote og reise til utlandet. Tilsynelatende aktiviteter med liten politisk betydning, men som førte til økt offentlig debatt rundt kvinnens stilling. I tillegg førte den økonomiske utviklingen i landet til økt behov for ufaglært arbeidskraft. Dette førte til at kvinner også utenfor middelklassen entret den offentlige sfære ved å ta seg arbeid utenfor hjemmet. Året 1931 gikk inn i historien som året da alle borgere av Sri Lanka over 21 år, uansett kjønn og samfunnsstatus, fikk stemmerett (Jayawardena og de Alwis 2001). Det bør nevnes i denne sammenheng at deler av befolkningen ikke ble ansett som borgere av landet, hovedsakelig de såkalte høylandstamilene.⁵

I den offentlige debatten gikk fokuset på kvinnesak tilbake etter at stemmeretten var oppnådd. Mange kvinner fortsatte imidlertid kampen utenfor offentlighetens skue. En av sakene som ble jobbet aktivt med var å støtte opp under de få kvinnelige politiske kandidatene. En del kvinner engasjerte seg også i prosessen for å få selvstendighet fra England.

For kvinner i Sri Lanka førte altså kolonitiden med seg både begrensninger og muligheter. Ekteskapet og eiendomsrett ble formalisert og bidro i praksis til å snevre inn kvinnens

---

⁵ Høylandstamilene blir også referert til som indiske tamiler som følge av at de ble hentet fra India under kolonitiden, som billig arbeidskraft for det britiske styre. Dermed skiller de seg fra de lankesiske tamilene, men begge gruppene snakker tamilsk.

muligheter. Den viktorianske seksualmoral la føringer for hennes bekledning og oppførsel. Samtidig førte kvinners mulighet til utdanning til at hun i større grad ble aktivt deltagende i den offentlige debatten.

Dagens lover og regler

Sri Lanka blir i dag gjerne ansett for et land med gode rettigheter for kvinner. Menn og kvinner har lik rett til utdanning og medisinsk hjelp, noe som har ført til at Sri Lanka har kommet godt ut på velferdsstatistikken sammenlignet med andre land i den 3. Verden. 90 % av kvinner på Sri Lanka kan lese og skrive. Lankesiske kvinner er også mer synlige i den offentlige sfære enn noen gang tidligere (Chandrasekera og Perera 2005). Det er ingen kulturelle og sosiale praksiser slik som enkebrenning, medgifts relaterte dødsfall, selektiv fosterdiagnostikk relatert til kjønn eller ”manglende” jentebarn som man finner i mange av landene i regionen (Wijayatilake, 2004). Sri Lanka ble i 1960 kjent som landet med verdens første kvinnelige statsminister, Sirimavo Bandaranayake. På tross av dette er den tradisjonelle oppfatningen på Sri Lanka at kvinnen er det svakere kjønn (Wijayatilake 2004).

Det at et land har en lovgivning som gir kvinner muligheter til å gå utover den tradisjonelle oppfattelsen som er knyttet til hennes kjønn, er ikke det samme som at disse fremstår som reelle muligheter for mange kvinner. Graden av sosial aksept er også sentral for de valg kvinner gjør. Det er i Sri Lanka imidlertid en økende bevissthet omkring kvinners stilling og situasjon i samfunnet. Jeg vil i det følgende fokusere på de muligheter kvinner gis igjennom den formelle lovgivningen.

Ifølge grunnloven av 1978, artikkel 12 (4), skal kvinner sikres å fremstå som likeverdige menn gjennom en formulering som tilsier at alle personer er likeverdige for loven og har krav på lik beskyttelse. Det blir videre fremholdt at denne formuleringen ikke skal stå til hinder for særskilte tiltak som har til hensikt å sikre fremgang for kvinner, barn og uføre. Dette skiftet til et direkte fokus på kvinners rettigheter må ses i sammenheng med et internasjonalt fokus på kjønn. Med FNs tiår for kvinner, som ble startet i 1975, ble man klar over behovet for politisk planlegging for å hindre diskriminering på grunnlag av kjønn. Sri Lanka undertegnet i 1981 FNs *Convention on the Elimination of all Forms of Discriminations Against Women* (CEDAW) (Gooneseckere 2002).

I tiden som fulgte den nye grunnloven ble det iverksatt nye byråkratiske ordninger som var ment å skulle bringe fokus på saker relatert til kjønn. Et kvinnebyrå, *Women's Bureau*, ble opprettet innenfor planleggingsdepartementet og fikk i 1982 sitt eget

departement, *Ministry of Women's Affairs*. I 1982 ble det også opprettet et eget byrå for kvinner og barn under arbeidsdepartementet, som hadde til hensikt å se på situasjonen for kvinners- og barns rettigheter innenfor arbeidslivet (Goonsekere 2002).

Utdanning

I 1945 ble det innført gratis skole for alle, og dette kan muligens hevdes å være den enkeltstående avgjørelsen som har hatt mest betydning for kvinners situasjon i Sri Lanka. Med gratis skole hadde ikke lenger foreldre behov for å velge mellom barna når det gjaldt hvem som skulle få ta videre utdanning dersom de økonomiske midlene ikke strakk til utdanning for alle (Jayaweera 2002). Som følge av at flere kvinner fikk økt utdanning, så man at den gjennomsnittlige alder ved inngåelse av ekteskap ble høyere, og at antall barn pr kvinne ble lavere.

Jayawera (2002) påpeker at utdanning, i tillegg til de positive følgene i forhold til utjevning, også er med å opprettholde ujevne relasjoner basert på kjønn og andre sosiale markører gjennom utdanningsinstitusjonene og pensum. Dette avspeiler seg så videre i familien, økonomien og samfunnet som helhet. Dette ser man følgene av blant annet igjennom kvinnelige studenters valg av utdanning, som oftest følger tradisjonelle retninger. Konsekvensen av dette er at tilgangen til relevant arbeid etter endt utdanning snevres inn for kvinner da arbeidsmarkedet nærmer seg metningspunktet i de tradisjonelle kvinneyrkene.

Arbeidsliv

Kvinner sikres i utgangspunktet samme rettigheter som menn i arbeidslivet. I praksis ser man at det er stor variasjon. I et kjønnnet arbeidsmarked, som følge av tradisjonsbundne oppfattelser av passende arbeid for kjønnene, ser man at variasjonene mellom de forskjellige sektorene påvirker kvinnelige og mannlige arbeidstakere forskjellig. Det såkalte glasstaket forhindrer en utjevning mellom kjønnene i høyere stillinger i samfunnet, og kvinner er overrepresentert i lavtlønnet arbeid, og blant arbeidsløse (Jayaweera 2002).

Kvinnens rettigheter i samband med graviditet og fødsel er en av, om ikke den viktigste påvirkningen av kvinners muligheter i arbeidslivet. Siden 1995 har alle kvinner i Sri Lanka som er ansatt i den formelle sektoren krav på 84 dager betalt barselpermisjon ved sine to første fødsler, og 42 dager for resterende fødsler. Ifølge arbeidsmiljøloven har mødre på de

fleste arbeidsplasser også krav på ammepauser tilsvarende en time per dag, inntil barnet er 6 måneder gammelt. Noen arbeidsplasser er unntatt dette pålegget ifølge "the shop and office act". Arbeid som kan være skadelig for mor og/eller barn skal det være fritak fra i de tre siste månedene av svangerskapet, og i tre måneder etter fødselen. Oppsigelse under barselpermisjon er lovstridig. Hvis en oppsigelse finner sted i de fem siste månedene før fødsel har mor krav på erstatning. Det viser seg at overholdelsen av loven er varierende. Et eksempel er en undersøkelse gjort av 50 arbeidsplasser i og rundt Colombo, hvor kun 31 overholdt lovgivningen (Jayaweera og Sanmugan 1996).

Helse

Helsevesenet har siden 1950 vært gratis for alle borgere av Sri Lanka. Dette har selvfølgelig vært med på å bedre levekår drastisk for kvinner, så vel som for menn. Fokus ble blant annet rettet inn mot reproduktiv helse og flere senter ble åpnet rundt om i landet i dette øyemed. Dette førte til at svangerskaps- og fødselsrelaterte dødsfall og invalidisering ble sterkt redusert, samt at spedbarnsdødeligheten gikk tilbake (Samarasinghe 2002).

Familie

Rettigheter i forhold til familie og ekteskap er ikke like for alle borgere av Sri Lanka, da man i Sri Lanka i tillegg til den generelle loven, også har personlige lover for enkelte etniske grupper. Dette gjelder Kandy-singalesere, Jaffna-tamiler og muslimer. Jeg fokuserer hovedsakelig her på den generelle loven, da det er den som er relevant for den konteksten feltarbeidet ble utført i. Ifølge den generelle loven var minimumsalderen for å inngå ekteskap 12 år for jenter, og 16 år for gutter frem til 1995. Dette var likt for alle etniske grupper med unntak av Burgherne⁶ og Europeerne som hadde 14 år for jenter, og 18 år for gutter. Etter 1995 ble loven endret slik at man kunne inngå ekteskap med foreldrenes samtykke ved 18 års alder, og uten samtykke ved fylte 21 år, for begge kjønn. Den generelle loven er lik for begge kjønn når det gjelder å kjøpe, holde og selge eiendom. Begge parter er ansvarlige for å forsørge hverandre i ekteskapet, selv om den største byrden av underhold ligger på mannen. Arveoppgjør tar ikke hensyn til kjønn, og arv deles i en halv del til gjenlevende ektefelle og en halvdel fordelt på etterkommere (de Silva 2002).

---

⁶ Burgherne er en etnisk minoritet på Sri Lanka, bestående av etterkommerne til de europeiske kolonistene.

Ved skillsmisse er den generelle loven lik for begge kjønn. Man kan søke skillsmisse om man kan bevise at den andre parten har begått utroskap, er kronisk impotent eller om man er blitt forlatt. Skillsmisse gis så etter 2 år med juridisk separasjon, eller om man kan vise at man i praksis har vært separert i 7 år (de Silva 2002).

Barn født innenfor ekteskap er under farens juridiske foreldreansvar, men begge foreldrene har rettigheter og myndighet over barnet. Ved skillsmisse kan domstolen gi foreldreansvaret til moren, om de mener det er til barnets beste. Faren kan bli dømt til å betale barnebidrag, dette er avhengig av morens inntekt (de Silva 2002).

Foreldreansvaret for barn født utenfor ekteskap ligger kun på moren. Moren kan søke om bidrag fra faren. Barn født utenfor ekteskap regnes som illegitime, men i 1970 ble det bestemt at om foreldrene senere ble gift, ville barnet endre status til et legitimt barn (de Silva 2002).

Abort er ulovlig i Sri Lanka, med mindre morens liv står i fare. Det anslås likevel at det utføres så mye som 500 til 700 ulovlige aborter daglig. Det jobbes med å legalisere abort ved tilfeller av alvorlige fosterskader og ved graviditet som følger av voldtekt eller incest. I 1995 ble det fremmet et lovforslag om nettopp dette, men forslaget ble trukket før det skulle stemmes over i stortinget (de Silva 2002)

Overgrep

Blant overgrep som retter seg mot kvinnen som offer, slik som voldtekt, seksuell trakassering, mishandling i hjemmet, incest og tvangsprostitusjon eller trafficking, har seksuell trakassering størst utbredelse (Abeywardena et al. 2000, Wijayatilake 2004).

1990-tallet står som et vendepunkt i Sri Lankas kvinnehistorie. Lokalt så vel som internasjonalt ble vold mot kvinner satt på dagsorden. Med økt kjennskap og erkjennelse av problematikken rundt vold mot kvinner så man en endring i loven. The Women's Charter, formulert i 1993 som en retningsgiver for den statlige administrasjonen i landet, spesifiserer retten til beskyttelse fra kjønnsbasert vold. Det ble formulert lover og retningslinjer, og tiltak ble i verksatt i henhold til internasjonale standarder. I 1995 ble straffeloven endret og incest, voldtekt av fraseparert ektefelle og seksuell trakassering ble definert som kriminelle handlinger. Tvangsprostitusjon eller trafficking ble indirekte berørt gjennom at det ble gjort straffbart å bedrive salg, kjøp eller byttehandel av mennesker for penger, eller annen

godtgjørelse. Denne loven hadde imidlertid fokus mot barn og var ikke tiltenkt kvinner. I tillegg er prostitusjon i seg selv straffbart (Coomaraswamy 2002).

Disse endringene i loven til tross er vold mot kvinner fortsatt utbredt. Det finnes ingen lovgivning i Sri Lanka som kriminaliserer vold mot ektefelle. Dermed tilbys det heller ingen rettslig hjelp rettet mot kvinner som opplever mishandling i hjemmet. Ifølge FN opplever så mange som 60 % av kvinner i Sri Lanka vold i hjemmet (Wijayatilake 2004). I tillegg er mørketallene store på de områdene der lovgivningen faktisk finnes. Det etterlyses mer kunnskap og sensitivitet fra politi og rettsvesen. Det har blitt satt opp "women's and children's desks" hos politiet i enkelte distrikter, disse er betjent av kvinnelig politi. Disse håndterer imidlertid kun mindre saker. Saker som voldtekt etterforskes fortsatt av mannsdominerte enheter. Disse "women's and children's desks" er ment å jobbe tett sammen med staten og ikke-statelige organisasjoner som jobber med kvinnelige voldsofre. De er også ment å skape økt forståelse i samfunnet igjennom å jobbe ut mot skoler og andre institusjoner. Aktivister på område er ikke fornøyd med hvordan dette fungerer i praksis, og mener kjønns sensitivitet må bli en del av politiets opplæring. Svært få saker blir som nevnt rapportert og dette henger blant annet sammen med hvordan møtet mellom offer og politi oppleves av offeret (Coomaraswamy 2002).

Rom for forbedringer

Det man ser i Sri Lanka er at en rekke tiltak har blitt i verksatt med tanke på kvinners situasjon. Likevel er det mange områder med mangler som kvinnebevegelsen i Sri Lanka jobber med for å få en forandring på, ofte i samarbeid med det internasjonale samfunnet. Samfunnet preges som sagt av en tradisjonell oppfattelse av kjønn, noe som speiles i lovgivningen og håndhevelse av denne. En sak det jobbes aktivt med, og som feminister i hele landet har samlet seg om, er politisk representasjon. Man jobber aktivt for å få flere kvinner inn i politiske posisjoner. Det kreves en kvinnekvotering på 30 % for å bekjempe den sterke underrepresentasjonen som nå er tilfelle. Kvotering som virkemiddel for å få flere kvinner inn i parlamentet anses som nødvendig. Sterkere kvinnelig representasjon oppfattes som avgjørende for å fremme saker som angår kvinner, og for å få frem kjønns sensitive posisjoner i forhold til både nasjonale og internasjonale interesser. I dag ligger kvinneandelen i parlamentet på 4,9 %, et svært lavt tall sammenlignet med andre land i regionen.⁷

---

⁷ http://hdrstats.undp.org/countries/data_sheets/cty_ds_LKA.html

En rekke kvinneorganisasjoner har gått sammen og formulert et manifest. I tillegg til kvotering går de inn for en grunnlovsreform, forbedring av helsesektor, utdannelse og økonomiske rettigheter for kvinner, samt tiltak i forhold til medias fremstilling av kvinner (Chandrasekera og Perera 2005).

I tillegg jobbes det kontinuerlig med bedring av kvinners liv, gjennom fokus på vold mot kvinner, både i krigs- og sivil kontekst. Det jobbes for generelt å bedre kvinners sikkerhet, både i offentlig og privat sfære. Man fortsetter også å belyse patriarkalske tradisjoner som legger føringer for kvinners liv og for samhandling mellom menn og kvinner. Med patriarkalske tradisjoner menes tradisjoner som tar utgangspunkt i, eller underbygger, det system som fremholder menn som gruppe, å være overlegne kvinner som gruppe, og derfor rettmessig har autoritet over dem (McDowell 1999a).

Kvinnen i en kontekst av nasjonal usikkerhet

Som jeg har vært inne på innledningsvis har borgerkrigen herjet Sri Lanka med varierende kraft siden 1983. I perioder har freden følt nærliggende, for igjen å bli et svinnende håp mens befolkningen er vitner til opptrapping i konflikten. I tillegg til borgerkrigen har voldelige opptøyer vært en del av Sri Lankas nyere historie.

I denne konteksten av vold, bevæpnet konflikt og frykt har kvinner i stor grad vært berørt av krigen som direkte ofre for voldelige og seksuelle overgrep, som flyktninger, som soldater og igjennom å miste sine mannlige familiemedlemmer og dermed befinne seg i en sosialt og økonomisk svekket situasjon. De som har unnsloppet å være direkte berørt på denne måten har blitt berørt gjennom den generelle frykten og usikkerheten som hviler over landet. De lever med militære kontrollposter og konstant bombardement fra massemedia som rapporterer svært billedlig fra konfliktens sentra. En konsekvens i kjølvannet av denne livssituasjonen som kvinner i Sri Lanka befinner seg i har vært en sterk vekst i engasjement for kvinners rettigheter og en rekke kvinneorganisasjoner har vokst frem. Samtidig som man har opplevd denne veksten, har man også opplevd annen konsekvens: Enhver form for kritikk av tradisjon har lett kunnet bli tolket som støtte til den ”gale siden”, uansett hvilken side det skulle være. Deler av den feministiske bevegelsen konsentrerte seg følgelig om de sider av kvinners rettigheter som ikke står i et kontrastfylt forhold til de tradisjonelle kvinnerollene som mor, kone og datter, og endte dermed ikke på kollisjonskurs med den nasjonalistiske diskursen. Dermed arbeidet man blant annet aktivt for forbedring i reproduktiv

helseomsorg og man protesterte mot forsvinninger av ektefeller, foreldre og barn (Coomaraswamy 2002, Jayawardena og de Alwis 2002, Samuel 2006).

Kvinner som økonomiske bidragsytere

Andelen kvinnelige arbeidstakere i Sri Lanka har økt drastisk, spesielt over de siste tre tiårene. Dette er et resultat av både historiske, kulturelle, så vel som utviklingsmessige krefter. Da man i 1977 liberaliserte økonomien og omstilte fra en importsubsidierings økonomi, til en eksportorientert økonomi, modifiserte restriksjoner på flyten av internasjonal investering og arbeidskraft og i større grad gikk over til en økonomi preget av private aktører, fulgte et økt behov for arbeidskraft. Nye grupperinger ble en del av arbeidsstokken, deriblant en betydelig andel kvinner. Samtidig har statens fokus på utdanning for alle uansett kjønn, økt alder ved inngåelse av ekteskap og en økt sosial aksept for kvinner til å ta seg arbeid utenfor hjemmet økt kvinners deltakelse i arbeidsmarkedet (Gunatilaka 1999). Ifølge Gunatilaka (1999) utgjør kvinner 1/3 del av arbeidstakerne i landet, utenfor de nordlige og østlige provinsene. I perioden fra 1980-1995 økte kvinnelig arbeidskraft med om lag 43 %, mens mannlig arbeidskraft i samme periode økte med 3 %. På tross av at kvinner i Sri Lanka har like rettigheter som menn i forhold til utdanning og at det per 110 menn som består grunnskole eksamen er 100 kvinner som gjør det samme, er fordelingen av kvinner i arbeidsmarkedet svært skjevt. Man finner hovedtyngden av kvinnelige arbeidstakere i ufaglært arbeid. For arbeid som krever utdanning finner man at kvinner er sterkest representert ved statlige arbeidsplasser, så som innenfor helsesektor, skole og statlig administrasjon (Gunatilaka 1999).

Innenfor ufaglært arbeid er kvinner kraftig representert i noen av Sri Lankas viktigste eksportnæringer, og dermed viktige bidragsytere til landets økonomi. Disse næringene er teproduksjon, tekstilindustrien og midlertidig arbeidsmigrasjon.

Teen Sri Lanka er internasjonalt anerkjent for håndplukkes av kvinner. Dette er hardt arbeid som foregår i bratte åssider. Kvinnene som plukker denne teen er stort sett fattige høylandstamiler.

Tekstilindustrien er en annen viktig inntektsbringende eksportnæring for Sri Lanka, som sysselsetter en stor andel kvinner. Tekstilindustrien produserer hovedsakelig klær og består både av investorer fra den lokale elite, men også fra utenlandske selskaper som benytter seg av produksjonsfordelene de oppnår ved å legge produksjonen til Sri Lanka, deriblant billig arbeidskraft.

Sist, men ikke minst står arbeidsmigrasjon til Midtøsten for en betydelig andel av Sri Lankas nasjonale inntekt. Både menn og kvinner reiser til Midtøsten på arbeidskontrakter, ofte med varighet på to år, uten mulighet til å reise hjem i denne perioden uten å bryte kontrakten. Kvinnene utgjør en viktig andel da etterspørselen etter kvinner til å utføre arbeid som hushjelp er stor.

I en kulturell kontekst hvor kvinnerollen knyttes sterkt sammen med hennes reproduktive egenskaper som mor og omsorgsperson i hjemmet, bryter inntektsgivende arbeid utenfor husholdet med tradisjonelle forståelser av kjønnsrollemønstre. På tross av at det er økt sosial aksept for at kvinner tar seg arbeid utenfor hjemmet, fører det likevel med seg at to verdsett kommer på kollisjonskurs. Når kvinner tar seg arbeid utenfor hjemmet oppfattes dette som å skulle være for en periode frem til hun gifter seg. Om hun ikke slutter å arbeide etter at hun gifter seg er det likevel forventet at hun skal utføre det arbeidet hun tradisjonelt forbindes med, i tillegg til sitt yrke. Det vil med andre ord si at hun fortsatt har ansvaret for omsorgen av de andre familiemedlemmene i husholdet og arbeidet ellers i huset (Hewamanne 2008, Lynch 2007).

Samtidig med at kvinners økte deltagelse på arbeidsmarkedet ses på med ambivalens, både fra politikere og den øvrige befolkningen, er Sri Lanka ifølge Gunatilake (1999) avhengig av kvinners deltagelse på arbeidsmarkedet for videre økonomisk vekst. Toppen for mannlig arbeidsdeltagelse er i ferd med å bli nådd. Indikasjonene på dette er synkende arbeidsledighet blant menn, samtidig som flere og flere kvinner tar seg jobb utenfor hjemmet.

3. Teoretisk rammeverk

Konstruksjonen av ”kvinnen”

Gjennom den postmoderne feminismens kritikk av vitenskapens ønske om å komme fram til universelle sannheter, påpekes det at identitet konstrueres vel så mye ut i fra for eksempel klasse, etnisitet, seksuell orientering og hudfarge, som kjønn. Sted er også grunnleggende for et menneskes sammensatte identitet. Stedene man bor, arbeider og tilbringer livet sitt påvirker en persons identitet. To kvinner med svært likt utgangspunkt, men som bor på to forskjellige steder vil påvirkes av omgivelsene sine og deres identitet konstrueres i tråd med dette. Disse variasjonene knytter seg ikke bare til sted i stor skala, som fra et land til et annet, men også i forhold til sted i liten skala Dette gjelder selv mellom forskjellige husstander i et og samme lokalmiljø. Selv om kjønn ikke er *den* viktigste bestanddelen i en persons identitetskonstruksjon, kan man si at kjønn er *en* av de viktige bestanddelene. De bestanddelene som utgjør ens identitet, og disse kan ikke ses som separate og additive, men utgjør til sammen en helhet (McDowell 1999b).

Om kvinner ikke utgjør en enhetlig gruppe, vil mitt mål for denne oppgaven være mulig å nå? - og vil det i det hele tatt være relevant å forsøke? Gibson-Graham (1996) hevder at det ikke finnes noen *apriori* virkelighet, eller samlende identitet, som kan nås eller skapes gjennom forskning. Det som eksisterer er diskurser som plasserer individer i relasjoner av *empowerment* og *disempowerment*. Denne påstanden kan sies å tilhøre en sosialkonstruksjonistisk innfallsvinkel til forskning og samfunnsanalyse. Jeg vil ta utgangspunkt i sosialkonstruksjonismens måte å tilnærme seg samfunnsanalyse. Sosialkonstruksjonisme er en felles betegnelse på en rekke teorier som ifølge Burr (referert i Jørgensen og Phillips 1999) har fire premisser til felles. Disse premissene er:

En kritisk innstilling til selvfølgelig viten. Menneskers kunnskap er ikke avbildninger av en objektiv verden som finnes ”der ute”, men kommer som en følge av deres måte å kategorisere verden på. I mitt tilfelle vil det si at kvinneidentitet og oppfattelsen av kvinnens rolle ikke er en følge av en naturgitt sann kvinneidentitet, men kommer til syne gjennom menneskers måte å organisere samfunnet de lever i. Dette underbygges av de varierende oppfattelsene som finnes om hva en kvinnes rolle er, fra et miljø til et annet. Det er disse variasjonene som gjør det interessant å ta for seg en problemstilling som min. Videre leder disse variasjonene hen til neste prinsipp.

Historisk og kulturell avhengighet. Menneskers oppfattelse av verden er alltid påvirket av den historiske og kulturelle konteksten de befinner seg i. Dette gjelder både på et individnivå og et samfunnsnivå. Dette vil si at deres oppfattelser kunne ha vært annerledes, gitt en annen sosial bakgrunn, og at de er åpne for forandringer. Dette åpner for en kamp mellom forskjellige oppfattelser. Disse kampene åpenbarer seg gjennom språk og handling av individene i et samfunn, og de utgjør diskurser. Diskursene er individenes representasjoner av virkeligheten. Både gjennom hvordan de omtaler sine omgivelser, men også gjennom hvordan de lever og handler i sine omgivelser. Det faktum at diskursene er åpne for forandring gjør ikke at de er vilkårlige. Forandring av diskursene er noe som skjer over tid. Menneskelige samfunn er gjennomsyret av diskursive regimer som gir mening til individenes handlinger. Det er disse diskursive regimer som muliggjør sosial interaksjon og gjør individenes handlinger meningsfulle. Dette fordi det innenfor et gitt samfunn vil være felles oppfattelser rundt betydningen av en gitt handling. Ut ifra dette gir det mening å ta for seg en problemstilling som min. På tross av at ingen kvinner er like, vil de dele oppfattelser som gjør deres liv meningsfulle.

Det er viktig å påpeke at denne sosialkonstruksjonistiske tilnærmingen ikke forfekter et syn på verden som tilsier at alt er sosiale konstruksjoner. Den objektive, naturgitte verden eksisterer, men er kun meningsfull gjennom diskursene. Hvordan mennesker oppfatter et gitt objekt vil være avhengig av den sosiale virkelighet de lever i. Et eksempel på dette er kobraen. For meg representerer kobraen en giftig slange, som muligens kan føre til at jeg blir alvorlig syk eller dør, i tillegg representerer den noe eksotisk og spennende. Også i Sri Lanka oppfattes kobraen som giftig og farlig, men for deler av befolkningen anser man kobraen også for å være en gjenfødt slektning som har kommet tilbake. Dette gjør at vi forholder oss til en kobra på forskjellige måter, gitt vår kulturelle bakgrunn, på tross av at det er eksakt den samme kobraen vi står og ser på utenfor kjøkkeninngangen til huset vårt. Dette fører igjen til at våre handlinger i forhold til denne kobraen blir forskjellige. Dette vil si at sosialkonstruksjonisme er anti-essensialistisk. Det eksisterer ingen sann og stabil essens som kan studeres. Det eksisterer virkelighetsforståelser og det er disse virkelighetsforståelsene det gir mening i å studere.

Det er sammenheng mellom sosiale prosesser og viten. Gjennom sosiale prosesser dannes og bevares menneskers verdensbilde, deres måte å forstå, og å gjøre verden meningsfull på, deres viten. Viten skapes gjennom sosial interaksjon hvor felles sannheter formes. Man kjemper om hva det er som medfører riktighet, og hva som ikke gjør det.

Det er sammenheng mellom sosiale handlinger og viten. Gjennom menneskers måte å forstå verden på fremstår noen handlinger som selvfølgelige og naturgitte. Andre handlinger fremstår derimot som utenkelige ut i fra deres verdensbilde. På denne måten fører forskjellige sosiale verdensbilder til forskjellige handlinger, og den sosiale konstruksjonen av viten fører til konkrete sosiale konsekvenser for menneskers liv.

Ut i fra denne måten å nærme seg viten vil ”kvinnen” være en forståelse, en forventet kvinnerolle. Denne forståelsen er foranderlig og tilpasset den konkrete konteksten. Det vil være sider av denne forståelsen som er under bearbeidelse og utgangspunkt for konflikt, mens andre sider fremstår som selvfølgelige og naturgitte. Det er innenfor denne forståelsen at individene skaper selvforståelse og identitet. Det er i denne forståelsen jeg finner grunnen for min problemstilling.

Chatterjees teori

Mitt utgangspunkt for denne studien var en interesse for begrensninger knyttet til forståelsen av kvinneidentitet, og kvinnens rolle i Sri Lanka. Jeg ønsker å benytte meg av Chatterjees teori utarbeidet rundt det hun definerer som kvinnespørsmålet i India i tiden før og etter frigjøringen. Jeg vil først gi en kort presentasjon av Chatterjees teori, før jeg viser teoriens relevans for den kommende analysen.

I India ble det på midten av 1800-tallet, som en følge av påvirkning fra vestlig tenkning og opplysningsteoriens liberale ideer, gjort forsøk på å modernisere den indiske kvinnens stilling i samfunnet. Kvinnespørsmålet var sentralt i debattene rundt sosial reform. Da det brått forsvant var det tilsynelatende en konsekvens av nasjonalismens fremvekst. Vestlige ideer ble avvist og det tradisjonelle fremhevet. Ifølge Chatterjee (1989) var imidlertid denne forstummingen av kvinnespørsmålet bare tilsynelatende. Kvinnespørsmålet var høyst sentralt i det nasjonalistiske prosjektet.

Dikotomisering preget Indisk nasjonalistisk diskurs og ideologi. Skillet mellom det materielle og det spirituelle var grunnleggende. Vestens dominans ble forklart som en følge av deres overlegende materielle sfære. Derimot var Østens spirituelle sfære Vestens overlegen. For at Østen skulle kunne frigjøre seg fra Vestens dominans måtte de tilegne seg Vestens materielle teknikker, men samtidig måtte den spirituelle sfære skjermes mot vestlig påvirkning. Denne forståelsen ble overført til forståelsen av skillet mellom det ytre og det

indre. Man kunne tillate seg ytre tilpasninger, så lenge en vokter sitt spirituelle indre. I indiernes dagligliv ble så denne todelingen sammenfallende med skillet mellom hjemmet og den ytre verden. Hjemmet var stedet hvor Indias indre spirituelle og sanne identitet ble opprettholdt. Hjemmet var kvinnens domene. Hun var dets representant og følgelig ble det kvinnens misjon å bevare Indias kulturelle og spirituelle identitet (Chatterjee 1989).

Det var ikke statiske videreføring av de tradisjonelle sosiale normene for familielivet som ble fremhevet gjennom den nasjonalistiske diskurs. Normene måtte tilpasses den nye konteksten, men de trakk på mytologisk inspirasjon. Den nye kvinnen ble tilkjent en nærmest opphøyet status, som gudinne og mor. Hun sto i kontrast både til kvinnene fra de lavere klassene, som ble oppfattet som høylytte, kranglete og med svak moralsk forståelse, og til overklassens kvinner preget av vestlig innflytelse. Femininitet fikk betydning som spiritualitet, konkretisert gjennom ytre uttrykk som klesdrakt, spisevaner, sosial oppførsel og religiøs utøvelse. Kvinnen kunne, gjennom å opprettholde disse utvendige tegnene, ferdes i den ytre verden, og fortsatt bevare den indre i seg. I en verden der vesten påtvang mennene tilpasninger ble det kvinnens oppgave å kompensere for dette.

Det var mulig for kvinnen å ferdes i den ytre verden, under beskyttelse av sin femininitet, men for henne å bli del av den offentlige debatten, var ikke en mulighet. Hun måtte beskyttes, og beskytte seg selv, mot å falle over i Vestens materielle verden, og dermed miste sin legitimitet. Hennes nye ufrihet var legitim og ærefull. Hun hadde fått æren av å bevare Indias spirituelle sfære. Hun var en viktig del av frigjøringskampen. Følgen av hennes ærefulle oppdrag var at ethvert forsøk på lovgivning for å ivareta kvinners sikkerhet sto i konflikt med det nasjonalistiske prosjektet og ble kneblet (Chatterjee 1989).

Chatterjee (1989) viser også at hennes forståelse av det indisk-nasjonalistiske prosjektets takling av kvinnespørsmålet fortsetter å være fruktbar utenfor en kolonial kontekst. Hun eksemplifiserer med det moderne India, hvor indiske muslimske kvinner lever under andre forhold enn kvinner fra muslimske land hvor en nasjonalistisk kulturell reform kom som en del av en vellykket dannelse av en uavhengig nasjonalstat. Hun ser årsaken til dette i Indias sviktende inkludering av minoriteter. Minoritetskvinner i dagens India bærer rollen som opprettholder av sin kulturs identitet i møtet med den indiske stat.

Chatterjees teori i lys av lankesisk kontekst og analysen.

Chatterjees teori viser hvordan kvinnen knyttes til den indre spirituelle verden, hvordan hun oppfattes som kulturens bevarer. Hun viser hvordan kvinnens rolle henger sammen med en minoritetskulturs reaksjon mot majoritetskulturen, og hun tar utgangspunkt i en kontekst preget av frigjøringskamp. Relevansen for min analyse, om dagens kvinner i Sri Lanka, tilsynelatende utenfor en frigjøringskontekst, ligger i den opplevelsen befolkningen i Sri Lanka har av fortsatt å være i en situasjon hvor blant annet vestlig påvirkning er en del av det daglige livet. Dette gjennom for eksempel internasjonal handel, utenlandske investering, religiøs misjon og turisme. Videre fører også borgerkrigen på Sri Lanka til at nasjonalistisk diskurs får sterkt feste i samfunnet. I den konteksten jeg befant meg i har den singalesisk-buddhistisk nasjonalistiske diskursen et sterkt feste. Denne diskursen definerer seg selv som minoritet i en sørasiatisk kontekst (Stokke 1999). Den singalesisk-buddhistisk nasjonalistiske diskursen tar i stor grad utgangspunkt i Angarika Dharmapalas retorikk (jmfør side 12 i denne oppgaven) i det nasjonalistiske prosjektet. I tråd med Chatterjees teori benyttet Dharmapala og hans samtidige nasjonsbyggere seg av mytologisk inspirasjon, fra de gamle palitekstene, til utformingen av den nasjonalistiske diskursen. I likhet med i India ble et dikotomisk verdensbilde kommunisert, med en indre og en ytre verden, sammenfallende med en dikotomisering av det private versus det offentlige rom, kvinnen versus mannen og Sri Lanka versus den vestlige kolonimakten. Ifølge Dharmapala ledet vestliggjøring til barbarisme og usivilisert oppførsel. Han argumenterte for å verne om den, med Chatterjees terminologi, indre verden. Den ytre verden mente han derimot ville tjene på industrialisering. Han anså det som nødvendig for Sri Lanka med bedret teknologisk og vitenskapelig utdanning (Jayawardena 1986). Mens vestlig påvirkning av den indre verden ville få uønskete negative følger, var vestlig påvirkning av den ytre verden uproblematisk. Dharmapala argumenterte at den singalesiske kvinnen var frigjort gjennom sin ærbarhet og gjennom utførelsen av sine husholdsplikter, og trakk på tradisjonell poesi fra 1500-tallet. Han fremstilte kvinnens underdanighet som frigjorthet, på lignende vis som Chatterjee viser at man gjorde i det indiske nasjonalistiske prosjektet. Undertrykkelse av kvinner var noe han mente hørte andre religioner til, men forekom ikke i buddhismen (Jayawardena 1986).

Abeysekera (ref i Hewamanne 2008) viser hvordan denne diskursen fortsetter å stå sterkt i majoritetskulturen på Sri Lanka. Ved blant annet å ta for seg fremstilling av kvinnen i singalesisk film fremholder hun at den ”gode” kvinne fremstilles i lys av passive egenskaper, som tålmodighet, selvpoffrelse, villighet til lidelse og lydighet til patriarkisk autoritet.

Visuelt portretteres dette gjennom enkel klesdrakt, myke smil, nedslått blikk og en mild ikke-voldelig fremtreden. Den ”onde” kvinnen fremstilles med ”mannlige”, vestlige egenskaper, karakterisert gjennom høylytt og aggressiv oppførsel, gjerne kledd i bukser og med en promiskuøs adferd. Ofte resulterer filmene i en form for avstraffelse av den ”onde” kvinnen. Hewamanne (2008) fremholder at denne forståelsen ikke er avgrenset til film, men finnes som den rådende fremstillingen av kvinnen både i skolebøker, nyhetsmedia, sanger, skjønnlitteratur og i folks generelle oppfattelse. Ut i fra dette ser jeg fruktbarheten i Chatterjees teori for forståelsen av den videre analysen.

Opplevelsen av det offentlige rommet

Som deltagere i et samfunn benytter medlemmene seg av omgivelsene. Hvordan de gjør dette er nært knyttet sammen med deres identitet, og da blant annet som menn og kvinner. Man ser at kvinner og menn bruker og leser rom på grunnleggende forskjellige måter. Jeg vil nå se litt nærmere på kvinners bruk og opplevelse av det offentlige rom, og hva det er som gjør at det her er kjønnsforskjeller. Studier som ser på dette har imidlertid stort sett tatt utgangspunkt i vestlige byer, og er ikke utført i den konteksten jeg ser på i den videre analysen. Jeg mener at det kan være fruktbart å kunne se på kvinners bruk av det offentlige rom i Sri Lanka i lys av funn som har fremkommet i disse studiene. På tross av at det kan ligge forskjellige diskurser bakenfor hvordan det offentlige rom benyttes vil man se mange likhetstrekk i den praktiske bruken.

Ifølge Valentine (1992) er en av de utløsende faktorene for forskjeller i bruk og opplevelse av det offentlige rom mellom kvinner og menn, frykten for voldelig kriminalitet. Studier foretatt i en vestlig kontekst viser at kvinner, i større grad enn menn, frykter voldelig kriminalitet. Ifølge statistikk skal det imidlertid være flere menn enn kvinner som faktisk opplever å bli offer for voldelig kriminalitet på offentlige steder. Valentine (1992) forklarer dette ved å poengtere at kvinner frykter en særegen type voldelig kriminalitet, den seksuelle kriminaliteten. Det er to sider ved den seksualiserte voldelige kriminaliteten som bidrar til en tilsynelatende uoverensstemmelse i omfang og frykt. På den ene siden forblir seksualisert kriminalitet i stor grad urapportert og blir dermed usynliggjort i forhold til statistisk kartlegging (Valentine 1992). Dette er, som jeg har vært inne på, også tilfellet på Sri Lanka. På den andre siden påpeker Stanko (1987) at det er en forskjell i den seksualiserte kriminalitetens natur som skiller den fra annen voldelig kriminalitet. Vold utført av menn mot

menn kan ofte karakteriseres som mer ”utvekslende”, hvor de to partene fremstår som mer likeverdige. Vold utført av menn mot kvinner, som er den vanligste formen for vold mot kvinner, utarter seg på en langt mer ”predatorisk” måte. Det er uten tvil en rekke innvendinger mot en slik generaliserende og statisk inndeling av vold basert på kjønn. Om man derimot ser at vold kan deles opp i en ”predatorisk” og en ”utvekslende” form på den ene siden og at man vedkjenner at det er kjønnsbaserte forskjeller mellom typer av vold på den annen side, kan man også sammenholde dette og få en forståelse av hvordan dette påvirker bruk og opplevelse av egen sikkerhet i det offentlige rom. I tillegg er ofte volden menn utsettes for knyttet opp mot ”en tur på byen”, og alkoholkonsum. Dette gjør det også enklere å følge Stanko i dette skillet.

Frykt for voldelig kriminalitet er med på å forme og bevare den sosiale og romlige orden i det offentlige rom. Den er i stor grad en romlig frykt, hvor noen steder fremstår som farligere enn andre. I menneskers liv er oppførsel for å unngå voldelig kriminalitet i stor grad internalisert (Pain 1999a). Steder som kvinner ofte forbinder med muligheten for voldelige overgrep er uopplyste plasser, parkeringshus, parker og bakgater. Dermed preger dette kvinners bruk av det offentlige rom, i og med at hun søker å unngå disse stedene, eller tar forhåndsregler for sin egen sikkerhet når hun befinner seg på steder som hun opplever som utrygge. Denne opplevelsen og forståelsen av at steder er farlige eller mindre trygge overfører ansvar til kvinnen i forhold til muligheten for voldelige overgrep. Dette ansvaret gjør at det kan fremstå som klanderverdig for kvinner å oppholde seg på slike plasser uten legitim grunn, og hun kan oppleve at det stilles spørsmål ved hennes motivasjon for å oppsøke et slikt sted (Pain 1991). I forhold til min problemstilling er det interessant å knytte dette tema opp mot mine informanter og hvordan dette er med på å forme begrensninger i deres liv.

Frykt som kontrollmekanisme for kvinnelig oppførsel.

På 1970-tallet begynte sosiologiske studier av menns vold mot kvinner å dukke opp. Man begynte å se på samfunnsstrukturene for å få en forståelse av vold mot kvinner, både i det private og det offentlige rom. Man gikk fra å vektlegge kvinners fysiske sårbarhet og den enkelte overgiperens avvikende adferd, til å fokusere på den generelle mannlige dominans innenfor sosiale, økonomiske, politiske og ideologiske institusjoner. Her mente man å kunne finne forklaringen på menns vold mot kvinner (Edwards 1987).

Samfunnsgeografien utfordret den tradisjonelle forklaringen på forskjellen i kjønnes frykt for voldelig kriminalitet, ved å vise kvinners frykt som romlig praksis. Kvinners frykt for voldelig kriminalitet er ifølge Valentine (1992) et romlig uttrykk for patriarkiet. Samfunnets oppfattelser av kvinnens rolle og av hvilke steder som oppleves som sømmelige for kvinner å benytte seg av blir gjennom kvinners frykt reproduisert. Frykten fungerer dermed som en kontrollmekanisme for kvinnelig oppførsel, som også kvinnene selv er med på å opprettholde (Pain 1999b). Vanskeliggjørelsen av å søke politihjelp, og for å få rettslig medhold for kvinner som har blitt utsatt for overgrep styrker videre denne undertrykkende situasjonen. Denne vanskeliggjørelsen er i stor grad i form av politiets mangel på sensitivitet i møte med slike saker. Videre oppleves ofte en rettsak som en gjentakelse av overgrepet. På denne måten gjøres staten, som representant for samfunnet, til en opprettholder av denne kontrollmekanismen. Fraværet av en tilpasset reaksjon fra statens side virker i praksis som et bifall til overgrep mot kvinner, og ikke minst opprettholdes muligheten for overgripere til å slippe unna ustraffet (Pain 1991).

Strategi

Når man tar utgangspunkt i at kvinner og menn opplever det å befinne seg i det offentlige rom på forskjellige måter, tilsier dette også at det er kjønnsforskjeller i de strategiene man utvikler for å beskytte seg selv, noe jeg i analysen vil omtale som ”kjønnsspesifikke forhåndsregler”. I tillegg til å unngå steder som oppfattes som utrygge, går også kvinner lengre enn menn i å kontrollere seg selv og sine omgivelser. Kvinner søker ofte å beskytte seg gjennom måten hun presenterer seg selv på ovenfor omgivelsene i form av utseende, klær, blick og ansiktsuttrykk. I tillegg søker kvinner å kontrollere sine omgivelser gjennom å kartlegge område rundt seg, og de individene som befinner seg der. Hun holder øye med omgivelsene og vurderer til enhver tid trusselen om fare rundt seg (Stanko 1987). I større utrekning, og i nærmere detalj enn menn, vil kvinner planlegge sine ærend. Hvor hun skal parkere, hvilken vei som er tryggest hjem og hun tilpasser gjerne sine ærend slik at hun kan få følge av andre for den beskyttelsen dette gir. Hun planlegger ikke minst for å unngå å gå ut etter at det har blitt mørkt, selv i de situasjonene hvor hun har mulighet til å gå sammen med andre (Pain 1991, Stanko 1987). Disse strategiene er mer eller mindre internalisert hos de fleste kvinner (Stanko 1987, McNeill 1987, Green *et al.* 1987). En av Pains (1997) informanter beskriver strategiene som noe hun ikke tenker over, men som en ”inngrodd” følelse som gjør at man beskytter seg

selv uten å tenke på det. Disse funnene vil vi i analysen se er direkte overførbare til hvordan mine informanter forholdt seg til gjøremål i det offentlige rom.

Variasjoner

Hvordan kvinners frykt for voldelig kriminalitet påvirker henne preges i stor grad av hennes sosiale bakgrunn. Klasse, alder, etnisitet og seksualitet har stor betydning (Pain 1991). Årsaken til variasjoner i kvinners frykt på bakgrunn av hvilken sosial klasse hun kan sies å tilhøre er vanskelig å si om kommer av hennes status som medlem av den gitte klassen, eller som en følge av det livet hun fører som følge av sin sosiale status. Det er nærliggende å anta at det er en kombinasjon. Studier viser at frykten stort sett er den samme, men at strategiene for å takle frykten er forskjellig (Pain 1997). Fryktens omfang vil imidlertid nødvendigvis preges av hvor man befinner seg. Om man bor i et nabolag hvor kriminaliteten er høy, eller om man bor i et skjermet boligområde. Om man har tilgang på privat bil eller om man er avhengig av offentlig transportmiddel. Om man ut i fra sin sosiale status sjelden behøver å ferdes i et område som oppleves som utrygt vil dette nødvendigvis påvirke hvordan frykten for voldelige overgrep preger ens livskvalitet.

Kvinner som tilhører en minoritetsgruppe i samfunnet, på bakgrunn av for eksempel seksualitet eller etnisitet, opplever ofte en dobbel frykt. I følge Stanko (1987) er også sannsynligheten for voldelige overgrep større som medlem av en minoritetsgruppe.

Pains (1997) undersøkelse viste at eldre kvinner i mindre grad enn yngre kvinner fryktet voldelige overgrep i den offentlige sfære. De hadde også et mer realistisk syn på voldelig kriminalitet i den private sfære. Pain tilskrev dette deres økte livserfaring.

Seksuell trakassering som opprettholdende mekanisme for kvinners frykt

Kvinner bruk av det offentlige rom preges som sagt av frykten for voldelig overgrep. Dette til tross for at det er relativt få kvinner som faktisk opplever å bli utsatt for denne typen overgrep. Seksuell trakassering, definert her som enhver form for uønsket seksuell oppmerksomhet en kvinne opplever (CENWOR 2000), fungerer som en mekanisme som opprettholder denne frykten.

Seksuell trakassering omtales og forstås ofte som nokså ufarlig, og ettersom det stort sett ikke leder videre til voldelige overgrep er det lite sannsynlig at politiet blir involvert. I de

tilfeller hvor kvinnen går til politiet med saken, opplever hun ofte at saken ikke tas spesielt alvorlig ettersom det ”ikke skjedde noe”. Følgen av seksuell trakassering er imidlertid, for svært mange kvinner, en påminnelse om muligheten for seksuelle og voldelige overgrep (Pain 1991) .

Når det gjelder seksuell trakassering, har Center for Women’s Research (CENWOR) i Sri Lanka utført en studie av dette temaet i 2000. Studien ble gjennomført ved dybdeintervju av 25 kvinner med forskjellig alder, etnisitet og klassebakgrunn. Studien konkluderer med at seksuell trakassering er utbredt og rammer kvinner uansett alder, etnisitet og klassebakgrunn. Videre påpekes det at den seksuelle trakasseringen reduserer kvinnen til et seksuelt objekt, og videre polariserer mannlig- og kvinnelig seksualitet til dominerende versus dominert, aggressiv versus passiv på en slik måte at den kan forstås som indikasjon på den fundamentale ujevnheten i kjønnsrelasjoner i samfunnet generelt. I tillegg fant de, i likhet med studiene utført i en vestlig kontekst, at erfaringer knyttet til seksuell trakassering virker som en påminnelse om muligheten for voldtekt og annen seksualisert vold. Studien argumenterer for at seksuell trakassering bør forstås i lys av å befinne seg på et kontinuum hvor voldtekt ligger i den ene ytterkanten.

Studien identifiserer seksuell trakassering som et eksternt middel som regulerer kvinnens seksualitet. Videre underbygges dette av en vanskeliggjørelse av det å søke hjelp, eller i det hele tatt å kunne rapportere hendelsen. Kvinnene forteller at de i forsøk på å søke bistand utenifra opplevde å bli latterliggjort, straffet eller at det førte til videre seksuell trakassering. Studien tar både for seg offentlig og privat sfære. Eksemplene som viser til hendelser i det offentlige rom og som dertil påvirker kvinnenes bruk av dette gjelder ofte også steder hvor det er mange mennesker, som for eksempel på offentlig transportmidler, i tillegg til de stedene som typisk kan leses om i studiene utført i vestlige byer. Andre steder som fortelles om er militærets kontrollposter, hvor soldater misbruker den makten de har til å stoppe og kontrollere forbigående til å seksuelt trakassere kvinner/jenter som må passere deres kontrollposter, for eksempel for å komme på skole eller arbeid. Dermed påvirkes kvinners bevegelsesfrihet av den nasjonale borgerkrigs konteksten som følge av statlig legitimert makt også utover den sikkerhetsbaserte begrensningen som virker inn på alle sivile innbyggere uansett kjønn.

Studien påpeker, i likhet med studiene foretatt i en vestlig kontekst, at kvinnene ikke er passive ofre, men viser hvordan de søker å benytte seg av strategier i møte med seksuell trakassering. Disse deler seg inn i strategier hvor kvinnen reagerer på trakasseringen i

tilknytning til hendelsen og der hvor hun tilegner seg preventive strategier for å unngå å oppleve seksuell trakassering. Det er i den sistnevnte gruppen at dette i negativ forstand påvirker hennes bevegelsesfrihet og benyttelse av det offentlige rom.

Et annet viktig poeng er at studien konkluderer med at det ikke er mulig å identifisere en profil på menn som seksuelt trakasserer, men at de kan være ”hvem som helst”. Dermed opplever mange kvinner det som nødvendig med preventive strategier, som å unngå steder en kan anta at det er mulig å bli seksuelt trakassert.

Studier av kvinners bruk og oppfattelse av rom viser at hun gjennom erfaring og sosialisering styres til kontrollere sin bruk av omgivelsene, for sin egen sikkerhet, og for å unngå ubehageligheter. Slik begrenses kvinners muligheter for å benytte omgivelsene.

4. Metode

Kvalitativ Metode

Metodene jeg har benyttet meg av i arbeidet med denne oppgaven ligger innen for den kvalitative metoden. Den kvalitative metoden baserer seg på et stort spekter av metoder for innsamling av data slik som deltagende observasjon, intervjuer og tekstanalyser. De data som er tilgjengelige ved kvalitativ metode er relasjonelle og har til hensikt å avdekke mellommenneskelige sammenhenger. De kan videre ikke måles på en nøyaktig måte og gir derfor ikke grunnlag for statistiske generaliseringer, imidlertid kan kvalitative data gi tilhøve til å gå i dybden av fenomener, og dermed få en tematisk bredde eller dybde som ikke ellers er tilgjengelig for forskeren (Hesselberg 1998).

Deltagende observasjon.

Deltagende observasjon er, som navnet tilsier, en metode som benytter seg av både deltagelse i, og observasjon av det man ønsker å studere. Bernard (2002) beskriver deltagende observasjon som en metode som plasserer forskeren der hvor handlingen utspiller seg, og slik lar henne samle dataene. Dette innebærer ”å gå ut, og bli ute”, å bli en del av det som studeres for så å kunne trekke seg ut av det igjen for å sette det i perspektiv og skrive overbevisende om det. Forskeren etterstreber å bli en naturlig del av dagliglivet, på en slik måte at informantene oppfører seg slik de ville ha gjort om forskeren ikke var tilstede. Denne målsetningen er naturligvis usannsynlig at man vil kunne oppnå, ettersom alle personer tilstede i en sosial setting vil være med å påvirke den, og da spesielt en person som åpenbart er der for å studere det som foregår. For å etterstrebe denne målsetningen forsøkte jeg i de fleste situasjoner å følge de sosiale normer og føringer jeg oppfattet. Jeg opplevde at jeg i stor grad fikk hjelp til dette igjennom min status som ”inngiftet” lankeser. På tross av dette skal det sies at jeg i utgangspunktet alltid vil være en utenforstående, til det motsatte er bevist, fordi mitt utseende er en påminner om min annerledeshet.

Ifølge Cook (1997) kan deltagende observasjon, i sin grunnleggende form, beskrives som en prosess i tre steg. Første steg innebærer å få tilgang til samfunnet man ønsker å studere. Andre steg å leve blant menneskene man studerer, for å kunne oppnå en forståelse av deres

livsverden. Til sist kommer steget hvor man reiser ut av felten, for så å bearbeide det arbeidet man så langt har gjort. Jeg vil si at disse tre stegene er gjeldene både som en overordnende inndeling av deltagende observasjon som helhetlig metode, men også innenfor den delen som kan sies å være det aktive feltarbeidet. Gjennom feltarbeidet må man fra dag til dag veksle mellom disse tre stegene. Det er ikke gitt at man, på tross av at man har hatt tilgang til det som foregikk i går, har tilgang til det som skjer i dag, eller i morgen. Man må også veksle mellom det ”å leve” det man studerer, og det å trekke seg ut for å bearbeide de data man har så langt, gjøre feltnotater, og tenke gjennom hva man har sett og lært, slik at dette igjen kan bli en bevisst og aktiv del av den videre datainnsamlingen.

Jeg valgte å benytte meg av deltagende observasjon som hovedtilnærming i datainnsamlingen på bakgrunn av den type data jeg ønsket å innhente. Ettersom jeg ønsket å se på betydningen av identitet i forhold til de begrensningene kvinnene opplevde var det for meg nærliggende å gå inn å observere egenhendig. For å kunne minimere min påvirkning av det jeg observerte, og for å få tilgangen til det jeg ønsket å observere var det nødvendig også å være deltagende. Dette opplevde jeg flere ganger helt konkret da jeg gjennom intervjuer, fikk svar som var helt i strid med det informantene fortalte meg når vi uformelt snakket sammen i situasjoner hvor jeg var deltager på lik linje med informanten. Jeg var selvfølgelig helt klar ovenfor informantene med at jeg hele tiden samlet data, så dette var ikke et uttrykk for at jeg lurte informasjon fra dem som de ikke ønsket å gi. I noen tilfeller anser jeg dette heller for å være en følge av at informanten ikke har tatt et bevisst standpunkt til tema på forhånd. Mye av det man som mennesker gjør er utslag av internaliserte oppfattelser, som man ikke har et bevisst forhold til. Enkelte ting kan også fremstå som vanskelige å snakke om. Dette kan være fordi det er følelsesladet for informanten eller hun oppfatter det kanskje som pinlig. Derfor blir deltagende observasjon spesielt gunstig fordi den ifølge Fangen (2004) lar oss studere sosial praksis i de sammenhenger den naturlig forekommer.

Jeg har i kraft av å være gift med en lankeser og gjennom å ha et etablert nettverk i Sri Lanka til en viss utstrekning allerede en identitet som deltager. Derfor oppfattet jeg det som formålstjenlig å benytte meg av, og utvide denne identiteten. Dette gav meg tilgangen til feltet, slik Cook (1997) beskriver det. I utgangspunktet var min identitet som deltager begrenset til mine etablerte relasjoner i Sri Lanka, men ved hjelp av snøballmetoden kunne jeg bruke mitt allerede eksisterende sosiale nettverk til å utvide min identitet som deltager. På denne måten kunne jeg forkorte tiden det tok å bli godtatt av nye informanter. Det må

imidlertid påpekes at det er sannsynlig at nye informanternes oppfattelse av meg ble påvirket av oppfattelsen de hadde av den som introduserte meg. På tross av dette mener jeg at snøballmetoden fungerte godt i mitt tilfelle.

Intervju

I tillegg til deltagende observasjon benyttet jeg meg også av kvalitative intervjuer. I utgangspunktet var hensikten med intervjuene å kunne styre hva jeg fikk informasjon om i større grad, og for å kunne utfylle dataene fra deltagende observasjon. I følge Thagaard (2002) gir kvalitative intervjuer et godt grunnlag for innsikt i informantens erfaringer, tanker og følelser. Dette fordi det nettopp er en gjenfortelling av hendelser og dermed gjengis med informantens forståelse. Jeg benyttet meg av en intervjuguide (vedlegg) med fastlagte spørsmål som utgangspunkt, og informantene snakket fritt rundt spørsmålene. Intervjuene visste seg å gi meg innsikt utover det de var tiltenkt. Hvordan jeg måtte gå frem for å få intervjuene og hva som skjedde i forbindelse med dette gav meg nye data som nok ikke hadde dukket opp uten intervjuene. Jeg opplevde intervjuene som supplerende til de dataene jeg innhentet gjennom deltagende observasjon. Ettersom informantene og jeg tilbrakte mye tid sammen, viste det seg imidlertid fruktbart å ta opp temaer jeg ønsket mer informasjon om mens vi befant oss i en mer naturlig situasjon, som over en kopp te eller mens vi satt rundt et fat og rensket ris. Disse uformelle samtaler foregikk både på tomannshånd og med flere informanter sammen.

Selve intervjuene fant sted med kun meg og den enkelte informanten til stede, med et unntak hvor informantens to år gamle sønn også var i huset. Dette oppfattet jeg ikke som å påvirke intervjuet, utover det at vi ble avbrutt et par ganger.

Intervjuene var i delvis strukturerte med rom for tilpasninger. De fant sted om lag midt i feltarbeidet, og jeg visste allerede svarene på mange av spørsmålene fra tidligere uformelle samtaler. Jeg spurte på nytt og fant at i enkelte tilfeller fikk jeg svar som var motstridende med tidligere uttalelser og hendelser. Det var spesielt under et av intervjuene avvikene var påfallende. Jeg opplevde situasjonen dit hen at hun til en viss grad kontrollerte svarene sine i forhold til hvordan hun ønsket at hennes livssituasjon skulle vært. En annen årsak til avvikene oppfattet jeg å være knyttet til referanserammen i den gitte situasjonen. Avvikene oppsto da informanten beskrev sitt eget liv. Under intervjuet fortalte hun meg at hun hadde et ganske lykkelig ekteskap. Ved en rekke tidligere, og senere, anledninger uttrykte hun frustrasjon, og

fortalte at hun ikke orket mer og at hun ønsket skillsmisse. Under intervjuet, da hun kalte sitt ekteskap ”ganske lykkelig”, oppfattet jeg det som at hun så det i sammenheng med det livet hun nå levde. Da hun hadde hatt en vanskelig barndom, var livet etter at hun ble gift mindre vanskelig enn det var før. Da hun derimot uttrykte at hun ikke orket mer så oppfattet jeg det dit hen at hun så ekteskapet i sammenheng med andre, mer velfungerende ekteskap, og at hun også ønsket denne muligheten.

Jeg benyttet meg av båndspiller kun under et av intervjuene, da det kun var denne informanten som sa seg enig i å bli tatt opp på bånd. Det at de andre informantene ikke ønsket å bli tatt opp på bånd oppfatter jeg som et utslag av at de ikke visste helt hva som ventet dem av spørsmål, men også frykt for at andre ville kunne få høre hva de hadde sagt. Dette var sannsynligvis en av følgende ved å benytte seg av informanter jeg allerede hadde en relasjon til.

Feltbeskrivelse

Mitt feltarbeid strakk seg fra oktober 2004 til januar 2005. Arbeidet ble utført i middelklassestrøk i utkanten av en av Sri Lankas største byer. Området ble valgt hovedsakelig av praktiske årsaker. Her hadde jeg allerede et etablert sosialt nettverk og kunne påbegynne arbeidet så snart jeg ankom Sri Lanka. Ettersom problemstillingen min ikke krever en særskilt geografisk lokalitet, utover å være et sted i Sri Lanka oppfattet jeg tilgjengelighet til felten som det viktigste kriteriet i utvelgelsen av sted.

Hoveddelen av mitt feltarbeid bodde jeg i et privat hus i et middelklassestrøk som ikke var i direkte tilknytning til felten. Her bodde jeg sammen med mannen min, som er fra Sri Lanka, og periodevis sammen med andre familiemedlemmer. Med dette stedet som utgangspunkt hadde jeg daglig kontakt med de fleste av mine informanter. Jeg oppfattet denne løsningen som å fungere godt, særlig fordi jeg kunne ha et stabilt kontor og utgangspunkt. Her kunne jeg være for meg selv og bearbeide dataene, samtidig som jeg var i det miljøet jeg studerte.

I tillegg til å bo privat, bodde jeg i perioder hjemme hos noen av mine informanter. Motivasjonen min for å flytte hjem til enkelte av informantene var todelt: På den ene siden ønsket jeg å få nærmere innsyn i hvordan de levde. På den annen side var enkelte av informantene ikke like lette å treffe så ofte som jeg ønsket. Jeg valgte derfor å løse dette ved å i perioder bo hjemme hos disse informantene.

I de periodene jeg bodde hos informanter opplevde jeg det som vanskelig å finne tid til å skrive ned og jobbe med dataene, spesielt fordi jeg ikke hadde mulighet til å være alene. Derfor måtte jeg i stor grad ty til å skrive ned stikkord som jeg kunne skrive utførlig da jeg kom hjem til meg selv. Jeg fant dette å være den mest funksjonelle løsningen, ettersom jeg ikke ønsket å lage en scene ut av at jeg trengte tid til å skrive ned alt som foregikk.

Som følge av at jeg under hele feltarbeidet, uten avbrekk, bodde i en lankesisk sosial kontekst ble alt som foregikk potensielt en del av datainnsamlingen. Dette ble også underbygget av at jeg er «inngiftet lankeser», og på mange måter forventes å vite hvordan jeg skal forholde meg til det som skjer. Dette førte videre til at det enkelte ganger kunne være vanskelig å trekke seg ut av feltet for å jobbe med de innsamlede dataene, nettopp fordi det ble så nært. Dette ble noe jeg måtte forholde meg bevisst til og jobbe med gjennom hele feltarbeidet.

Informantene

Jeg fikk i løpet av feltarbeidet forståelse for og innblikk i kvinners liv gjennom mange personer. Noen tilbrakte jeg mye tid med, andre var jeg i mindre kontakt med. Fordi jeg levde deltagende i det lankesiske samfunn ble alle disse menneskene, også de forbipasserende, med på å forme min forståelse av problemstillingen. Når jeg nå skal definere hvem mine informanter er, fokuserer jeg på de personene som jeg hadde størst kontakt med. De menneskene som ligger direkte til grunn for min kommende analyse, er de jeg heretter vil omtale som mine informanter.

Mine informanter består av ti kvinner. Ti veldig forskjellige kvinner, på tross av at noen av dem kjenner hverandre og noen er i familie med hverandre. I utvelgelsen av nettopp disse ti kvinnene benyttet jeg meg av at jeg, som sagt, i utgangspunktet har et sosialt nettverk i Sri Lanka. Jeg tok kontakt med kvinner jeg kjente, som jeg mente ville være egnet som informanter i forhold til mitt tema. Noen av disse kvinnene satte meg så i kontakt med de resterende informantene. Dermed benyttet jeg meg av en kombinasjon av tilgjengelighetsutvalg og snøballmetoden for utvalg. Tilgjengelighetsutvalg baserer seg på å være strategisk, ved at informantene velges ut på bakgrunn av egenskaper som er relevante for undersøkelsen, samtidig som de er tilgjengelige for forskeren. Snøballmetoden for utvelgelse går ut på at forskeren benytter seg av noen få informanter som igjen setter henne i kontakt med andre (Thagaard, 2002).

Jeg valgte å forholde meg til ganske romslige kriterier for hvem informantene mine kunne være. Ettersom problemstillingen min ser på kjønnsbaserte begrensninger i kvinners liv og dette kan knyttes sammen med forståelsen av hva det vil si å være kvinne i Sri Lanka, kunne nær hvem som helst, bosatt i Sri Lanka, gi meg nyttig informasjon. Jeg bestemte meg likevel for å velge kvinnelige informanter, som hadde en såpass stabil økonomisk tilværelse at den ikke påvirket deres muligheter nevneverdig. På denne måten unngikk jeg at kvinnene måtte bryte med nettopp de føringene jeg ønsket å se nærmere på for å overleve. I tillegg ønsket jeg bredde i min forståelse av problemstillingen, og så etter kvinner som levde på ulike måter. Fem av mine hovedinformanter er søstere, noe som gjør at de har nokså lik bakgrunn. Etter nøye overveielse valgte jeg å benytte meg av alle fem som informanter fordi de på tross av sin felles oppvekst er blitt meget forskjellige kvinner i dag. Syv av mine informanter er buddhistiske singalesere. En informant er, per definisjon, burgher da hennes avdøde far var burgher, moren er buddhistisk singaleser og informanten er praktiserende buddhist. Disse kvinnene hadde singalesisk som første språk, men var i tillegg flytende i engelsk. De to siste informantene er katolske burghere, med engelsk som førstespråk. Samhandling, samtaler og intervjuer foregikk på engelsk. Mine singalesiskkunnskaper strekker seg imidlertid så langt at jeg hadde muligheten til å få med meg temaet i samtaler som foregikk på singalesisk. På denne måten hadde jeg muligheten i å spørre meg for om det var noe jeg trodde kunne være av interesse.

I tillegg til disse ti hovedinformantene vil jeg også trekke frem den forståelsen jeg fikk fra andre venner og bekjente, menn så vel som kvinner. Fra spredte sosiale lag. Deriblant har jeg i analysen direkte benyttet meg av en kvinne, Niluka, som jeg snakket noe med. Utover bruken av en historie hun fortalte meg, benyttet jeg meg ikke videre av henne som informant. Gjennom den daglige interaksjon over måneder opplever man å bli en del av miljøet, og man opplever sosiale sanksjoner på kroppen. Dette blir så med på å legge grunnlaget for den forståelsen for feltet og problemstillingen som jeg bygger videre på i analysen.

Etikk og informantene

Allerede første kvelden i Sri Lanka oppsøkte jeg to potensielle informanter, for å spørre om de kunne være interessert i å være mine informanter. Jeg fikk kun spurt den ene da det var for mange venner på besøk hos den andre til at jeg ville bringe dette opp. Vedkommende jeg spurte var under frisørutdanning og vi ble enige om en byttehandel. Jeg skulle sitte hårmodell

for henne og hun skulle være informant for meg. Jeg vektla at det ikke var noe problem om hun ikke ønsket å delta, men hun syns det bare hørtes interessant ut.

Alle kvinnene jeg spurte stilte seg positive og sa seg villige til å være informanter. Noen tilbød seg også, uten min forespørsel, å skaffe meg flere informanter i sin bekjentskapskrets. Det at jeg tok utgangspunkt i mitt eget, allerede etablerte sosiale nettverk, virket nok inn på at de jeg spurte sa ja uten betenkelighet. Derfor ble det veldig viktig for meg å påpeke at jeg ville respektere det om de ikke ønsket å delta, og at de når som helst kunne trekke seg.

Ettersom jeg benyttet meg av deltagende observasjon ble, som sagt, langt flere enn hovedinformantene informanter. Som følge av at jeg ikke arbeidet innenfor et lite geografisk avgrenset sted kom jeg i kontakt med nye mennesker og potensielle informanter hele tiden. Jeg var derfor veldig klar ovenfor alle jeg snakket med, hvorfor jeg var i Sri Lanka. Spesielt gjelder dette familie og venner av hovedinformantene. Ellers var det ikke til å unngå at jeg brukte opplevelser og observasjoner jeg hadde med personer jeg ikke fikk informert om hva jeg gjorde. Jeg oppfatter ikke dette som problematisk fordi det jeg innhentet på denne måten heller danner en grunnforståelse hos meg, enn å fungere som data jeg bruker direkte i arbeidet. Dermed kan ikke dataene spores til enkeltindivider. Den lærdommen jeg fikk på denne måten vil jeg sidestille med de erfaringer jeg har fra tidligere besøk i Sri Lanka, som ikke er en del av datainnsamlingen, men som unektelig er med på å forme min forståelse av problemstillingen.

For å anonymisere informantene er alle navn i teksten fiktive. På tross av dette opplevde jeg i databearbeidelsen at det vil være mulig for de informantene som kjenner hverandre å gjenkjenne hverandre. Jeg forsøkte å finne alternativer for å unngå dette, men fant at det ikke var mulig å anonymisere informantene ytterligere uten å miste de karakteristikkene som gjør dem interessante for analysen og dermed svekke analysens bekræftbarhet. For å håndtere dette har jeg valgt å se bort i fra data som kan oppleves negativt for informanten eller ikke er allmennkjent i informantens omgangskrets.

På tross av at jeg har gått inn for å opprettholde de krav man har til anonymisering og konfidensialitet, er det ikke mulig for meg å kunne forutse alle mulige konsekvenser ved å være informant for meg. Fordi det ikke var noen hemmelighet hvem jeg var og hva jeg gjorde, er det mulig at noen vil oppleve følger av å ha vært sammen med meg. I forhold til den politiske situasjon i Sri Lanka vil det i alle tilfeller kunne være konsekvenser ved å ha nær kontakt med en nordmann. Norges rolle i fredsforhandlingene har ført til at Norge og nordmenn har en nokså upopulær figur i Sri Lanka, spesielt blant noen grupper i samfunnet.

Om dette kan ha en overføringseffekt på de som assosieres med nordmenn er vanskelig å si, men jeg vil ikke se bort i fra muligheten.

På den annen side opplevde jeg at jeg selv og feltsituasjonen ble forsøkt brukt av en av mine informanter som et maktmiddel i en ekteskapskonflikt. Dette satte meg i en nokså uventet posisjon, som jeg ikke riktig visste hvordan jeg skulle håndtere. Jeg vil gå nærmere inn på denne situasjonen i analysen.

Problematisering av relasjonen mellom informant og forsker

Jeg kom som sagt inn i feltet med en allerede etablert identitet og en relasjon til de fleste av mine informanter. Fordi jeg hovedsakelig benyttet meg av deltagende observasjon, som gjør at jeg er avhengig av en identitet som deltager og å ha aktive relasjoner i felten, ser jeg at dette nødvendigvis påvirket arbeidet mitt og den feltilgangen jeg fikk. Hadde jeg ikke hatt det utgangspunktet ville jeg ha måttet gå inn for å utvikle det før jeg kunne ta fatt på arbeidet. I følge Thagaard (2002) kan det at forskeren har kjennskap til det miljøet som studeres både være en styrke og en begrensning. Forskeren kan på den ene siden benytte sine erfaringer til å forstå informantens situasjon, og videre kan de bidra til å bekrefte den forståelsen som hun utvikler. På den annen side kan nyanser som ikke stemmer overens med egne erfaringer bli oversett og gå tapt.

På den ene siden førte min kjennskap til felten med seg at jeg sparte tid, ettersom jeg i mindre grad enn om jeg kom som en totalt fremmed trengte å jobbe med tilgang til informantens verden. Både i forhold til tilgang til informanter, om informantene lot meg slippe inn, og min forståelse av, og tilnærming til det jeg opplevde. Samtidig måtte jeg reflektere kritisk over hvilke tanker informantene hadde om meg da jeg begynte feltarbeidet. Ettersom jeg ved tidligere anledninger ikke hadde forholdt meg til disse menneskene som fremtidige informanter kunne jeg dermed ha oppført meg på måter som eventuelt kunne ha skapt fremmedgjøring, heller enn tillitt. Min refleksjon rundt dette ledet meg dit hen at eventuelle vanskeligheter kun ville gjelde en av de kvinnene jeg hadde sett meg ut som mulig hovedinformant. Jeg valgte å spørre om hun kunne være villig til å fungere som informant for meg. Noe jeg i ettertid er glad for fordi vårt forhold utviklet seg til å være basert på tillitt og vennskap. Jeg føler hun gav meg et ærlig innblikk i hennes liv som kvinne i Sri Lanka. Hun er den eneste av informantene jeg inngikk noen form for avtale med, i forhold til ”godtgjørelse”. Mens jeg utførte mitt feltarbeid var hun, som jeg tidligere har vært inne på, i gang med å utdanne seg til frisør og trengte hårmodeller. Dermed ble vi enige om at vi skulle hjelpe hverandre med utdannelsen. Hun trengte hårmodeller, og jeg trengte informanter.

En vanskelighet for meg var enkelte ganger å komme ut av deltagerfølelsen og skrive om dagens hendelser. Jeg følte tidvis at jeg lett kunne bli for følelsesmessig engasjert, slik at det kunne påvirke min objektivitet, i forhold til hva jeg oppfattet som riktig og rettferdig på bakgrunn av min ”norskhet”. Dette merket jeg spesielt da en av mine informanter giftet seg. Ekteskapet var arrangert, og selv om det ikke var noen form for tvang fra familiens side, var situasjonen svært følelsesladet.

Til tider måtte jeg jobbe med meg selv for i det hele tatt å orke å sette meg ned for å gå igjennom dagens hendelser, som kunne være ubehagelige følelsesmessig. For eksempel som ved tilfeller av vold. Dette ble noe jeg måtte forholde meg til for å motvirke, både under feltarbeidet og det videre arbeidet med oppgaven.

Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet.

Kvaliteten av en kvalitativ undersøkelse vurderes ut fra hvordan troverdigheten og bekreftbarheten ivaretas, og i hvilken grad fortolkningen gir grunnlag for overførbarhet. Troverdigheten knyttes til om forskningen er utført på en tillitsvekkende måte. Gjennom redegjørelse av datautviklingen argumenterer forskeren for studiens troverdighet. Bekreftbarhet på sin side knyttes til tolkningen av resultatene, gjennom forskerens kritiske holdning til egne tolkninger, og gjennom å se resultatene i sammenheng med annen forskning. Overførbarheten av et arbeid sees i samband med i hvilken grad fortolkningen har relevans i andre sammenhenger, utover det gitte prosjektet (Thagaard 2002).

Denne studien og datainnsamlingen har hatt en personlig karakter. Ettersom jeg har benyttet meg av deltagende observasjon og delvis strukturerte intervjuer har relasjonen mellom meg og informantene vært av stor betydning i forhold til den informasjon jeg fikk i løpet av feltarbeidet. Jeg har forsøkt, ved å redegjøre for min fremgangsmåte og min relasjon til informantene og felten, å styrke troverdigheten til arbeidet. Bekreftbarheten har jeg søkt ivaretatt gjennom å beskrive empirien som leder til min forståelse og mine konklusjoner. Videre søker jeg å styrke overførbarheten gjennom å se på funn gjort i tidligere, lignende studier. Ved at mine funn sammenfaller med disse, styrkes sannsynligheten for at mine funn igjen vil ha overførbar verdi.

5. Analyse

Sol, måne og ris.

Et kjent singalesisk folkeeventyr forteller om en fattig familie med mor, far, to sønner og en datter. Da faren dør må moren jobbe svært hardt for å ta vare på familien. Etter hvert som barna vokser opp og blir store nok, begynner de å arbeide på naboens rismarker. De får ingen penger for dette, men godt med mat å spise. Da de går hjem for kvelden er moren så glad for å se dem. ”Hvordan har dere det, mine barn? Har dere tatt med dere noe mat til meg?”, spør hun. Den første sønnen forteller skyldbetyngt at det hadde han glemt. Moren svarer at fordi han har glemt sin egen mor skal han bli straffet og brenne over flammer hele sitt liv. Den andre sønnen har også glemt å ta med mat til moren. Igjen er straffen streng. Den andre sønnen skal hver dag, hele livet igjennom, løpe og løpe uten noen gang å kunne hvile. Datteren derimot har ikke glemt sin mor og ber moren finne en gryte. Datteren har gjemt mat til moren under fingerneglene sine. Moren blir så lykkelig over den snille og gode datteren sin og vil belønne henne med at hun skal få skinne for hele verden og gi den lys om natten. Morens ønsker går i oppfyllelse. Den ene sønnen blir risen som for alltid brenner over flammen for å gi mat til verden. Den andre sønnen blir solen som løper over himmelen hele dagen uten stans. Den snille datteren blir månen som mildt lyser om natten, og gir glede til verden. Moren selv blir moder jord. Denne historien har blitt gitt ut i barneboksform, gjenfortalt av Disanayaka (2004). På siste siden forklarer fortelleren at moren straffer sine barn fordi hun er så glade i dem, og hun vil at de skal bli bedre mennesker.

Denne historien kan sies å gi oss et bilde på hvilke forventninger som ligger på de forskjellige rollene som mor, datter og sønn. Moren jobber og sliter for å ta vare på barna. Illustrasjonene i barneboka viser hvordan hun sitter i mørket, med en enkel flamme fra oljelampen og fletter stråmattor mens alle andre sover, selv dyrene. Hun er tegnet med dype ringer under øynene. Datteren er tegnet med et mildt smil, omgitt av fugler og små dyr som alle ser glade ut og får omsorg av datteren. Fremstillingen bygger opp under forståelsen av henne som en snill og ansvarsfull datter. Sønnene tegnes ikke på noen måte som viser dem individuelt, unntatt da de glemmer maten til moren. Den ene sønnen er da tegnet med en leke i hånden, som for å understreke hans uansvarlighet.

Mange hjem jeg har besøkt i Sri Lanka har en keramikkfigur på veggen som viser solen, månen og risen. Og i nær sagt alle butikker og boder som selger keramikk kan man finne denne figuren. Keramikkbutikker og boder er svært vanlig, og man finner dem overalt i Sri Lanka ettersom leirkrukker og andre keramikkgjensstander er i utbredt bruk. Også i messing har jeg sett avbildninger av solen, månen og risen sammen.

Morsrollen er i Sri Lanka forstått som en viktig rolle. Den inngir respekt om den utføres på en god måte i henhold til kulturen. En mor er den omsorgspersonen som oppfattes å være den viktigste for et lite barn, den sosiale oppbygningen av samfunnet baserer seg på dette. Med det mener jeg at de sosiale normene foreskriver en mor å ta hovedansvaret for den daglige omsorgen av barna, selv om det måtte gå på bekostning av henne selv. Det er nærmest noe opphøyet over en mor som lider for å ta vare på sine barn. Barn forventes å hele livet ære sin mor, og ta vare på henne når de selv blir voksne.

Samtidig som morsrollen inngir respekt og privilegier er det også en rolle som pålegger begrensninger og krever oppofrelse. Om man feiler i å leve opp til den foreskrevne forståelsen av hva morsrollen innebærer kan sanksjonene være strenge.

En historie jeg ved flere anledninger har blitt fortalt forteller om en beryktet kriminell mann som får besøk av sin mor i arresten. Han ber henne komme helt opp til gitteret fordi han vil hviske henne noe. Da hun lener seg frem for å høre hva det er sønnen har å si, hvisker han inn i øret hennes at det er på grunn av hennes sviktende omsorg for ham da han var barn at han i dag er den han er. Så biter han av en stor bit av øret hennes. Da denne historien er blitt meg fortalt er det alltid i en sammenheng hvor det skal understreke en mors innflytelse på sine barn, og hva som kan skje om hun svikter sin rolle som mor. Det er den kriminelle sønnen som har sympatien i historien, og moren fremstår i et dårlig lys. Nå har jeg aldri truffet verken moren eller sønnen i denne historien. Det har heller ikke de som fortalte meg denne historien. Det er mye mulig den kun er en historie, skjønt den fortelles som om den skal være sann. Det er for så vidt ikke så avgjørende om den er sann eller ikke. På samme måte som eventyret om solen, månen og risen gjenspeiler denne historien fortellernes forståelse av morsrollen og det ansvaret som følger denne.

De sosiale stigma som følger det å ikke utføre rollen som mor på en sosialt akseptabel måte kan knyttes nært sammen med forståelsen av morsrollen som det grunnleggende i det å være kvinne. En voksen kvinne som ikke får barn kan sies å ikke realisere sitt potensial. Hun oppfattes som vanskelig å forholde seg til og å bringe ulykke. En følge er at hun kan oppleve å bli utestengt fra sosiale sammenhenger og begivenheter som oppfattes å være sårbare for

dårlig innflytelse. Rollen som mor er uløselig knyttet til rollen som kone, ettersom det ikke er noen sosialt akseptabel omstendighet som kan føre til at en kvinne blir gravid utenfor ekteskap. Dermed oppfattes både rollen som kone og som mor nærmest uløselig til rollen som kvinne. Rollen som kone og mor kommer i første rekke, og legger følgelig begrensninger på andre alternative valg. Om en kvinne er yrkesaktiv må hun i de fleste tilfeller først sørge for å ivareta familieforpliktelsene.

Jeg vil nå vende meg til mine informanter, og med utgangspunkt i deres liv gå inn på de kjønnsrelaterte begrensninger de opplever. Med utgangspunkt i den sterke tilknytningen kvinner har til familien, hjemmet og den indre verden, jamfør Chatterjees teori (side 25 i denne oppgaven), vil jeg søke å gi et innblikk i hvordan disse begrensningene påvirker informantenes liv.

Kvinnen i husholdet

Den største delen av livet til kvinnene jeg snakket med i Sri Lanka ble lagt rundt hjemmet, og deres forpliktelser knyttet til organiseringen av husholdet og husholdets medlemmer - familien. Informantene selv oppfattet at deres identitet som kvinne knyttet dem til hjemmet på en ulik måte enn deres ektefeller var knyttet til hjemmet. I tråd med Chatterjees teori fremsto det en dikotomisering av kjønnene som var sammenfallende med den oppfattede dikotomiseringen av hjemmet versus det offentlige rom. På singalesisk omtales gjerne kona respektfullt som *gedara budun* (hjemmets buddha) eller *gedara ætto* (den som er i hjemmet) (Disanayake 1998). I dagligtale brukes ordet *pavula* (familie) for ens kone, som i følge Disanayake (1998) er en virkning av hvor viktig kvinnens rolle er i husholdet.

Kvinnens tilknytning til hjemmet og den private sfære er mye diskutert innenfor feministiske perspektiv og begrepet 'hjem' er i seg selv et komplekst begrep. Hjemmet er mer enn et fysisk tilfluktssted. Det er et sted sterkt preget av kontroll, personlig verdighet og privatliv. Også disse begrepene er påvirket av den kulturelle konteksten. Hjemmet kan oppfattes som en beholder for en rekke abstrakte kulturelle konsept (Gathorne-Hardy 1999). Hjemmet har ofte blitt forstått som det stedet man oppnår frihet fra kontroll, hvor man kan slappe av og være seg selv. I denne forståelsen glemmes kvinnens arbeidende rolle i hjemmet, og den hierarkiske maktfordelingen innad i husholdet. Jeg benytter her begrepene hushold og hjem ved siden av hverandre, da jeg mener de fungerer utfyllende. Mens 'hushold' kan defineres som "en bosettingsenhet hvor mennesker deler reproduktive aktiviteter og utgifter" (McIlwaine 1999: 128), og dermed beskriver den organisatoriske enheten til sammenligning med det kulturelt- og følelsesladete begrepet 'hjem'. Jeg vil nå se litt nærmere på informantene som medlemmer av sine hushold.

Informantene var, med unntak av Leela, de første til å stå opp i sine hushold. Hos Leela var det kvinnen som arbeidet hos dem som først sto opp og begynte på arbeidet i hjemmet, etterfulgt av Leela selv. Etter en kopp te begynte kvinnene på arbeidsoppgavene i hjemmet, der i blant å gjøre i stand mat til hele familien. Dette er varm mat som er relativt tidkrevende å tilberede. Den største variasjonen blant kvinnene var mellom de som bodde i enkeltstående hushold hvor de var eneste voksne kvinne, og de som bodde i en utvidet familie hvor det var flere kvinner i samme hushold, eller i nær tilknytning til husholdet. Sistnevnte delte arbeidsoppgavene seg i mellom og hadde et godt arbeidsmiljø. Også de kvinnene som jobbet eller studerte sto for hoveddelen av det arbeidet som gikk på organiseringen av familielivet og husarbeidet.

Sheila, som tre dager i uken gikk på skole og derfor reiste kvart over åtte, gjorde alt i stand før hun reiste. Hun lagde i stand så mye mat at alle hadde nok til hun kom hjem igjen og kunne lage i stand til kveldsmat for familien. Familien bestod av mannen, sønnen på 10 år og bestemoren hennes som bodde hos dem. Mannen hadde ikke noe arbeid så lenge feltarbeidet varte, og var heller ikke innstilt på å ta seg et arbeid. Familien hadde tidligere levd av leien de fikk for å leie ut bilen sin, periodevis, til et firma som kjørte turer med lokale og utenlandske turister. Bilen hadde vært kjøpt for penger mannen tjente da han hadde hatt et to års arbeidsforhold i Midtøsten, og den resterende summen hadde de fått fra hans eldre bror. Etter at de solgte bilen levde de på pengene de fikk for den. På direkte spørsmål om hva mannen gjorde av arbeid i hjemmet, fortalte Sheila at det å av og til koste hagen var det eneste av arbeidet mannen hennes gjorde. De dagene Sheila var på skolen fulgte han sønnen på crickettrening. Bestemoren, som også bodde hos dem, var en aldrende kvinne, men Sheila fortalte at hun hadde god hjelp av bestemoren til å brette klær og til noe matlaging.

På tross av at Sheila var den eneste voksne i husholdet som hadde forpliktelser utenfor husholdet, i form av skolegang, ble hennes ansvar for hjemmet oppfattet som så sterkt at det ikke fremstod som en mulighet at mannen overtok hennes arbeidsoppgaver de dagene hun ikke var hjemme. Hennes arbeidsoppgaver i hjemmet var så tett knyttet opp mot hennes identitet som kvinne at ingen i familien, heller ikke Sheila selv, vurderte det som aktuelt at andre enn hun skulle ta disse. Hun uttalte ikke at hun ønsket at mannen hennes skulle overta noen av hennes arbeidsoppgaver, men hun ønsket at han skulle senke listen for det han oppfattet som nødvendig for henne å gjøre i hjemmet de dagene hun var på skolen. Hun oppfattet situasjonen svært stressende og fortalte at hun var plaget av migrene, blant annet som følge av dette stresset. Ved en anledning hvor jeg tilbrakte dagen med henne på skolen, og var med henne hjem etterpå var hun så sliten at hun både kastet opp på veien hjem, og rett etter hun kom hjem. I følge henne var ikke dette ansett som en grunn til å ta resten av dagen fri, med det argumentet at det jo var hennes ønske å ta utdannelsen, noe som ikke skulle gå utover resten av familien.

Sonya, en 20 år gammel kvinne, med en sønn på 2 år og 4 måneder ved feltarbeidets begynnelse, var en annen informant som også hadde forpliktelser utenfor husholdet. Hun jobbet som modell, noe som i praksis innebar jobbing til alle døgnets timer, og et lite rutinemessig liv. Jobben som modell bestod i alt fra moteshow, fotografering for motemagasiner og reklamekampanjer, til oppdrag som vertinne på fasjonable fester, eller som

promotør for nye produkter, for eksempel på kjøpesentre. Når hun var hjemme var det hun som hadde hovedansvaret for å ta seg av sønnen og hjemmet, men når hun arbeidet overtok mannen hennes dette ansvaret. Hun fortalte meg at hun var svært takknemlig for at mannen gjorde dette, og at dette på ingen måte var en selvfølge. Hun presiserte at når hun kom hjem sent hadde ofte mannen badet og lagt sønnen. Dette var noe hun satte enorm pris på.

Det som fremstår som avgjørende for denne forskjellen mellom hvordan Sheila og Sonyas ektemenn forholder seg til husarbeidet har to sider. På den ene siden var barnas alder viktig. Sheilas sønn, på ti år, var så stor at han klarer det meste selv, så lenge det er en voksen i nærheten. Sonyas sønn på nesten to og et halvt år, var avhengig av at noen passet på ham.

På den annen side, og mer avgjørende enn barnas alder, ligger den dikotomiske forståelsen av kjønnsrollene. Sammenfallende med Chatterjees teori knyttes kvinnen, som sagt, sterkt til hjemmet. Mannen på sin side oppfattes å skulle stå for beskyttelsen og underholdet av sin familie ved å blant annet gå ut i det offentlige rom og tjene penger. Idealet er med andre ord en kvinne som lever skjermet i sitt hjem, omgitt av den trygge omgivelsen som hennes mann sørger for. Der står hun for den daglige omsorgen av sine barn, sin ektemann og eventuelle andre medlemmer av husholdet, gjennom sin rolle som oppfostrer og beskytter av den huslige og spirituelle sfære (Hewamanne 2008).

For Sheila var det ikke aktuelt å ha forpliktelser utenfor hjemmet, som ville hindre henne i den daglige omsorgen for sønnen da han var mindre. Dette hadde vært en enighet mellom Sheila og ektemannen. Hun hadde imidlertid helt fra sønnen var liten fastholdt at hun ville gå ut i arbeidslivet når sønnen ble eldre. Hennes ektemann, på sin side, så ikke Sheilas skolegang som en nødvendighet og følte dermed ikke noe behov for å tilrettelegge for henne. Det var også pengene han hadde brakt inn i husholdet, gjennom tidligere å ha arbeidet i Midtøsten samt ved å få penger fra deler av sin familie som var bosatt i utlandet, som var det de levde av. Videre var det disse pengene som betalte for Sheilas skolegang. På denne måten oppfylte Sheilas ektemann forståelsen av mannen som den som skal skaffe midler til familiens underhold. Samtidig fremsto Sheilas utdanning ikke som en nødvendighet, men heller et gode hun tillot seg på tross av sin plikt som mor og kone.

I Sonyas tilfelle var hennes inntekt hovedinntekten i familien, og det som gjorde det mulig for dem å opprettholde den levestandarden de hadde. Når hun mottok lønn leverte hun den rett til ektemannen, som hadde råderetten over pengene. For Sonyas ektemann var det dermed i hans egen interesse at han la til rette for at Sonya kunne jobbe så mye som mulig. Ettersom han ikke innfridde sin plikt til underhold ville det være vanskelig for han å

argumentere i en retning av at hun ikke opptrådte i henhold til den foreskrevne kvinnerollen ved å overlate noe av den daglige omsorgen for sønnen til sin ektemann. De oppfattet likevel dette som en midlertidig løsning, og ønsket å ansette noen som kunne se etter sønnen mens Sonya var på oppdrag.

Ved at Sonya ikke beholdt hele, eller deler av inntekten sin selv, reverserte ikke deres situasjon den dikotomiske forståelsen av kjønnsroller. Det var nettopp det sterke festet denne dikotomiske kjønnsrolleoppfattelsen hadde som gjorde at Sonya i liten grad stilte spørsmål ved det å overlate inntekten til ektemannen. Hun brukte heller dette som argumentasjon for at hun selv var en god og anstendig kone, som gjorde det hun kunne for å bidra til en god livssituasjon for familien.

Fem av informantene mine er søstre hvorav tre, Geetha på 36 år, Sriyani på 34 år og Samanmali på 30 år, bodde tett sammen da jeg påbegynte feltarbeidet, de hadde bodd slik noen år. Geetha er den eldste av de fem søstrene og bodde i en leid leilighet i nabohuset til huset Sriyani og mannen leide. Der bodde Geetha sammen med mannen og deres to sønner. Hos Sriyani bodde også Samanmali, som er den nest yngste og den eneste av søstrene som enda ikke var gift da feltarbeidet tok til. Samanmali giftet seg i løpet av feltarbeidet. Sriyani har også fire døtre, hvorav den ene er blitt ”voksen”. Det vil si at hun har fått menstruasjon og dermed regnes som kvinne på en del områder. I tillegg til de tre søstrene og deres familie bodde en onkel og tante i et annet nabohus, og flere slektninger bodde i nærområdet. Her hadde kvinnene stor hjelp av hverandre, og av barna som i henhold til alder og kjønn tok del i arbeidet i hjemmene. Hvert av husholdene tilberedte hovedsakelig mat individuelt, men hjalp hverandre med barnepass og annet forefallende arbeid. I tillegg var det alltid noen å spørre om råd, hjelp eller rett og slett noen å skravle med over en kopp te eller mens man jobbet. Med andre ord førte deres bosituasjon til et godt arbeidsmiljø for de hjemmearbeidende kvinnene.

For de tre søstrene var det også en annen side ved å bo tett sammen, det praktiske forholdet til den offentlige sfære. Kvinnene jeg snakket med var alle enige om at det å ferdes ute som kvinne alene kunne være strabasiøst. I tråd med diskusjonen om frykt for voldelige overgrep og seksuell trakassering som utløsende faktor for den praktiske bruken av det offentlige rom, i teorikapittelet, preget forhåndsregler for å trygge sin person kvinnenes bruk av det offentlige rom. Dette vil jeg komme nærmere inn på senere, men for den nåværende diskusjonen er det interessant å merke seg at det for kvinnene som bodde i samme hushold eller nært hverandre ikke ble oppfattet som en like stor hindring som for kvinnene i enkeltstående hushold. Dette

var en følge av at man som oftest hadde noen som kunne være med om man trengte å gå ut et ærend. Dermed opplevde kvinnene som bodde i hushold som var knyttet tettere sammen med de omliggende hushold en økt bevegelsesfrihet til sammenligning med de kvinnene som bodde i enkeltstående hushold, hvor informanten var den eneste voksne kvinnen.

De tre søstrenes innflytelse over eget liv økte også gjennom den styrken de fikk som en følge av samholdet kvinnene i mellom. Fordi de hadde støttespillere å henvende seg til ved en eventuell konflikt. Det må påpekes at de ikke oppfattet det som problemfritt å ha familien så tett innpå seg. Opplevelsen av at de andre søstre la seg opp i ting de ikke hadde noe med var kime til konflikt mellom dem.

Konfliktnivået var tydeligst mellom Geetha og Sriyani. Det vil ikke si at det var noen åpenlyse krangler, eller at de svartmalte hverandre ovenfor meg. Det gikk mer på at de ikke gjorde det den andre ba dem om eller omgjorde bestemmelser tatt av den andre. Jeg vil understreke at det ikke var noe uvennskap mellom søstre, snarere en søsterrivalisering. Dette oppfattet jeg som å ha sammenheng med at Geetha som var eldst ikke hadde lykkes så bra i livet som Sriyani, som var yngre enn henne. Geetha bodde i en mindre leilighet, mens Sriyani bodde i et hus. Ekteskapet til Sriyani var tydelig preget av gjensidig respekt og kjærlighet. Geetha derimot var gift med en noe eldre, uanselig mann, som var lite til stede og sa lite med mindre han var påvirket av alkohol. Under feltarbeidet var han arbeidsledig, og gikk ofte bort til den lokale baren, eller hjem til bekjente og drakk. Selv når han var beruset var han en stille og rolig mann, og ble ikke aggressiv og høylytt. Det var tydelig at Geetha styrte husholdet, og til det var hun effektiv. Forholdet mellom henne og mannen var det vanskelig å få helt tak i, og det virket som om hun nærmest ignorerte han. Geetha og mannen hadde to sønner, og ved flere anledninger kom mannen med kommentarer om at det var han som kunne lage gutter. Frem til Dinesha, den yngste søsteren fikk sitt første barn, en sønn, var det kun Geetha som hadde sønner. Det ble oppfattet blant flere jeg snakket med at hvilket kjønn barna hadde hang sammen med farens virilitet, eller mandighet. Det å få sønner ble ansett å bekrefte farens mandighet.

Rivaliseringen mellom de to søstre virket som å kunne ut i at de ikke var enige om hvem som var den autoritære av dem.

Forholdet mellom Sriyani og den nest yngste søsteren, Samanmali, var derimot langt tydeligere inndelt. Ettersom de to kvinnene bodde i det samme husholdet, jobbet de sammen. Sriyani hadde en klart delegerende og autoritær posisjon over lillesøsteren. Her var kriteriene

tydeligere. Samanmali var yngre, var ikke gift og hadde ingen barn. I tillegg bodde hun hos Sriyani. Selv om det ikke ble direkte uttalt var det tydelig at Samanmali gjorde opp for seg ved å jobbe utrettelig i husholdet. Hun ryddet, vasket, lagde mat og tok seg av barna. I tillegg tok hun seg av deres far, som også bodde hos Sriyani og hennes familie.

Noen år tidligere hadde faren, moren og Samanmali bodd inne i byen i barndomshjemmet til jentene. Etter at moren døde hadde de solgt huset, og faren og Samanmali flyttet inn hos Sriyani. Faren hadde ikke det samme gjengjeldelsesbehovet som Samanmali hadde. Faren hadde i kraft av å være far og eldre en respektert rolle. Det er barnas plikt å ta vare på foreldrene når de blir gamle. Derimot sto de andre søstrene i takknemlighetsgjeld til Sriyani, fordi faren bodde hos henne. Etersom Samanmali ikke hadde barn og mann oppfattet alle det som en selvfølgelighet at hun hadde hovedansvaret for at faren hadde det bra.

Dinesha, den yngste av de fem søstrene på 26 år, bodde sammen med mannen sin og deres lille sønn i samme nabolag som mannen hadde vokst opp, i nabohuset til svigermoren og svigerinnen, som hun hadde et godt og fortrolig forhold til. Svigerfaren var død, og dette var medvirkende årsak til at Dinesha og mannen hadde bosatt seg så nært moren og søsteren hans. Det ble ikke oppfattet som trygt for kvinnene, i et hushold uten noen mann.

Dinesha hadde i likhet med de andre informantene hovedansvaret for husarbeidet og omsorgen av sønnen. Før hun giftet seg hadde hun arbeidet i en klesbutikk, men det hadde hun ikke ønsket å fortsette med da hun giftet seg. Hun mente det var viktigere å skjøtte sin rolle som mor og kone, og at dette ville komme i konflikt med en yrkesaktiv tilværelse. Hun og ektemannen hadde et relativt jevnbyrdig forhold i den forstand at mannen hennes tydelig satte pris på hennes syn i avgjørelser, selv om det nok var han som hadde det siste ordet om han skulle finne det riktig. Dinesha var tydelig stolt og fornøyd i sin rolle som kone og mor.

Susantika, en tobarnsmor, hadde verken familie eller naboer hun kunne omgås til dagelig eller få hjelp fra. Hjemmet deres lå slik til, i enden av en gate, at det ikke var noen private hus omliggende. Store deler av familien hennes bodde så langt unna at det sjelden lot seg gjøre at de kunne besøke hverandre. I tillegg hadde mannen hennes og hennes familie utviklet et anstrengt forhold, så han likte ikke at de kom på besøk. Dermed ble hun også avskåret fra den delen av familien sin, som bodde i nærheten. Med unntak av en onkel hadde Susantika liten kontakt med resten av familien foruten når de snakket på telefon mens mannen var på arbeid. Susantika hadde ansvaret for alt arbeid i hjemmet, som matlaging, vasking og annet

husarbeid, og hun hadde ansvaret for den daglige omsorgen av barna. Mannen jobbet utenfor husholdet, men pleide å komme hjem for å spise lunsj. Datteren, på ni år, gikk på skole et lite stykke unna. Hver dag reiste Susantika, og sønnen på 2 år, med bussen for å hente datteren etter skolen. Selv om det kunne være problematisk med den livlige sønnen på den fulle bussen, var disse turene dagens høydepunkt. Hun likte å komme ut av huset og se andre mennesker. Hun beskrev dagene som svært ensformige og ønsket at hun bodde nærmere familien. Hun hadde lite sosial omgang, utover med mannens familie. Det var ikke aktuelt for Susantika å ta seg arbeid utenfor hjemmet, og på den måten utvide sin sosiale omgang. Mannen tillot ikke det.

Mens datteren var liten hadde de bodd i nabohuset til svigerforeldrene. Der hadde hun hatt et mer sosialt liv og fått hjelp med den lille. Hun hadde likevel ikke trivdes der da svigermoren hadde bestemt mye også i deres hjem, og de ikke hadde vært enige om hvordan ting skulle gjøres i hjemmet.

Ettersom husarbeid og omsorg av barn og andre medlemmer av husholdet utgjør en så stor del av kvinnenens hverdag, blir forholdene i hjemmet nært knyttet opp til kvinnenens opplevelse av egen livskvalitet. Og siden mannen oppfattes som husholdets overhode, både i lovmessig forstand, og i den allmenne forståelsen av et husholds oppbygning, har mannen stor innflytelse på hvordan kvinnens livsutfoldelse arter seg. Hennes kvinneidentitet begrenser henne i den forstand at hun alltid oppfattes å skulle adlyde et mannlig overhode. Iresha, en 31 år gammel kvinne, beskrev det slik at en lankesisk kvinne alltid har en mann som kontrollerer seg. Som barn er det faren som kontrollerer en, så blir man gift og mannen overtar kontrollen fram til man blir gammel og sønnen får kontrollen. Dette uttalte hun første gangen jeg møtte henne. Vi var akkurat blitt introdusert av Leela, en annen informant, under feiringen av Leelas manns 50 års dag. Etter at vi hadde snakket sammen en kort stund, spurte hun meg med sensasjonslyst om jeg var feminist. Vi hadde ikke snakket om noe som kunne tolkes i den retning, men Leelas introduksjon av meg innebar blant annet at jeg skulle skrive en oppgave om kvinner noe som trolig førte Iresha til antagelsen av at jeg var feminist. Jeg svarte unnvikende på spørsmålet, ettersom jeg ikke ønsket å fremmedgjøre meg ovenfor henne gjennom den negative oppfattelsen mange har av feminisme i Sri Lanka. Til dette sa hun: ”- But you want women to have all the rights?” Jeg svarte at jeg mente kvinner skulle ha kontrollen over sin egen lykke (happines). Det var i denne sammenheng at hun uttalte at en mann alltid hadde kontrollen over en kvinne i Sri Lanka.

Alle mine informanter opplevde i varierende grad begrensninger som medlem av et hushold som følge av sin kvinneidentitet. Gjennom den dikotomiske forståelsen av kjønnsroller ble kvinnene knyttet til hjemmet og den, i Chatterjees terminologi, indre verden. De hadde hovedansvaret for omsorgen av barna, og var dermed ansvarlige for den videre formidlingen av den kulturelle diskursen. På tross av at den hjemlige sfære oppfattes som kvinnens domene opplever hun her begrensninger ved at hun til enhver tid må forholde seg til en autoritær mannsfigur. Som gift kvinne er dette hennes ektemann. Autoritær i den forstand at han, i alle fall i kontakten med den ytre verden, har siste ordet i bestemmelser som angår husholdet. Innad i husholdet hadde de fleste informantene delegert makt. Det vil si at ektemannen overlot en rekke bestemmelser relatert til kvinnens ansvarsområder; barna og husholdets indre anliggender, til sin kone. I hvilken grad mannens autoritære posisjon begrenset kvinnenes livsutfoldelse hang sammen med forholdet mellom ektefellene, og deres oppfattelse av det kulturelle idealet. For å oppleve å bli begrenset må man ha ønsker eller behov som begrenses. Om det ikke er konflikt mellom kvinnens og mannens ønsker, behov og ideal, vil ikke disse begrensningene oppleves som begrensninger fordi de ligger utenfor det handlingsrommet kvinnen ønsker eller har behov for.

I tillegg ble kvinnens begrensninger i husholdet påvirket av den forhandlingsstyrken hun var i besittelse av igjennom de støttespillerne hun hadde rundt seg. Hennes forhold til sin fødefamilie hadde stor innvirkning på hennes bestemmelsesrett, og ikke minst på hvordan hun oppfattet sin livssituasjon. Med fødefamilie refererer jeg til hennes egne nære slektninger, hovedsakelig den familien hun vokste opp i. Videre ble hennes forhandlingsstyrke preget av i hvilken grad mannen og hun selv levde opp til de foreskrevne rollene i ekteskapet. Mannen som den som skal sørge for underhold og beskyttelse av sin familie, gjennom å gå ut i det offentlige rom og tjene penger. Kvinnen i form av sin omsorgsrolle for mann og barn og andre som eventuelt bor i husholdet, samt sitt ansvar for det generelle husarbeidet.

For Sheila og Sonya som begge hadde forpliktelser utenfor hjemmet opplevde de andre begrensninger knyttet til sin rolle i husholdet, enn de hjemmeværende informantene. Deres opplevelse av begrensninger var også forskjellige gitt deres ulike utgangspunkt, og var knyttet opp mot deres ektefellers situasjon. For Sheila lå hennes hovedutfordring i å få tiden til å strekke til. På tross av at mannen ikke direkte hindret henne i å ta utdanning, førte hans krav om at hun skulle utføre alt husarbeidet til at tiden til å forberede seg til neste undervisningsdag ble svært presset. For Sonya lå hovedbegrensningen i hennes manglende kontroll over egen inntekt. Hennes kvinneidentitet førte med seg en oppfattelse av at det ikke lå i hennes rolle å skulle forvalte husholdets økonomiske midler, som førte til at hun overlot

lønnen i sin helhet til ektemannen. Til kontrast var Geetha, som hjemmeværende mor, den i sitt hushold som hadde ansvaret for økonomien. Ettersom mannen var arbeidsledig levde de av familiens sparepenger, som stort sett besto i penger hun hadde fått igjennom sin familie, og lån fra familie. Mannens manglende evne til å leve opp til idealet om underhold førte til at Geetha i så måte overtok dette ansvaret i tillegg til det ansvaret hun ble pålagt gjennom sin identitet som kvinne. For Dinesha, Sriyani og Susantika, som alle var hjemmeværende og hadde ektemenn som levd opp til idealet om underhold, lå hovedbegrensningen i om eventuelle ønsker eller behov var i konflikt med mannens bestemmelser. Verken Sriyani eller Dinesha opplevde at deres rolle i husholdet var underlagt særlige begrensninger da det var stor grad av enighet mellom dem selv og deres ektefeller om hva som var familiens beste. Susantika derimot opplevde å bli sterkt begrenset i husholdet som følge av at alle avgjørelser i husholdet ble tatt av ektemannen og hennes forhandlingsstyrke var sterkt svekket ved at hennes ektemann ikke tillot at hun skulle omgås andre mennesker uten hans godkjennelse og helst også hans tilsyn.

Kvinnen og ekteskap

At en kvinne blir gift oppfattes som grunnleggende i forhold til hennes selvrealisering. Hennes iboende potensial ligger i rollen som hustru og mor. Ofte er ekteskap helt eller delvis arrangert. Tradisjonelt blant singaleserne er det foreldrenes ansvar å sørge for at barna blir gift, og hvem de gifter seg med, og at dette utføres i henhold til astrologiske anbefalinger (de Silva 2002). Barna på sin side har et ansvar om å gifte seg for å føre ættelinjen videre. Ifølge Malhotra og Ong Tsui (1996) er det nå blitt vanligere å finne sin egen ektefelle, enn at ekteskap blir arrangert. Det arrangerte ekteskapet ser ut for å være en løsning når den gifteklare ikke finner en potensiell ektefelle på egenhånd.

Innenfor den dikotomiske kjønnsrolleforståelsen fremstår kjønnene som komplementære, de utfyller hverandre. For at kvinnen skal kunne leve opp til idealet som knytter henne til den indre verden, er hun avhengig av mannen som går ut i den ytre verden for å sørge for underhold av familien. Sammen utgjør de en enhet, som gjennom sine komplementære egenskaper opprettholder samfunnet. Kvinnen gjennom sin rolle som kulturell bevarer, og mannen gjennom sin rolle som familiens beskytter og overhode, samt økonomisk og politisk aktør i den ytre verden. I møte med dette idealet finnes mange variasjoner, og jeg vil nå gå nærmere inn på informantene i forhold til deres ekteskap.

Geetha

Geetha er gift med Premasiri, en noe eldre uanselig mann, med tilbøyeligheter til et alkoholproblem. Ikke lenge før feltarbeidet mitt var han blitt arbeidsledig, på tross av dette var han lite hjemme. Tiden tilbrakte han på den lokale baren eller helst hjemme hos andre i nabolaget hvor han fikk servert alkohol. Ekteskapet mellom Geetha og Premasiri var preget av at hun var den effektive som ordnet det som behøvde å ordnes. Det virket nærmest som om hun oppfattet han som litt brysom, og at hun ikke hadde noe i mot at han tilbrakte dagene hos naboer eller på baren.

Ekteskapet mellom Premasiri og Geetha ble arrangert for henne av foreldrene hennes. De andre søstrene, med unntak av Samanmali, ble kjent med sine ektemenn uten at det var i forbindelse med ekteskapsplanlegging. De ble kjent først, og så bestemte de seg for å gifte seg, men med foreldrenes deltagelse i denne avgjørelsen.

Det som hendte før Geetha ble gift var noe som ikke ble snakket høyt om og jeg fikk det flyktig med meg. Geetha hadde forelsket seg i en gutt, og hun var blitt gravid. Ekteskap

dem i mellom var ikke aktuelt, uten at jeg fikk tak i årsaken til dette, og Geetha hadde tatt abort. Ettersom abortlovgivningen i Sri Lanka er svært streng, hadde hun ikke rett til å ta abort da hennes liv ikke sto i fare hvis hun fortsatte graviditeten. Familien fikk aborten utført via bakveier og bestikkelser. Ved å fortelle slektninger og bekjente at hun hadde en svulst i magen og trengte en operasjon hadde mange bidratt med økonomisk hjelp, slik at hun kunne få utført inngrepet. Det hele hadde i midlertidig ført til snakk og rykter. Kort tid etter arrangerte foreldrene Geethas ekteskap og hun ble gift med Premasiri. Foreldrene hadde ønsket raskt å få sikret hennes fremtid på best mulig måte, i frykt for at det skulle komme ut at den såkalte svulsten som var blitt fjernet, ikke var noen svulst. Mannen de hadde funnet godtok omstendighetene fordi han selv ikke var det optimale gifteemnet i og med at han hadde begrenset utdannelse og manglet en solid jobb.

Da Geetha var blitt gravid skulle egentlig Sriyani ha giftet seg, men det hele ble utsatt. Det var tydelig at dette hadde vært en vanskelig tid for familien. Det forventes at en kvinne skal være jomfru når hun gifter seg. En graviditet, eller rykter om graviditet og abort svekker kvinnens muligheter i forhold til hvor godt hun kan forvente å bli gift. Og ettersom det er svært problematisk å være en ugift voksen kvinne i Sri Lanka, er det svært viktig for foreldrene å se til at døtrene gifter seg. Jeg vil komme tilbake til problematikken rundt det å være en voksen ugift kvinne.

De første årene bodde Premasiri og Geetha hjemme hos foreldrene hennes, før de leide leiligheten i nabohuset til Sriyani. Informantene mine var enige i at det beste for et nygift par var å flytte for seg selv. Hun var den eneste av søstrene som hadde fortsatt å bo hjemme etter at hun giftet seg. Tradisjonelt har både matrilokal og patrilokal bosetting vært vanlig, men i urbane områder er det i økende grad vanligere for par å bosette seg i egne hushold (Disanayaka 1998).

Geethas historie viser hvordan en kvinne, som velger å bryte med noen av begrensningene som pålegges en kvinne ved å ha et seksuelt forhold utenfor ekteskapet, kan oppleve å bli begrenset videre i livet. Geethas ekteskap ble inngått som et forsøk på å sikre henne mot videre rykter og sosiale sanksjoner mot henne, som følge av det utenomekteskapelige seksuelle forholdet. Dette er noe hun nå lever med i form av økt økonomisk utrygghet, på grunn av mannens manglende jobbsikkerhet. Foreldrenes frykt for sosial stigmatisering førte til godkjenning av en mann, som under andre omstendigheter, sannsynligvis ikke ville blitt sett på som en passende ektemann til Geetha.

På tross av kvinners økte deltagelse i arbeidsmarkedet på Sri Lanka oppleves det, som sagt, av mange som noe som kun passer for ugifte kvinner. Spesielt etter at man blir mor oppfattet flere av informantene dette som upassende. Geetha ønsker heller å leve sparsommelig enn å begynne å arbeide. Ingen av kvinnene i Geethas nærmeste omgangskrets var yrkesaktive. Blant søstrene har kun den yngste, Dinesha, vært yrkesaktiv. Som jeg var inne på tidligere var ikke dette noe hun ønsket å fortsette med etter at hun giftet seg. Geetha opplevde det som skammelig om hun skulle ta seg arbeid utenfor hjemmet. Videre følte hun det ville gå utover barna, hovedsakelig den minste sønnen, som ikke hadde begynt på skolen enda. Hun mente det ville vært annerledes om hun hadde hatt bedre utdanning, men ettersom hun kun hadde grunnskoleutdanning anså hun jobbmulighetene som uverdige opp mot å være hjemme og utføre morsrollen på en adekvat måte.

Samanmali

Viktigheten av å bli gift ble spesielt konkretisert for meg gjennom den lettelsen Samanmalis familie la for dagen da hun skulle gifte seg. Ettersom jeg har kjent familien gjennom mange år, vet jeg at det har vært grobunn til bekymring om de ville finne en passende mann til Samanmali. Hun var den siste av de fem søstrene til å gifte seg. Noen dager før bryllupet fortalte søstrenes far meg at nå kunne han dø uten frykt, fordi alle jentene hans snart var gift. Også svogerne hennes, spesielt Sriyani og Kumaris menn hadde involvert seg i søket etter en mann til Samanmali.

Den dikotomiske forståelsen av kjønn som setter menn i en beskytterrolle ovenfor kvinnene i sine familier, fører med seg ansvaret for å sørge for videre beskyttelse. Som forelder ønsker Samanmalis far å være sikker på sin datters videre beskyttelse etter hans død. Også utover faren oppfattes de andre mennene i familien å ha en rolle som beskytter. I mangel av brødre overføres en del av dette ansvaret til hennes svogere (Ruwanpura 2006).

Mannen Samanmali giftet seg med oppfattes, i likhet med mannen Geetha hadde giftet seg med, ikke som den ultimate ektefelle, hovedsakelig fordi han var fattigere enn familien. Årsaken til at familien godtok ham som kommende ektefelle for Samanmali var at de hadde lett etter en passende mann lenge uten å finne noen. De hadde ikke tatt ”den første og beste”, slik situasjonen var for Geetha, men de hadde som sagt lett lenge og hadde følt seg tvunget til å senke standarden noe. Problemene med å finne en mann til Samanmali bunnet ikke ut i at hun hadde et ”dårlig” rykte i forhold til at hun ikke var en anstendig jente. Det var ingen som

tvilte på Samanmalis anstendighet, eller hennes evne til å skjømte de huslige pliktene som følger med rollen som hustru. Hun beviste daglig gjennom utrettelig arbeid i hjemmet og gjennom omsorg for de andre familiemedlemmene at hun var i stand til å utføre rollen som mor og kone. Samanmali har imidlertid alltid blitt sett på som noe mindre intelligent, og avsluttet skolen uten å bestå grunnskoleeksamen. Hun var alltid en svært sjenert og tilsynelatende tafatt jente i sosiale sammenhenger. Fra Samanmali var tidlig i tenårene, har familien uttalt at hun nok ikke blir gift, men heller kommer til å passe på foreldrene hele livet. Disse uttalte forventningene til Samanmalis fremtid innebar at hun ikke ville få leve fullt ut som en kvinne i forhold til den ledende diskursens forståelse av hva det innebærer å være en kvinne. Forventningene innebar ikke at hun ville bli noens kone og mor Kvinnens rolle innenfor buddhismen på Sri Lanka er så sterkt knyttet sammen med hennes rolle som kone og mor, at eneste anerkjente alternativ er livet som *bikkhuni*, en buddhistisk nonne.⁸ Samanmalis oppførsel var i midlertidig totalt forandret etter at forlovelsen var et faktum. Hun var ikke lenger redd for å være synlig og hun så en rett inn i øynene når hun snakket, noe hun hadde unngått tidligere. Da mannen min kjørte meg hjem til dem snakket hun direkte med han, noe hun heller aldri hadde gjort før. I tiden frem mot bryllupet var hun i stor grad fokuset i familien, og det var tydelig hun likte sin nye identitet. Hun var ikke lenger enn byrde, slik hun hadde vært tidligere. Hun opptrådte med en nyvunnen stolthet og selvsikkerhet. I tillegg til at hun snart ville være en gift kvinne, opplevde hun også at Sriyani gruet seg til at hun skulle flytte. Samanmali hadde siden hun og faren flyttet hjem til Sriyani skjømmet mye av husarbeidet, og lettet Sriyanis arbeidsmengde betraktelig. Den anerkjennelsen hun nå fikk ved at Sriyani tydelig viste at hun satte pris på å ha henne der, fjernet følelsen av å være en byrde for storesøsteren.

Samanmalis nyvunnede stolthet vil på ingen måte tilsi at det ikke var mye sorg over å måtte forlate familien sin, og bekymring rundt hvordan livet hennes ville fortone seg fremover. Hun kunne midt i en samtale bryte ut i tårer å skynde seg inn på soverommet. Forloveden hennes var et sosialt ”steg ned”, men dette var ikke årsaken til hennes tristhet. Hun var vant til å jobbe mye rundt huset for å hjelpe søsteren, så utsiktene om og nok måtte bidra mye i arbeidet på landbrukseieendommen forloveden eide virket ikke avskrekkende. I tillegg var lettelsen ved at hun i det hele tatt skulle bli gift stor. Hennes tilkomne mann ble beskrevet som en fattig,

---

⁸ <http://www.lankalibrary.com/Bud/women.htm>

men fin og rettskaffen mann. Sorgen kom hovedsakelig fra å måtte forlate familien, og den vante tryggheten der.

Samanmali er den eneste av søstrene som har måttet flytte langt fra resten av familien som følge av giftemål. Alle de andre bor i nærheten av hverandre, og kan lett besøke hverandre. Samanmali måtte som følge av giftemålet flytte til en liten by i fjellene om lag en times kjøring, på kronglete veier, fra byen Kandy. For Samanmali vil dette si at hennes nye hjem var en dagstur, med offentlig transport, unna resten av hennes familie. Der skulle hun og forloveden bosette seg på eiendommen han eide. Etersom det, generelt sett, ikke er noen preferanse for patrilokal bosetting etter giftemål, oppstår ikke det samme bruddet med kvinnens fødefamilie etter at hun har blitt gift, som ofte er tilfellet i andre land i regionen (Malhotra & Ong Tsui 1996). Blant den nære familien ble det aldri ytret et negativt ord om hvordan det ville være for Samanmali å flytte dit, annet enn lattermilde grøsninger over det kjølige klimaet, hvor gradestokken på kalde morgener kunne krype ned mot nullpunktet. De viste forståelse for at Samanmali gruet seg til å forlate familien sin. Fokuset, fra familiens side, var overordnet på hvilken anstendig og fin mann forloveden var og på de vakre fossefallene innhyllet i tåkedis. På hjemkomstfesten til Samanmali, som er en fest som tradisjonelt holdes når brudeparet kommer hjem til sitt nye hjem for første gang etter bryllupsreisen, kom en av hennes kusiner bort til meg og spurte hva jeg syntes om Samanmalis nye hjem. Hun fortalte meg hvor lite hun syntes om at Samanmali måtte flytte hit, og var nærmest sint over at Samanmali måtte ta til takke med disse enkle omgivelsene. Familien hadde gjort så godt de kunne for å finne en passende mann. Etter lang tid uten hell fikk familien vite av noen bekjente i nabolaget om en familie, som lette etter en passende kone til sin godt voksne sønn. Han var i slutten av trettiårene og familien hans ville gjerne se han gift. Først hadde de to familiene møttes, før Samanmali og hennes kommende ektemann møtte hverandre for første gang. Det var viktig for familien at Samanmali fant mannen hyggelig, og ikke motsatte seg ekteskapet. De hadde også reist opp og sett stedet der de ville bo. Etter dette så de hverandre ikke før bryllupsdagen. Da han kom på bryllupsdagen var Samanmali inne på soverommet sitt, som var konvertert til omkleddnings- og sminkerom. Samanmali var stort sett stille der hun satt foran speilet. Det var svigerinnen til Dinesha, den yngste av søstrene, som hadde ansvaret for sminke og hår. Hun var utdannet skjønnhetspleier. Hun gjentok til stadighet og med økende oppgitthet at Samanmali ikke måtte gråte da det ødela sminken. Samanmali utgjorde et sørgmodig syn. Etersom det å ha lys hud blir ansett som vakkert, ble hennes allerede relativt lyse hud pudret med lyst pudder, som fikk henne til å se veldig blek og nærmest livløs ut der hun satt med et forpint ansiktsuttrykk, og kjempet med

jevne mellomrom tydelig mot å la tårene få overtaket. Da hun kom ut i stuen som var omgjort til vielsesrom, hadde hun imidlertid et om noe ikke helt avslappet smil. Under seremonien står de to tilkomne side om side på en *poruva*, en liten opphøyet platform. Der tar de del i en rekke ritualer, som innebærer at de berører hverandre. Det var tydelig at hun fant det ganske vanskelig å ha han så tett på seg, og hun fortalte etterpå at hun synes det var pinlig, spesielt med så mange tilskuere. Også under fotograferingen etterpå hadde hun måttet kjempe med seg selv får ikke å rykke unna, da de skulle ta bilder som skulle vise det nye ekteparet som fortrolige. Da fotografen tok bilder under hjemkomsfesten var stemningen en helt annen, og fortroligheten kom naturlig, uten at fotografen måtte iscenesette den slik som sist. De smilte og lo mot hverandre, og det var klart for alle at de hadde funnet tonen. Jeg fikk dessverre ikke snakket så mye med henne under festen, og da vi reiste fra Samanmali i hennes nye hjem var det den siste gangen under feltarbeidet at jeg så henne. Da følget av biler fyltes med gjestene fra hennes side, sto hun med tårer i øynene og sin nye manns hånd om håndleddet, som om han var redd hun skulle forsøke å hoppe inn i bilen.

Bilde 1:

Samanmali tar farvel med familien sin, med sin manns hånd om håndleddet.

Leela

Et ekteskap som var preget av kjærlighet og gjensidig respekt var ekteskapet mellom Leela og mannen hennes Dilum. Hun var 48 år og han 50 år. De hadde truffet hverandre under studietiden, da de begge utdannet seg til advokater. Nå drev de en praksis sammen. De fleste sakene ble hovedsakelig håndtert av Dilum, men han forhørte seg og diskuterte alltid sakene med Leela.

Leela vokste opp i en familie hvor hun hadde fått mye oppmuntring, og hun fortalte at hun aldri hadde følt at det å være jente hadde hindret henne i å gjøre det hun ønsket. Faren hadde alltid sagt hvor viktig det var for jenter å kunne ta vare på seg selv, og han hadde vært bestemt på at hun skulle få en god utdannelse. Han hadde også sørget for at hun fikk tatt førerkort, noe som frem til i dag ikke er spesielt vanlig at kvinner har. Da hun hadde ønsket å gifte seg med Dilum hadde faren stilt seg svært positivt til dette, og sagt at dette var hennes avgjørelse. Leela sa imidlertid med lattermild røst, at hun ikke trodde han ville ha sagt dette dersom hun hadde villet gifte seg med en fisker.

Leelas ekteskap fremsto som et ekteskap som var mulighetsskapende for både henne selv og mannen. I tillegg til å jobbe sammen likte de begge å ta familieturer rundt om i landet, med sin datter. De var også aktive selskapsdansere på hobbynivå og hadde et aktivt sosialt liv. Gjennom sitt fellesskap og tydelige enighet rundt hva som var prioritet innad i familien fremstod Leela og Dilum som en velfungerende enhet, som tydelig ville hverandres beste.

Sonya

Sonya, på sin side, brukte ekteskapet til å komme ut av en uutholdelig situasjon. Selv om hun kommer fra en familie som i utgangspunktet kan karakteriseres å tilhøre den øvre middelklasse har omstendigheter gjort at hun selv har måttet kjempe for å opprettholde en relativt god levestandard. Etter at foreldrene skilte lag da hun var liten var barndommen hennes nokså turbulent. Hun bodde en tid på barnehjem, og hos andre familiemedlemmer. Etter at foreldrene skilte lag for andre gang, etter et kort og vanskelig forsøk på igjen å få ekteskapet til å fungere, flyttet Sonya til bestefaren. Der bodde hun frem til han døde. Dette var den lykkeligste tiden i Sonyas liv. Bestefarens bortgang var svært opprivende for henne, både fordi hun mistet en hun var glad i, men også fordi hun rett og slett ikke visste hvor hun ville bli plassert etterpå. Hun ble flyttet til morens søster, men dette viste seg å ikke være en så god løsning ettersom de to ikke kom særlig godt overens. Hun bodde hos tanten til hun hadde fullført grunnskole eksamen. Mens hun bodde hos der ble hun kjent med sin kommende

mann. Han var en kamerat av en av hennes fettere, og både fetteren og kameraten jobbet innenfor musikkbransjen. Mannen var ti år eldre enn Sonya, og hadde vært gift en gang tidligere. Da hun var 17 år hadde han fridd til henne og hun så det som en fantastisk mulighet, både fordi hun var forelsket, men særlig fordi hun så dette som en mulighet til å flytte fra tanten. Sonyas liv viser hvordan en kvinne er svært påvirket av ytre omstendigheter for hvordan livet hennes arter seg. For å komme ut av en utholdelig situasjon valgte hun å gifte seg i svært ung alder. Sonya oppfattet ekteskapet som den muligheten hun hadde til å oppnå selvstendighet fra tanten og resten av familien. For å kunne gifte seg før man er 21 år må man ha de foresattes godkjenning, så ekteskapet ble fra hennes familie også sett på som løsningen på deres problem om hvem som skulle ta seg av Sonya.

En annen tungtveiende årsak til at Sonya sa ja til frieriet var frykten for en svært uheldig situasjon. Sonyas eldre bror misbrukte heroin, og hadde som følge av dette nær kontakt med den kriminelle underverdenen. Han hadde noen år tidligere opparbeidet seg en betydelig gjeld til en gangster, som ikke lenger ville vente på tilbakebetaling. Det hele hadde utviklet seg til en avtale om at Sonya skulle gifte seg med gangsteren da hun ble gammel nok. Etter loven kunne ikke Sonya tvinges til å gifte seg, men hun visste at det var en reel mulighet for at hun likevel kunne bli tvunget inn i giftemålet.

Selv etter at hun var gift, fortsatte gangsteren å forsøke å ta kontakt med Sonya. Han hadde også truet ektemannen med pistol, foran øynene Sonya. Etter dette var Sonya blitt svært nervøs, og hun lot mannen låse henne inn når han dro på jobb, eller ut i andre ærend. Hun fant det ikke betenkelig at hun selv ikke kunne låse fra innersiden, ettersom han jobbet på nattklubber og ved andre tilstelninger slik at han kom hjem svært sent og han ønsket ikke å måtte vekke henne. Med tanke på en eventuell ulykke, for eksempel at sønnen trengte å komme raskt til lege, virket det nokså uforståelig for meg at ikke hun skulle ha en ekstra nøkkel. Etter en tid flyttet svigermoren hennes også inn i huset der de bodde. Svigermoren hadde nøkkel, men de dagene Sonya var alene med sønnen hadde hun ingen mulighet til å ta seg ut av huset.

Da feltarbeidet fant sted hadde det vært et års tid siden de hadde sett eller hørt noe fra gangsteren. Innlåsingene hadde sluttet, men de hadde også flyttet til en svært trygg leilighet i andre etasje i huset til en mann med en god stilling i militæret, og som derfor hadde respekt fra omgivelsene, slik at det var svært liten sannsynlighet at noen ville forsøke å prøve å ta seg over den høye muren som omgav hagen og huset. Hvordan ekteskapet mellom Sonya og mannen hennes fortonet seg videre vil jeg komme nærmere inn på under kapittelet om vanskelige ekteskap.

Susantika

For Susantika hadde ekteskapet blitt inngått i all hast da det viste seg at hun var blitt gravid. Hun var ikke enda 18 år, men de hadde fått til at hun fikk giftet seg. Mannen hennes var da 26 år. Det gikk ikke lenge før problemene gav gitt seg til kjenne. Mannen viste seg å være langt mindre bemidlet enn han først hadde gitt uttrykk for. Mens de var kjærester hadde han stadig kommet kjørende i forskjellige biler, og gitt inntrykk av at de var hans egne. Han hadde fortalt henne mye som hadde gitt henne et feilaktig inntrykk av ham. Etter at hun var blitt gravid hadde hun funnet ut av løgnene, deriblant viste det seg at han drev et bilverksted og derfor til stadighet hadde tilgang på nye biler. Det var imidlertid for sent å trekke seg ut av forholdet da graviditeten var et faktum. Hun hadde følt feilinformasjonen som et grovt tillitsbrudd, og senere i graviditeten hadde hun flyttet fra ham etter flere tilfeller med verbal og fysisk voldelig oppførsel fra hans side. Han lovet bot og bedring og hun hadde flyttet tilbake igjen. En stund var forholdet ganske bra, og de fikk en liten datter. Problemene begynte igjen å tårne seg opp da en rettsavgjørelse gjorde at han mistet deler av eiendommen de bodde på, og hele bilverkstedet. Situasjonen forverret seg dit hen at hun igjen flyttet ut og hjem til en onkel og hans familie. Hun følte ikke det var en reel mulighet for henne å ta ut skillsmisse og flyttet igjen tilbake til ham. Etter dette gikk det bra lenge, og hun ble igjen gravid. På tidspunktet for feltarbeidet var igjen situasjonen slik at hun ønsket å flytte ut, men hun så det ikke som gjennomførbart, med ei datter på 9 år og en sønn på 2 år. Bosituasjonen var heller ikke optimal ettersom de var tvunget å bygge et nytt hus da deres tidligere hjem hadde vært på den delen av eiendommen som de hadde mistet. De hadde satt opp et midlertidig hus i enden av eiendommen, mens huset ble bygget. Mannen hadde nå fått seg en god jobb på et bilverksted, og hadde en solid og trygg inntekt.

Da jeg snakket med hennes familie, deriblant moren, og farens bror fortalte de at de ofte var svært bekymret, men at de ikke så en løsning på problemet. Onkelen forsøkte å komme så ofte han kunne på besøk, og å snakke mannen hennes til rette. Så langt hadde ikke dette bedret situasjonen i noen særlig grad, men Susantika satte pris på at onkelen kom. Moren fortalte at hun holdt seg mest mulig unna fordi Susantikas mann ikke likte at hun kom. Han ble i dårlig humør, noe som igjen gikk utover Susantika. Susantika og moren hadde hovedsakelig kontakt per telefon, mens mannen var på arbeid.

Vanskelige ekteskap

Susantika var ikke den eneste av informantene som definerte sitt ekteskap som vanskelig. Også Sonya og Sheila skiller seg ut fra de andre informantene ved å være i det de selv definerer som vanskelige ekteskap. De forteller om vold, krangler, midlertidige brudd og ønske om skillsmisse. Et fellestrekk ved disse tre kvinnene, bortsett i fra sine vanskelige ekteskap, er i hovedsak mangelen på en tilstedeværende fødefamilie som kan bistå med støtte.

Sonya vokste, som sagt, opp med skilte foreldre. Moren levde et utsvevende liv og klarte ikke ta vare på henne, og faren etablerte en ny familie. Sonya selv vokste opp med liten kontakt med faren og hans side av familie. Farmoren var nærmest den eneste hun hadde kontakt med, men fordi farmoren bodde i Vesten var kontakten sporadisk. Kontakten med familien på morens side var preget av konflikt. Utover morfaren, som hun hadde bodd hos, var det kun en ”fetter” Sonya følte seg nært knyttet til. ”Fetteren” var en fjernere slektning enn en fetter, men ble allikevel omtalt som fetter. Det dårlige forholdet til tanten hun hadde bodd hos hadde ført til at hun hadde vært på søken etter en annen mulighet enn å fortsette å bo hos henne. Mens hun bodde hos tanten traff hun, som sagt, sin kommende mann. De giftet seg det året hun fylte atten år og kort tid etter ble hun gravid. Selv vekslet hun mellom å definere livet sitt etter at hun giftet seg som ”a happy average life”, til å fortelle meg at hun snart ikke holdt ut med ektemannen lenger. Under feltarbeidet hadde hun flere ganger synlige tegn på vold, som hun og mannen først bortforklarte som ”å gå på dører i mørket” eller ”å skli på badegulvet”. En episode ble ikke bortforklart, men innrømmet fra både hans og hennes side, og etter denne episoden fortalte hun meg om andre lignende episoder.

I det miljøet hun og mannen arbeidet, og også tilbrakte mye av fritiden var det mange som brukte narkotika. Ecstasy, kokain og forskjellige typer tabletter ble brukt ”til fest” og Marihuana ble røyket til daglig blant mange. Sonya selv brukte lite, men fortalte at hun ved noen anledninger hadde prøvd, og hun sa at hun ikke så på dette som noe negativt. Ettersom hun var prøvende ovenfor min oppfattelse av dette, og poengterte at det bare var et par ganger, oppfattet jeg det som om hun ikke så denne bruken som helt forenelig med sin egen identitet. Hun hadde tidligere ikke sett på det som noe problem at mannen hennes brukte disse formene for narkotika, men nå begynte hun å se at det var i ferd med å skli ut. I situasjonen som ledet til at jeg fikk bekreftet at det forekom vold i forholdet deres, viste det seg at mannen hadde blitt aggressiv som følge av at han ikke hadde fått tak i stoff. Han hadde forsøkt i timevis, og drukket en del i et forsøk på å finne det han trengte gjennom alkohol. Han hadde tilsynelatende uten grunn blitt svært sint og voldelig, noe Sonya fortalte hun at var blitt vant

til. Dette skjedde 1. Juledag og min mann og jeg var blitt invitert til å tilbringe kvelden blant annet sammen med dem, hjemme hos ”fetteren” hennes. Vi skulle møte Sonya og mannen hjemme hos dem for så å kjøre sammen til ”fetteren”. Mannen hennes kom alene ut da vi var for å hente dem hjemme, og påsto at han ikke visste hvor hun var. Ettersom lyset var på i leiligheten gikk jeg ut i fra at hun var hjemme. Da vi kom frem ble han presset av ”fetteren” og hans kjæreste til å innrømme hva som hadde skjedd. Sonya ble kontaktet per telefon og mannen min og jeg reiste for å hente henne. På dette tidspunktet var hun rolig og fattet. Hun fortalte da at dette ikke var noe engangstille. Etter dette la hun ikke lenger skjul på voldsepisoder, og fortalte meg om frustrasjon, bekymring i forhold til sønnen og sitt ønske om skillsmisse. Hun sa det var på grunn av sønnen at hun valgte å bli i forholdet, dette på tross av at hun snakket om hvordan sønnen ble svært påvirket av å være vitne til denne volden.

Den andre, av de tre kvinnene, som fortalte om et voldelig og vanskelig ekteskap var Sheila. Under mitt første besøk hjemme hos henne under feltarbeidet satt vi i stuen og pratet, jeg var der for å spørre om hun ville si seg villig til å være informant. I utgangspunktet var det en lett samtale om løst og fast. Det var kveld og mannen hennes satt ute i hagen, og sønnen og bestemoren hennes sov. Hun begynte å fortelle om sitt arbeid som rådgiver i menigheten hun tilhørte. Hun fortalte om kvinner som kom til henne og fortalte om gamblende, voldelige og utro ektemenn. Hvordan de ba så innstendig om hjelp fra Gud til å forandre mannen sin. Ettersom feltarbeidet skred frem kom det frem at Sheila ikke hadde noen rådgivende rolle i menigheten, og at kvinnene hun snakket om var henne selv. Senere, etter mange uformelle samtaler hjemme hos henne, på skolen hennes og i kirken ba jeg henne hjem til meg for å kunne intervjuer henne. Mannen slapp henne av om morgenen, og skulle hente henne på ettermiddagen. Ettersom intervjuet ikke tok opp vold valgte hun å komme inn på det selv, etter at intervjuet var ferdig. Hun fortalte meg at hun hadde fått vondt i hodet og lurte på om jeg hadde noe smertestillende. Så fortalte hun at etter at mannen hadde slått henne hardt i hodet for et års tid siden slet hun ofte med sterk hodepine. Ettersom hun hadde begynt å fortelle spurte jeg henne nærmere om dette. Og hun fortalte om en hverdag som var preget av verbal trakassering. Mannen beskyldte henne for å være udugelig både som kone og mor. Da ettermiddagen kom og mannen kom for å hente henne kom han og sønnen inn. Vi ble alle, også min mann, sittende i stuen og drikke te da Sheila igjen tok opp deres vanskelige ekteskap. Denne gangen fortalte hun også om utroskap og gambling. Mannen hennes gjorde ingenting for å benekte noe av dette, men bekreftet hennes påstander og viste tydelig at han syntes hans handlinger var begrunnede. Når det gjaldt hans utroskap beroliget han henne med

at han ville få sin straff av gud, noe som Sheila var enig i og fant betryggende. Hun sa hun, om ikke situasjonen bedret seg, ville ta ut skillsmisse. Deres ti år gamle sønn satt hele tiden sammen med oss og hørte på dette.

Jeg oppfattet situasjonen slik at Sheila hadde forventet at jeg under intervjuet skulle spørre henne om nettopp hennes ekteskap, og at hun hadde forberedt seg på dette. Da dette ikke var tilfelle hadde hun likevel bygget opp en rekke ting hun hadde behov for å få snakket om, uavhengig av om mannen var til stede eller ikke. I likhet med Sonya, kom også Sheila fra et hjem med skilte foreldre. Hun hadde liten kontakt med foreldrene, men bestemoren hennes bodde hos Sheila og mannen hennes.

I både Sonyas og Sheilas tilfelle ble deres ekteskap snakket om av andre. Ettersom de to kjenner hverandre, og deres menn kjenner hverandre, fortalte de begge historier om hverandre som bekreftet det de fortalte meg. Dette var historier de selv tok opp. Ettersom jeg ikke snakket om det informantene fortalte meg, forholdt jeg meg til historiene de fortalte om hverandre som om jeg ikke tidligere hadde hørt om dette. Også andre i deres omgangskrets snakket om dette.

For den tredje av informantene som snakket åpent om sitt vanskelige ekteskap, Susantika, var situasjonen en litt annen enn for Sheila og Sonya. Mens både Sonya og Sheila hadde jobb/skolegang utenfor hjemmet, var Susantikas liv relatert til hjemmet i alle hendseender. De eneste turene hun fikk ut av huset, uten mannen sin, var når hun og sønnen dro for å hente datteren på skolen. En sjelden gang hendte det at en slektning kom og tok henne med seg på besøk hjem til seg. Dette skjedde ikke hver måned. Hun hadde ingen kontakt med venner, og at hun fikk lov til å tilbringe så mye tid med meg var fordi min mann kjenner hennes familie.

Selv om det kun var disse tre informantene som snakket om egne erfaringer med vold ble det blant de andre informantene ikke ansett som uvanlig at en mann kunne irettesette sin kone fysisk. De funn som kom frem i en studie som tok for seg vold mot kvinner i Sri Lanka tyder på at det er en generell oppfatning om at en mann fysisk kan irettesette sin kone. De kvinnene som hadde søkt hjelp som følge av mishandling i hjemmet hadde stort sett blitt anbefalt å sørge for å holde familien sammen (Cat's Eye 2004a).

De tre informantene som jeg vet opplever vold fra ektefelle har som sagt spesielt en ting til felles, og det er mangelen på en tilstedeværende og støttende fødefamilie. En mulig årsak til at

nettopp disse kvinnene fortalte meg om sine opplevelser knyttet til vold fra ektefelle er at de i mangel på et eget nettverk hadde behov for noen å snakke med om dette. Det som virket forsterkende på deres opplevelser var deres mangel på noe grunnleggende i den situasjonen de var i. Ettersom det ikke finnes noe lovverk som omfatter vold mot ektefelle i Sri Lanka, og dermed ingen rettslig hjelp å få for kvinner, eller menn, som opplever dette, er det opp til familien å fylle denne rollen. Jeg oppfattet dette i den retning at en solid fødefamilie i første omgang kan gi kvinnen en forhandlingsstyrke i ekteskapet, fordi hun har mennesker rundt seg som kan stå på hennes side i en konflikt, i tillegg til at hun har noen å søke hjelp og støtte hos. For å utdype dette noe nærmere mener jeg ikke at kvinnens fødefamilie vil hjelpe henne å nødvendigvis bryte med en voldelig ektefelle, for skillsmisse er kulturelt sett ofte ikke ansett som et ønskelig alternativ. De vil hjelpe henne i form av å lytte, gi råd og kanskje forsøke å snakke med mannen. Også ved de få krisesentrene som finnes i Sri Lanka er fokuset at ekteskapet skal fortsette, men at man skal forsøke å hjelpe ekteparet til å finne bedre måter å samhandle på enn å ty til vold (Cat's Eye 2004a).

Det som illustreres gjennom informantenes ekteskap er i hvilken grad ekteskapet fremstår som en viktig arena for kvinners liv i Sri Lanka. I tillegg ser vi at variasjonene blant informantene er store i forhold til om, og i hvilken grad, de opplever begrensninger knyttet til sin rolle som kone. Ettersom ekteskapet er den arenaen kvinnen kan realisere seg selv innenfor den kulturelle forventningen som ligger på hennes rolle, fremstår det som uløselig knyttet til kvinnens oppfattelse av begrensninger i livet og hvorvidt hun kan leve i tråd med egne ønsker og forestillinger. Ettersom mannen er det kulturelt foreskrevne overhodet, og familiens representant utad er forholdet mellom ektefellene avgjørende for kvinnens mulighet til å overkomme opplevde begrensninger.

Svigermor til besvær?

I litteratur om familiestruktur i Sør-Asia tas ofte relasjonen mellom svigermor og svigerdatter opp. Svigermor anses ofte som en person som påvirker en kvinnes liv i stor grad. Tradisjonelt æres og respekteres foreldre, og spesielt mor, i kraft av sine roller som foreldre. Blant mine informanter var variasjonene store når det kom til forholdet mellom kvinnene og deres svigermødre.

Hvilken rolle svigermor får i en kvinnes liv når hun gifter seg avhenger av flere faktorer.

Forholdet mellom mor og sønn og hvilken respekt han har for henne påvirker hans forventninger til hvordan hans kone skal forholde seg til sin svigermor. Hvor de to kvinnene bor i forhold til hverandre er også avgjørende for den innflytelsen svigermor har mulighet til å utvise.

Under feltarbeidet bodde ingen av informantene sammen med svigermor, men noen hadde tidligere gjort det. Susantika og mannen hennes hadde flyttet inn i nabohuset til hans barndomshjem. Svigermor, og til dels svigerinnen, hadde hatt stor innflytelse på det nygifte paret. Susantika hadde i liten grad kunnet bestemme i sitt eget hjem, da svigerfamilien, med svigermor i spissen hadde innsisert alt hun gjorde. Etersom Susantika var svært ung da hun giftet seg, ikke enda fylt atten, og ekteskapet hadde blitt inngått fordi hun var blitt gravid, gikk hun i utgangspunktet inn i ekteskapet med svekket styrke ovenfor svigerfamilien.

Sonya hadde også tidligere bodd sammen med svigermor. For Sonyas mann var morens oppfatninger svært viktige. Ikke nødvendigvis slik at han selv gjorde som hun sa, men han sørget for at hun i størst mulig grad trodde han gjorde som hun sa. For Sonya innebar dette at hun måtte innordne seg sin svigermor i det daglige. Etersom de hadde bodd i samme hus, og delt alt med unntak av soverommene var svigermorens innflytelse stor. For Sonya ble det svært stressende og irritasjonsnivået var høyt. Tilslutt hadde situasjonen blitt uholdbar for alle de involverte og Sonya og mannen fant seg et sted for seg selv. Forholdet mellom Sonya og hennes svigermor var fortsatt noe anspent, spesielt ettersom svigermor ikke synes noe særlig om at Sonya jobbet som modell.

For Sheila hadde forholdet til svigermor fått et svært annerledes resultat. Sheila hadde mens sønnen var liten, gjort det klart for mannen at hun ønsket å begynne å jobbe utenfor hjemmet når sønnen ble litt eldre. Et par år før feltarbeidet hadde hun fått jobb som sekretær i et Colombobasert firma. Hun trivdes svært godt, men lønnen var dårlig. Det første året ville hun få en svært lav lærlingelønn. Mannen hennes mente dette var bortkastet tid, ettersom familien hadde god nok råd til at hun kunne være hjemme. Det hele hadde endt med at hun svært motvillig hadde sagt opp.

Sheilas svigermor bor i vesten, men kommer alltid til Sri Lanka for å feire jul. Det er ikke svigermorens tilstedeværelse, ettersom den er begrenset, som hadde sterkest innflytelse på Sheila, men den respekten hennes mann hadde for sin mor. Da hun hadde fått vite at Sheila hadde måttet si opp jobben sin hadde hun vært svært lite fornøyd. Etersom Sheila var veldig innstilt på å jobbe hadde hun og svigermoren kommet frem til at en frisørutdanning var en

god investering. Svigermor hadde så nærmest pålagt sønnen å betale for sin kones frisørutdannelse. Sheila fortalte at ektemannen hadde vært lite fornøyd, men ikke turt å motsette seg sin mor.

For Dinesha var også forholdet til svigermor positivt. Ettersom de bodde i samme nabolag hadde de nærmest daglig omgang. Dinesha opplevde svigermoren, og også svigerinnen som en god støtte. Spesielt da hun nå hadde sin lille sønn, så hun det som positivt å ha svigermor i nærheten. Svigermoren og svigerinnen kom også godt overens med Dineshas familie. Dinesha hadde vokst opp med mye familie rundt seg. Selv om fødefamilien hennes fortsatt ikke bodde langt unna hennes nåværende hjem, var hun glad for å ha svigermoren og svigerinnen så nært. De hadde i stor grad overtatt for det kvinne/jentesamholdet hun hadde vokst opp med, og flyttet et lite stykke unna da hun giftet seg.

Forholdet til svigermor viste seg å kunne være en viktig faktor i informantenes liv. I hvilken grad, og på hvilken måte, svigermor påvirket informantens opplevelse av begrensning var avhengig av forholdet mellom ektemannen og moren hans. Svigermor hadde en potensielt mektig posisjon fordi hun som mor kulturelt sett har krav på respekt og omsorg fra sine barn. For informanten som videre er i en posisjon hvor hennes mann fungerer som hennes overordnede vil hun følgelig ha et forhold til sin svigermor basert på i hvilken grad mannen lever opp til den diskursive forståelsen av å skulle hedre sin mor.

Å være ugift kvinne

Alle mine informanter var gifte kvinner, med unntak av Samanmali som giftet seg i løpet av feltarbeidet. Foruten Samanmali hadde heller ingen av dem følt personlig på hvordan det oppleves å se for seg ikke å bli gift. De var alle enige om at å være en ugift kvinne var en særdeles uønsket situasjon, fordi man ville møte på vanskeligheter i forhold til omgivelsene. De mente det ville stilles spørsmål ved om det var noe galt med en dersom en ikke ble gift. I tillegg kunne man jo ikke få barn om man ikke giftet seg. Da jeg påpekte at det var fullt mulig å få barn uten å gifte seg, forklarte de at det var svært vanskelig å skulle oppdra et barn alene for en kvinne i Sri Lanka, og at omgivelsene ville se på dette med svært ublide øyne. De tilskrev uttalelsen min at jeg var fra Europa, hvor anstendighet, ifølge deres oppfattelse, ikke er slik en grunnleggende karakter hos kvinner spesielt, men også i samfunnet generelt, slik de

mente det var i Sri Lanka. Jenter oppfattes som sagt å skulle være jomfru når de gifter seg, og dermed umuliggjøres sjansene for å, på en akseptabel måte, bli en ugift mor.

Innenfor den rådende diskursen var det å bli nonne, som sagt, det eneste aksepterte alternativet for en kvinne som valgte å forbli ugift. Sheila og Sonya, som oppfattet seg selv for å være moderne kvinner til kontrast fra det de oppfattet som tradisjonelt, anså det for å være en svært vanskelig situasjon om en kvinne forble ugift. De hadde allikevel ikke den samme forståelsen av at en kvinne burde være gift fordi dette fremsto som det eneste rette. De hadde begge vurdert skillsmisse, og hadde kjente og familiemedlemmer som var skilt. Deres mer kritiske holdning til den rådende kjønnsrollediskursen og deres egne erfaringer gjorde at de ikke godtok ekteskapet og nonnerollen, som de eneste mulighetene for en kvinne.

En kvinne oppfattes å være i behov for mannlig beskyttelse og kontroll. Om hun ikke er gift er da spørsmålet hvilken mann som innehar denne beskyttende og kontrollerende rollen ovenfor henne. Selv om hun skulle befinne seg innenfor en annens manns beskyttelse, for eksempel en slektning, eller en bekjent, fremstår kvinnen i mangelen på en ektemann allikevel som en anomali. Hun risikerer både å få dårlig rykte, og å frykte og oppleve overgrep. Sheila, kvinnen som utdannet seg til frisør, fortalte meg hvor vanskelig hun hadde opplevd det å bo alene, med sønnen, da mannen hadde jobbet i Midtøsten noen år tilbake. Mannen hadde fått jobb i en hotellrestaurant i Midtøsten. Denne jobben hadde han fått igjennom broren som hadde en prestisjefylt jobb innen hotellnæringen. Han skrev kontrakt for to år, og i løpet av denne perioden var han hjemme en gang. Mens mannen var borte leide de en romslig leilighet i enden av et hus hvor huseierne bodde i hoveddelen av huset. Huseierne var bekjente av familien, og Sheila hadde vært komfortabel med å be dem om hjelp, om noe trengtes. Blant annet spurte hun ofte om datteren i huset kunne være med når hun hadde noen ærender så hun slapp å gå alene. På tross av at det var andre i huset, og deriblant menn, opplevde hun flere ganger at fremmede menn tok seg inn i hagen og bort til vinduene om natten og kom med uønskede og slibrige kommentarer og invitter. Hun fortalte at hun hadde opplevd dette svært skremmende, og følt seg veldig uttrygg. Hun var fortsatt redd på kvelds og nattestid, om mannen ikke var hjemme. Boligen de bodde i under feltarbeidet, lå i et bra boligstrøk. Hagen var omgitt av en om lag to meter høy mur, i likhet med de andre husene i området. På alle sider lå andre private boliger, med unntak av den siden som vendte mot gaten. Dette var en rolig gate, kun benyttet av de som bodde der og deres gjester. Innkjørselen var adskilt fra gaten med en stor jernport. Tilsynelatende et trygt hjem, men om noen skulle ønske å komme inn i hagen ville det bare være å klatre over muren. Huset derimot ville være vanskeligere, men ikke umulig, å ta seg inn i. Det har en solid dør i heltre, og gitter i alle vinduene. Om

noen skulle velge å bryte seg inn må man anta at deres motivasjon måtte være sterk ettersom det ville bety betydelig arbeid og stor sannsynlighet for at naboer ville bli mistenksomme for lydene og eventuelt kontakte politiet.

En annen kvinne, Niluka, fortalt om vanskelighetene hun hadde hatt mens hun utdannet seg til å bli sykepleier. Hun hadde måttet flytte for å komme nærmere skolen. Ettersom hun ikke hadde noen slektninger, eller bekjente i området, hadde hun fått hjelp gjennom menigheten sin til å finne seg en leilighet. Leiligheten var i en del av et hus, hvor eierne bodde i resten av huset, og var tilsynelatende trygt plassert innenfor en mur med felles port. Hun hadde imidlertid opplevd at sladder og ryktespredning omtrent hadde gjort det umulig for henne å fortsette å bo der. Hun hadde vært svært utilpass og begynt å frykte for sin egen sikkerhet som følge av at noen skulle føle det rettmessig å ta friheter ovenfor henne om de trodde på ryktene om henne som løsaktig. I tillegg hadde hun fått problemer med at huseierne følte at hun burde gjøre dem tjenester, i form av husarbeid og andre ærender. Hun fortalte at hun gjerne ville gjort dem en tjeneste om de trengte det i blant, men det hadde utviklet seg til at de tok for gitt at hun daglig skulle hjelpe dem i en slik utstrekning at det gikk utover studiene hennes. I tillegg mente hun med sikkerhet å vite at det var kona i huset som var en av de verste ryktesprederne.

Følgen av å bryte med tradisjonelle normer

”Alle modeller er prostituerte”. Denne bastante uttalelsen ble fremsatt en kveld jeg besøkte Leela. Vi satt i stuen, i dype hvite skinnstoler, og i hjørnet ruvet en stor TV. Leela satt med fjernkontrollen og trykket seg frem mellom de utallige kanalene og stoppet på en kanal som viste et moteshow fra Europa. Modeller beveget seg grasiøst frem og tilbake med minimale antrekk. Leela begynte frustrert å snakke om hvordan samfunnet var i ferd med å forfalle. Hun fortalte meg at hun var nær ved å gi opp å gi datteren sin en skikkelig oppdragelse. Hvordan skulle hun kunne klare det når man bombarderes av uanstendighet hvor man enn snur seg? Hun fortsatte videre at hun ikke visste hvordan dette var i Europa, men i Sri Lanka var alle modeller prostituerte. Dette var ikke til å unngå for en modell, hvis hun skulle få noen modelljobber. Og hun mente videre at det ikke var noen grunn til å ta jobb som modell, om det ikke var fordi man ønsket å vise frem det man solgte, som prostituert.

En av mine andre informanter, Sonya, jobber som modell og vi snakket om akkurat denne tematikken. Min mann og jeg var med Sonya og hennes mann på en fest, og Sonya og jeg ble sittende alene å snakke sammen. Uppfordret tok Sonya opp nettopp at mange ofte oppfatter modellyrket som et svært promiskuøst yrke, og at skillet mellom modell og prostituert blir oppfattet som relativt utydelig. Hun fortalte at hun hele tiden måtte passe seg slik at folk ikke skulle få feil inntrykk av henne. Samtidig fortalte hun også at det var jenter i yrket som var villige til å gjøre mer enn andre for å få de rette jobbene og at det kanskje kunne være lett å bli fristet til å gjøre ting man ikke burde. Som modell blir man ofte invitert på fester, eller man jobber ved tilstelninger for Sri Lankas elite. Sonya fortalte at hun ofte ble oppvartet på måter som andre middelklasse jenter aldri ville oppleve. Sonya poengterte også ved flere andre anledninger hvor forsiktig man måtte være for ikke å få et dårlig rykte når man jobbet som modell. I samtale med andre fra Sonyas omgangskrets ble hun ved flere anledninger omtalt som løssaktig. Dette ble ikke bare knyttet opptil hennes karrierevalg, men i tillegg skal hennes mor, i følge de som fortalte meg dette, ikke ha vært en anstendig kvinne. Dette ble forklart ved at hun skal ha vært samboende uten å være gift, etter at hun og Sonyas far ble skilt. Dette og Sonyas yrkesvalg var argumentene som ble brukt for å vise Sonyas uanstendighet, og ikke faktiske hendelser der hun skulle ha opptrådt upassende.

Sonyas egen oppfattelse av modellyrket oppfattet jeg som nokså motstridende. På den ene siden vektla hun med stolthet at hun var en karrierekvinne. På den andre siden poengterte hun flere ganger at hun var blitt modell fordi hun ikke hadde noen god utdanning, og at utseendet nærmest var hennes eneste mulighet til en relativt godt betalt jobb. Sonya likte selve

jobben som modell, selv om det kunne være svært slitsomt. Det var omgivelsenes fordømmelse som førte med seg et behov for å rettferdiggjøre at dette var hennes yrke.

Modellyrket kan i Sri Lanka sies å være et ”ekstremyrke”, i den forstand at det oppleves å stå i en sterk kontrast til slik samfunnet oppfatter at jenter bør være. Nettopp derfor finner jeg det interessant å se på, fordi det tydeliggjør denne oppfattelsen.

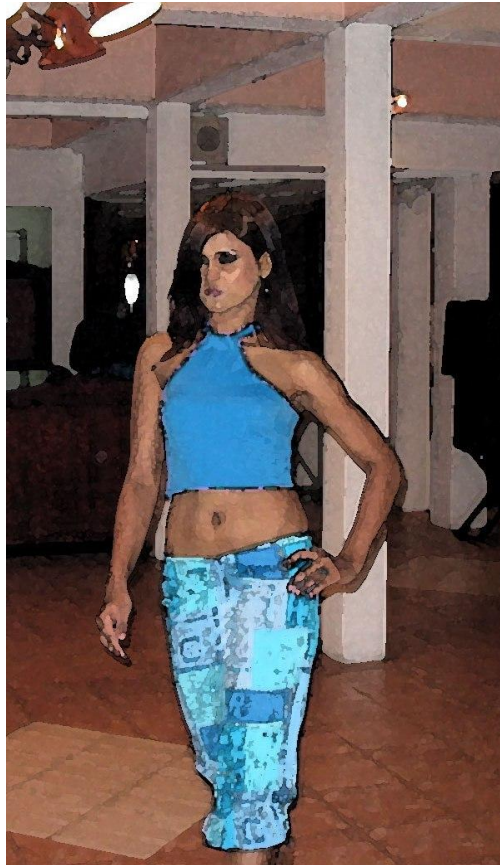
Oppfattelse av kvinners kropp og seksualitet

Det mest fremtredende ved modellyrket er bruken av kropp, og i større eller mindre grad seksualitet, for å selge et produkt. Det som da blir grunnleggende er samfunnets generelle holdning til kvinnens kropp og seksualitet.

En kvinne forventes, som sagt, i hovedsak å være jomfru når hun gifter seg, og dette er viktig i forhold til hvor ”godt” hun kan forvente å bli gift. Ekteskapet er ofte et familieanliggende, som også angår familien utover de to som skal gifte seg. Min erfaring er at dette også er tilfelle når det ikke er snakk om arrangerte ekteskap. Ofte foregår det forhandlinger mellom familiene før man eventuelt enes om å inngå giftemålet. Disse forhandlingene tar gjerne for seg spørsmålet om medgift. Om jenta ikke er jomfru, eller har et rykte som kan fremme en oppfatning av henne som uanstendig svekkes jentas og hennes families forhandlingsstyrke i forhold til disse forhandlingene dramatisk. Dermed blir det svært viktig å opptre anstendig. Kvinnelig seksualitet er noe som hører den private sfære til, og kun passer inn i forholdet mellom mann og kone. Kvinnelig seksualitet utenfor en ekteskaplig og privat ramme oppfattes som en anomali. Ettersom kjønnene oppleves som binære opposisjoner, som knyttes sammen med oppfattede skillet mellom offentlig og privat, framstår offentlig uttrykt kvinnelig seksualitet som uanstendig. Anstendighet kan knyttes direkte til oppfattelsen av kvinnens verdi, eller den respekt hun kan forvente å motta fra omverdenen. Videre er kvinnens kropp knyttet nært sammen med hennes seksualitet. Hvordan man opptrer og viser frem sin egen kropp henger tett sammen med hvor anstendig man oppfattes å være. I følge Arthur (1999) er kroppen et effektivt kommunikasjonsverktøy, gjennom hvordan den presenteres og brukes. Klær, smykker, sminke og annet tilbehør, samt bevegelse er alle måter en person kommuniserer sin identitet og holdninger til omgivelsene. Uavhengig om hvor bevisst man selv er i forhold til de signalene man sender ut vil omgivelsene motta og reagere i forhold til disse. Kroppen fungerer som et kulturelt symbol, som uttrykker, skaper og opprettholder sosial og personlig identitet, sosiale hierarkier, oppfattelsen av hva som er

avvikende og sosial kontroll og makt. For Bourdieu er kroppen en uferdig helhet som vokser frem i samsvar med sosiale krefter og er uløselig knyttet til opprettholdelsen av sosial ulikhet (Arthur 1999).

Mens den adferden som generelt oppfattes å representere anstendighet knyttes direkte til en kvinnes kommunikasjon av bluferdighet, gjennom *lajja-baya* (skam-frykt), bryter modellen denne normative adferden. Gjennom sin kommunikasjon av det som oppfattes som *Lajja-nethi* (skamløshet) benytter hun seg av sin kropp og seksualitet for å fremme en vare, eller en service. Både gutter og jenter sosialiseres til *Lajja-baya* gjennom latterliggjørelse som en kontrollmekanisme brukt av autoriteter, for eksempel foreldre og lærere. Det praktiske uttrykket for *lajja-baya* varierer med kjønn. Det foreskrives en behersket oppførsel og en anstendig klesstil (Jeganathan 2000).

Bilde 2:

Modellyrket innebærer ofte å måtte bryte med den tradisjonelle oppfattelsen av hva som oppfattes som anstendig for en kvinne (modellen på bildet har ingenting med oppgaven å gjøre).

Klær

Alle kvinnene jeg snakket med var klare på at hvordan man kler seg henger nøye sammen med hvordan man blir oppfattet og hvordan andre mennesker oppfører seg mot en. Sheila, som holdt på å utdanne seg til frisør, fortalte at hun ikke lenger kunne kle seg slik hun ønsket når hun reiste inn til byen de dagene hun gikk på skolen. Etter at de hadde solgt bilen sin tok hun bussen, og for å unngå eller i alle fall minske sannsynligheten for ubehageligheter, måtte hun for eksempel ikke ha for korte ermer på blusen, eller for ettersittende topper. Ubegleghetene hun forsøkte å unngå var i hovedsak menn som gned seg mot henne på en overfylt buss, eller lignende. Hun ønsket å kunne kle seg mer fritt fordi miljøet ved lærestedet hennes var trendy og motebevisst. Hun følte hun ble hengende litt etter i forhold til medelevene fordi hennes mer tekkelige klesstil ble oppfattet som bakstreversk.

Ifølge Artur (1999) er klær et slags vindu en kan bruke til å se inn i en kultur. Gjennom klær signaliseres fundamentale ideer, forståelser og kategorier. Klær fungerer som sosiale markører, som kommuniserer gruppetilhørighet, sosiale verdier og holdninger. I en singalesisk buddhistisk diskurs fremholdes, som sagt, sarien som den ultimate klesdrakt for kvinner (Gombich & Obeyesekere 1988). Sarien er et langt stykke tøy som vikles rundt kroppen til en kjole, men utover sarien oppfattes det å dekke knær og skuldre som et ideal.

Både Sonya og Sheila kledde seg mer trendy enn mine andre informanter, også når de kledde seg anstendig, med andre ord dekket knær og skuldre. De hadde gjerne jeans, og ganske ettersittende t-skjorter i et moderne snitt. Både Sonya og Sheila tilhører også burgher minoriteten, og følte dermed ikke den singalesiske nasjonalismediskursens kleeskode som sin egen, på tross av at de bor i et område preget av singalesisk diskurs. Rent utseendemessig skiller de to kvinnene seg ikke bemerkelsesverdig fra singaleserne, deres hudfarge er relativt lys, men også mange etniske singalesere har relativt lys hud. Deres navn forteller imidlertid om deres etniske bakgrunn. Deres måte å kle seg på er, som sagt, mer trendy enn de andre informantene, med singalesisk bakgrunn, men skiller seg ikke fra singalesisk klestil i en mer urban kontekst. Deres klesstil anser jeg derfor for å være en følge av flere faktorer. Deres etniske bakgrunn gjør at de opplever å bli sammenstilt med kolonimakten, og europeere og dermed ikke inkluderes i majoritetens fellesskap, og føler dermed ikke deres kleeskode som sin egen. Begge hadde opplevd å bli trakassert som følge av sin etniske bakgrunn. De opplevde at omgivelsene forventet at de skulle være mindre moralske og anstendige enn singalesiske jenter. De opplevde også at mange forventet at de skulle emigrere til Europa, at de faktisk

burde emigrere, og videre lettere hadde muligheten til dette som følge av sin etnisitet. I tillegg hadde begge nærmere kontakt med det urbane, øvre middelklasse miljøet, gjennom jobb og skolegang, enn de fleste andre informantene.

Den kleskoden som er mest vanlig å se hos kvinner, og blant de andre informantene mine er bluser/skjorter med kort erme, og skjørt eller bukser som rekker til under kneet eller lenger. Skjørt er langt vanligere enn bukser. I tillegg bruker en del kvinner sari, særlig er sarien et vanlig arbeidsantrekk på offentlige kontorer og ved andre statlige arbeidsplasser. Sarien anses for å være et tradisjonelt og passende antrekk til nærmest alle anledninger. Sarien kan videre knyttes tilbake til det nasjonalistiske prosjekt i tiden frem mot frigjøringen, hvor Dharmapalas forskrifter om riktig singalesisk adferd foreskrev den indiske sarien for kvinner og sarong og lang skjorte for menn (Gombrich & Obeyesekere 1988). Enkelte skoler krever også at elevenes mødre kler seg i sari på foreldremøter og andre tilstelninger ved skolen. En kvinne fortalte meg at hun hadde fått skarp irettesettelse da hun ikke hadde sari under et foreldremøte på sønnens skole, og følte seg svært ille til møte ettersom irettesettelsen ble foretatt i alles påsyn. Hun brukte aldri sari ved andre anledninger, og hadde derfor måttet gå til anskaffelse av en sari, samt lære å sette den på seg etter denne hendelsen. Hun fant det ukomfortabelt og uvant, men kom ikke med noen form av kritikk mot sarikravet ved skolen.

Hva en kvinne kan ha på seg er klart knyttet opp mot sted, hvor hun befinner seg. Hvis man tar utgangspunkt i en grov skissering kan kvinnen innenfor hjemmets "fire vegger" kle seg mer avslappet, hun trenger ikke passe på å dekke skuldre og knær. Ute, hvor hun vil treffe på andre menn enn de i hennes egen nære familie, må hun kle seg slik at hun ikke oppfattes som uanstendig. I alle fall om hun ønsker å bli behandlet som en respektabel kvinne.

Skillelinjene mellom steder som påvirker hva kvinner kan ha på seg er ikke så enkle at man kan snakke om hjemme versus ute. Overgangene er glidende og ikke konstante. Tid på døgnet, hvem man er sammen med, i hvilken sammenheng man befinner seg i og en rekke andre faktorer spiller inn. Overordnet kan man snakke om skillet mellom offentlig og privat rom eller sfære, men hvilke steder som faller innefor hvilken kategori er omskiftelig. Hjemmet kan få en offentlig karakter dersom personer som oppfattes å ikke tilhøre den private sfære kommer på besøk. Motsatt kan også steder som tilsynelatende har en offentlig karakter oppfattes som private i større eller mindre grad. Dette kan være idrettsarenaer, varehus, utesteder eller andre steder der man opplever at de andre personene og en selv er likesinnede selv om de er fremmede. Uvedkommende er stengt ute, enten fysisk med stengte dører, gjerder og/eller porter som kun kan overskrives om man har riktig gruppetilhørighet,

eller gjennom sosialisering eller mangel på nødvendige økonomiske midler til å få innpass. Disse stedene har også vakter som holder uvedkommende unna, og som kan gripe inn om noen skulle overtre de reglene som ligger til grunn for privatiseringen av stedet. Tilgangen til denne offentlige privatiserte sfæren henger i stor grad sammen med klasse. I størst grad er det den øvre halvdel av middelklassen og overklassen som har tilgang til disse stedene.

Grunnlaget for den normalt gjeldende kleskoden kan sies å komme fra oppfattelsen av det moderne og det tradisjonelle, og at disse kan oppfattes som en dikotomi. Modernitet og utvikling blir, i tråd med Chatterjees teori, slik jeg tidligere viste, gjerne sett i sammenheng med vestlig kultur. I forlengelsen av dette den vestlige moten, som i utgangspunktet kan sies å oppfattes uanstendig i en lankesisk tradisjonell kontekst, og spesielt innenfor den sterkt dominerende singalesiske nasjonalistiske diskursen. I følge Duncan (1999) vil brukere av slike kvasi-private steder fri seg fra offentlig overvåking, regulering og oppfatning. Dette fører dermed til at disse brukerne kan skape andre diskurser innenfor disse stedene, som eksisterer parallelt med den dominerende diskursen i samfunnet som helhet.

Transportmuligheten mellom disse privatiserte offentlige stedene og ens eget hjem (eller andre tilsvarende private steder) er også viktig for hva man kan ha på seg. Er det ikke mulig å kjøre privat, eller med en person som synes å falle innenfor oppfattelsen av å være skjermet fra den offentlige sfære må man kle seg deretter, hvis det da ikke skulle være mulig å skifte på stedet. Det å ha tilgang til egen bil øker ikke bare bevegelsesfrihet, men også privatiseringen av den offentlige sfære slik at man kan opptre mer privat i situasjoner man ellers må opptre tilpasset den offentlige sfære.

Det er også mulig å privatisere et begrenset område i den offentlige sfære om man har tilstrekkelig beskyttelse. Et eksempel er en gruppe menn og kvinner som på nattestid kjører hjem fra fest, eller et utested, og stopper på en gaterestaurant. De andre gjestene ved stedet er hovedsakelig menn fra lavere klasser i samfunnet. Det er som regel et sted kvinnene ikke ville gått under andre omstendigheter, men fordi de er ifølge med mange nok menn til at de andre gjestene ikke vil henvende seg til dem privatiseres område for en liten stund. Ytre tegn, som klesstil, frisyre, bilen man ankommer i og språk fungerer også som sosiale markører som kan virke beskyttende i en slik situasjon. Sri Lanka er på den ene siden et hierarkisk samfunn, hvor tilhørighet i en høyere sosial klasse kan virke beskyttende. På den annen side står en diskurs preget av tanker om refordeling av goder med utgangspunkt i marxisme sterkt i enkelte miljøer. Blant medlemmer av lavere klasser er oppfattelsen av medlemmene i høyere klasser motstridende. På den ene siden innehar man respekt, fordi man ikke vet hvilke ressurser vedkommende kan trekke på, for eksempel vil det å komme på dårlig fot med en

person fra eliten kunne føre til uønskede represalier. På den andre siden fremstår medlemmer av høyere klasser, i dagligtalen, ofte som veike og puslete; ”De ville aldri overlevd hvis de måtte gå i mine sko”, er en gjennomgående forståelse. Gaterestauranten vil også kunne stå ansvarlig om noe skulle hende deres ressurssterke gjester, og vil gå inn for at deres besøk skal være så behagelig som mulig.

Det var ikke bare samfunnets reaksjoner og sanksjoner, samt kvinnenens egne oppfattelser, som påvirket hvordan kvinnene jeg snakket med kledde seg. Deres ektefeller hadde stor innflytelse, eller direkte kontroll over hvordan de kledde seg. Sonya fortalte at mannen hennes hadde kastet mange av klærne hennes etter at de hadde giftet seg. Klær som hun hadde brukt før bryllupet uten at han hadde gitt uttrykk for at de ikke passet seg. Dette var klær hun selv definerte som sexy. Korte, ettersittende skjørt og topper, som viste knær og skuldre. Ektemannen kunne selvfølgelig ikke kontrollere hva Sonya hadde på seg som modell, men utenfor jobbsammenheng hadde han det siste ordet. Ved flere anledninger hadde Sonya med seg flere skift når hun var på besøk hos oss eller andre, eller hun skiftet mens vi var på besøk fordi nye mennesker kom. Når hun var hjemme, med mannen og deres nære venner, gikk hun som regel med kort shorts og t-skjorte eller lignende. Kom det noen andre, for eksempel menn hun ikke kjente godt eller noen fra mannens familie skiftet hun fort om til lang bukse eller skjørt. Var ektemannen i dårlig humør kledde hun seg mer anstendig enn om han var i godt humør.

En annen kvinne, Susantika, kunne bare kle seg i helt fotside skjørt og kjoler. Mannen hennes tolererte ikke at leggene hennes var synlige, selv ikke når hun var hjemme. Han mente noen kunne komme og se henne. De har ikke innsyn fra gaten eller lignende. Før de giftet seg hadde hun kledd seg med skjørt hvor leggene syntes uten at han kommenterte dette. Han gav ingen begrunnelse for dette utover å beskyldte henne for å være uanstendig, og at hun ved å kle seg, ifølge han, uanstendig tydeligvis ønsket oppmerksomhet fra andre menn. Susantika kledde seg i tråd med mannens ønsker for å unngå husbråk.

Døgnets tider

En annen side av modellyrket som bidrar til at det fremstår som uanstendig er at jobbene ofte er på kveldstid, og har man ikke da egen bil eller mulighet for privat transport er den eneste mulighet offentlig transport på tider av døgnet som lankiske kvinner i størst mulig utstrekning

forsøker å holde seg borte fra det offentlige rom. Sonya fortalte at hun kun benyttet seg av trehjulstaxier når hun trengte skyss hjem fra jobb på kvelds- og nattetid. Offentlig transport hun måtte dele med andre, så som buss, var ikke ønskelig. Å benytte en taxibil, var for kostbart. Så langt det lot seg gjøre benyttet hun trehjulstaxier arbeidsstedet, som ofte var hoteller, restauranter og varehus, ordnet for henne. Hun oppfattet dette som sikrere enn å finne en til seg selv. Denne oppfattelsen bunnet i at disse stedene som oftest har trehjulstaxier som fast tar turer for dem og på den måten fremstår som mindre fremmede, i og med at de til en hvis grad er ansvarlige ovenfor arbeidsgiveren hennes. Videre opplevde hun det sikrere å kunne gå rett inn i et ventende kjøretøy og dermed ikke oppholde seg unødig ute på offentlig sted så sent.

Å være ute på offentlig sted etter mørkets frembrudd, uten følge av en mann og uten skjellig grunn oppfattet informantene som både uanstendig og farlig for kvinner. Overgrep som finner sted sent på kvelden ble nærmest forsvart, ved at kvinnen burde ha visst bedre enn å sette seg i en slik situasjon at hun kunne angripes. Sheila mente imidlertid at det ofte var uskyldige kvinner som ble ofre for overgrep, men at det var kvinner som opptrådte uanstendig, som til en hvis grad var skyld i overgrepet. Dette ved at deres uanstendige oppførsel ble overført til uskyldige, anstendige kvinner, som befant seg på feil sted til feil tid av årsaker som var utenfor hennes kontroll. Sheila oppfattet overgriperen nærmest som en ubehjelpelig person, som benyttet seg av en mulighet som lå åpen for ham. Overgripere vil det alltid være, men en anstendig kvinne må vite å beskytte seg selv.

Selv om man ikke opplever å bli angrepet, er sannsynligheten for at man skal pådra seg et rykte som uanstendig stor. I tillegg kan en kvinne som følge av å oppholde seg alene på gaten etter klokken seks på kvelden arresteres (Cat's Eye 2004b).

Det vi ser her er at oppfattelsen av kvinnens seksualitet og kropp knytter henne tett til den private sfære. Hun oppleves å måtte beskyttes mot, og kontrolleres i, det offentlige rom. Denne oppfattelsen ligger også hos kvinnen selv. Som jeg har hvert inne på i teorikapitlet er menneskers oppførsel for å unngå voldelig kriminalitet i stor grad internalisert. Den derav følgende oppførsel er derfor med på å forme og bevare den sosiale og romlige orden i det offentlige rom (Pain 1999a) Noen av informantene uttrykte misnøye med sine begrensninger i forhold til bruken av det offentlige rom, men stort sett oppfattet de jeg snakket med dette som naturlig og uunngåelig. Ingen anså det for plausibelt å "ta gaten", ved å kreve å få bruke den. For mange konnotasjoner ble knyttet opp til kvinner som benyttet seg av det offentlige rom på måter, og til tider, som sto i kontrast til det tradisjonelle kvinneidealet til at kvinnene ønsket å

bryte disse barrierene. De opplevde seg selv som ”for gode” for det. Stolthet knyttet opp mot deres egen anstendighet hindret også kvinnene fra aktivt ønske å endre denne forståelsen av det offentlige rom som et maskulint domene. Dette ønsket ble i seg selv forstått som uanstendig.

Tilbake i stuen hos Leela fortsetter hun sin fortelling om korrupsjonen av det lankesiske samfunnet. Hun forteller om unge kvinner og jenter ned i de tidlige tenårene som lokkes fra landsbyene til byen hvor de tvinges til et liv i prostitusjon. Hvis de endelig klarer å komme seg løs fra mektige menn som driver bordeller og halikkvirksomhet, tør de ikke reise hjem til familiene sine som følge av den skammen de føler. Leela har nylig fulgt opprullingen av en slik sak, hvor hennes mann har vært deltager i form av sin stilling som advokat. Hun mener denne utviklingen i retning av det hun beskriver som uanstendighet og barbari kommer som en følge av utenlandsk innflytelse. Hun forteller meg at kvinner i Sri Lanka hadde en sterk posisjon i samfunnet tidligere. Med muslimske handelsmenn, vestlig kolonialisering og påvirkning fra India har Sri Lankas kvinner mistet denne posisjonen, mener hun.

I samtalen med Leela som beveger seg fra modellenes uanstendighet, til de uskyldige landsbyjentene som lures ut i prostitusjon ligger motsetningene i dagen. På den ene siden argumenterer hun for at vestlig innflytelse på det nasjonalistiske prosjekt har ført til en paternalistisk forståelse av kvinnen, som har snevret inn kvinnens valgfrihet og rettsikkerhet. Hun bruker riktignok ikke disse begrepene, men holdningen er tydelig. Hun forteller om mektige dronninger, og kvinner som gifter seg med flere menn, som eksempler på tidligere tiders valgfrihet. På den andre siden trekker hun på den singalesisk buddhistiske nasjonale diskurs og omtaler selv kvinner i vendinger hvor de fremstår som svake, og i behov for beskyttelse. Beskyttelsen hun ser som nødvendig er ikke artikulert som beskyttelsen av mennesker som har vært utsatt for kriminalitet, men blir spesifikt bundet opp mot et kjønns spesifikt behov for beskyttelse. Videre er modellenes uanstendighet knyttet til deres brudd på det singalesisk buddhistiske kvinneidealet. Hun benytter selv diskursen hun kritiserer. Dette beskriver hvor dominerende denne diskursen er. På tross av at hun viser at hun er bevisst på diskursens artikulering, og videre er kritisk til den, er den så grunnleggende at hun fortsatt trekker på den. Blant mine informanter var det kun Leela som artikulerte denne forståelsen av det tradisjonelle kvinneidealet, som en konstruksjon med utspring i en politisk kontekst. Dette forstår jeg som en følge av hennes høye utdanning, og muligens også tildels hennes oppvekst i en familie hvor hun som jente ble oppfordret til å strekke seg utover grensene som tradisjonelt ble tilskrevet hennes rolle som jente.

Leelas historie om de unge kvinnene som ble lurt inn i prostitusjon, og lignende historier er med på å opprettholde den patriarkalske forståelsen av kvinners behov for beskyttelse. Spesielt gjelder dette kvinner fra de rurale landsbyene, så som kvinnene i Leelas beretning. Kvinnens rolle som bærer av det autentiske jamfør Chatterjees teori, forsterkes ved at også landsbygda fremstår som mer autentisk singalesisk. I tillegg til at disse kvinnene har et større ansvar for å bevare kulturen, fremstår de også som mindre egnet til å håndtere farene som lurer utenfor de trygge rurale landsbyene. Dikotomien mellom den ytre og indre verden, som sammenfaller med det offentlige rom og hjemmet blir overført til byen og landsbyen. Mens byen fremstår som moralsk degenerert, står landsbyen på sin side frem som en arne for kulturell opprettholdelse. Kvinner fra landsbyene kommer derfor i en posisjon hvor deres rolle som nasjonens bærer blir forsterket. Videre oppfattes disse kvinnene, på grunn av sin beskyttede bakgrunn å være hjelpeløse ovenfor den moralsk degenererte byen, hvor seksualitet og umoral venter (Hewamanne 2008).

Følelsen av egen sikkerhet i det offentlige rom

Kvinnene jeg snakket med hadde alle strategier for det å oppholde seg i det offentlige rom. Disse strategiene gikk ut på at de tok forhåndsregler og planla det de skulle gjøre for å minske risikoen for uønskete opplevelser. Alle vil nok uansett kjønn til en viss grad ta forhåndsregler, men det kan sies å kunne deles inn i kjønnsnøytrale og kjønnsesifikke forhåndsregler. De kjønnsnøytrale strategiene går ut på for eksempel å unngå rushtiden når elever blir kjørt frem og tilbake fra skole som førte til svært stillestående trafikk og forsinkelser i ens ærender. De kjønnsesifikke strategiene går inn for å minske kvinnenes sårbarhet for trakassering grunnet deres kjønn. Kvinner går lengere enn menn i sine strategier for å forsøke å kontrollere omgivelsene og seg selv (Stanko 1987). For kvinnene ble det å unngå rushtiden forsterket ved at det å ferdes i trengselen på gater og på offentlig transportmidler økte sjansen for bli seksuelt trakassert. Gjennom oppdragelse og sosialisering lærer jentene fra tidlig alder at de er sårbare i det offentlige rom, og at de må passe seg og ta forhåndsregler. Dette blir forsterket gjennom egne opplevelser. De kvinnene jeg snakket med hadde alle opplevd å bli seksuelt trakassert på offentlig sted, det vil si at de har opplevd beføling, blotting, fornedrende tilrop og kroppsspråk som viser til direkte seksuelle handlinger. Ettersom de ikke direkte kunne påvirke omgivelsene kontrollerte de seg selv, i stor grad gjennom klesdrakt, kroppsspråk og kontroll av hvor og når de gikk ut. Hadde de muligheten til det foretrakk de å ikke dra ut alene, hvis de skulle til steder de opplevde det strabasiøst å reise til eller å oppholde seg ved.

Geetha, Sriyani og Samanmali hadde det store fortrinnet at de hadde hverandre nærheten, i tillegg til tanten som bodde like ved. Som jeg har vært inne på var det sjeldent nødvendig for dem å gå noe sted alene om de ikke ønsket det. I tillegg ba de ofte Geethas sønn, på 14 år, om å ordne med endel ærender. Denne muligheten de hadde til å gå flere sammen gjorde at det å ferdes i det offentlige rom opplevdes lettere enn for de andre kvinnene jeg snakket med.

Leela og Iresha hadde begge ektemenn som kjørte, og de foretrakk begge å bli kjørt til de ærender de hadde. Leela hadde også selv førerkort, men i praksis var det stort sett mannen som kjørte bil. I tillegg til å ha bil, hadde Leela og mannen også en dame som jobbet hos dem, Soma. Soma var en eldre dame, som hadde vært hos dem i mange år og sto for størsteparten av husarbeid og tilbereding av mat. Hun gikk også og handlet inn mye av det de trengte til det daglige. Leela fortalte at det å ferdes ute var verre da hun var yngre, da hadde hun tatt seg mer nær av menn som ropte eller på andre måter gjorde det ubehagelig å ferdes ute. Nå som hun var en godt voksen kvinne var det ikke så ofte hun opplevde ubehageligheter som før, og når

det skjedde var hun blitt flinkere til å ignorere det. Hun mente imidlertid at disse opplevelsene gjorde at hun unngikk å gå noe sted alene. Stort sett handlet hun i de moderne dagligvarebutikkene, og kjøpesentrene. Det var en dagligvare butikk fem minutters gange fra hjemmet deres, men trengte hun noe sendte hun heller Soma, eller ventet på at mannen kunne kjøre henne.

På tross av at ingen av mine informanter hadde opplevd voldelige overgrep av fremmede i det offentlige rom, hadde de alle en reel frykt for nettopp dette. Deres opplevelse av det offentlige rom var preget av behovet for å beskytte seg. For informantene fungerte gjentatt seksuell trakassering som en påminnelse, og en opplevd sannsynliggjøring, av grovere overgrep. Dette er sammenfallende med Pains (1991, 1997) studie av kvinners frykt for voldelig kriminalitet. Mine funn følger Pain videre ved at informantenes frykt og opplevelse av seksuell trakassering førte til en direkte begrensning av deres bevegelsesfrihet. De fleste informantene trosset daglig ubehaget de forbant med å befinne seg i det offentlige rom, men tok som sagt forhåndsregler i forsøk på å kontrollere sannsynligheten for trakassering og overgrep. Informantene mente at de, som kvinner, opplevde langt større begrensinger i sin mulighet til å ferdes i det offentlige rom enn menn, selv om menn også måtte ta sikkerhetshensyn.

Følelsen av egen sikkerhet i sitt eget hjem

Påfallende tydelig når man kommer fra Norge til Sri Lanka er behovet for å sikre seg og sin eiendom. En tur rundt i et nabolag viser, i takt med økonomisk mulighet, vinduer med gitter, høye murer, kanskje med knust glass eller små spyd på toppen og lukkede porter. I stor grad er det sammenfall mellom økonomisk styrke og grad av lukkethet, og i enkelte tilfeller nærmest skjulte hjem. I tillegg ser man ofte hunder, som på dagtid sitter i bur, men som på natten løper løs i hagen, som en nattlig sikkerhetsvakt. Denne måten å sikre sin eiendom, sin familie og seg selv på er i størst grad benyttet i byer og bynære områder. I tillegg henges det ofte opp religiøse amuletter og andre gjenstander som skal beskytte, rundt om i hjemmet, og i hagen. Disse finner man i hjem av både høy og lav økonomisk posisjon, og spredt rundt i hele landet. De religiøse symbolene kan være både skjulte og synlig. De synlige fungerer dermed også som en markør for gruppetilhørighet.

Blant mine informanter hadde alle noen former av disse sikkerhetsforanstaltningene. Alle hadde gitter i vinduene. Med unntak av Geetha og Sriyani hadde også alle solide murer og porter. Geetha og Sriyanis hus, lå i hager som hadde åpne gjerder, men ingen porter. Her var nabolaget i seg selv mer skjermet, og lignet mer en rural landsby i så måte. Svært få av husene her hadde murer, og der det var murer var disse lave, som man kunne se over når man gikk forbi.

Disse sikkerhetsmessige forhåndsreglene bygget på et ønske om å sikre seg selv. Forståelsen av dette som en nødvendighet ble opprettholdt gjennom egne og bekjentes erfaringer og av nyhetsbildet, som rapporterte om økende kriminalitet. Under samtaler om temaet påpekte informantene at de så det som nødvendig å ha et godt sikret hus for å ivareta sin egen personlige trygghet. Som jeg også var inne på tidligere opplevde flere av informantene ubehageligheter knyttet til å være inne i sitt eget hjem. Da Sheilas ektemann var i Midtøsten hadde hun daglig, eller nattlig, inntrengere i hagen, som lusket rundt vinduene og visket eksplisitte inviter til Sheila, som de visste befant seg innenfor. I Sri Lanka er det vanlig, i hus uten air-condition, at det over vinduene er åpne felt med netting av treverk. Disse sørger for luftgjennomstrømning i det varme tropiske klimaet, men gjør også at det mangler lydisolasjon. Dermed kan en person som står utenfor et vindu og visker høres tydelig inne i huset. Sheila fortalte at hun følte seg svært utrygg fortsatt, når mannen ikke var hjemme på kveldtid. De hadde flyttet fra huset hun bodde i mens han var i Midtøsten, og bodde nå i et respektabelt middelklassestrøk, uten gjennomgående trafikk. Dermed var sannsynligheten for at uvedkommende skulle ta turen gjennom nabolaget liten. Sheilas hjem hadde alle de typiske

sikkerhetsforanstaltningene: høy mur rundt eiendommen, solid jernport ut mot gaten, gitter for vinduene i huset og tykke og solide tredører. I tillegg hadde de en hund, som selv om den ikke var særlig avskrekkende, sa tydelig ifra om noen ukjente nærmet seg. Sheilas frykt bygget i stor grad på de erfaringene hun hadde fra tiden da hun var uten en mann i husholdet.

Sonya på sin side hadde tidligere vært mye plaget av frykt og usikkerhet, men dette bunnet ut i hennes spesifikke situasjon, som jeg har vært inne på tidligere, hvor broren hadde lovet henne bort til en gangster for ettergivelse av narkotikagjeld. På tross av at Sonya følte seg tryggere nå, enn tidligere, mente hun at det var naturlig for kvinner i Sri Lanka å være på vakt, også i sitt eget hjem, når de var alene.

Leela mente det ville være svært urealistisk i den lankesiske konteksten å føle seg trygg selv om man befant seg i sitt eget hjem. Spesielt for henne og hennes mann som i yrkes medfør nok hadde pådratt seg en og annens vrede ettersom de var advokater, og mannen var fungerende dommer. En kjent advokat var blitt funnet myrdet i sin egen garasje, og denne saken hadde rystet deres omgangskrets spesielt.

Geetha, Sriyani, Dinesha og Samanmali bodde i hushold som lå i nær tilknytning til hverandre eller til andre familiemedlemmer. På tross av at deres hjem var de som hadde færrest sikkerhetsforanstaltninger, ettersom de ikke hadde solide murer og porter rundt husene sine, var følelsen av sikkerhet i sitt eget hjem sterkere hos disse fire kvinnene enn hos de andre informantene. En følge av at de var omgitt av familie i nabohusene var at de følte det alltid var noen som holdt et øye med dem og passet på.

Frykt, eller følelsen av mangel på sikkerhet i sitt eget hjem var blant mine informanter en faktor som påvirket deres liv. Denne frykten var i stor grad knyttet til om det var en mann i hjemmet eller ikke. Uten en mann tilstedet følte de at deres sikkerhet var svekket. I størst grad gjaldt dette det de informantene som bodde i enkeltstående hushold, uten nær relasjon til sine naboer. Også de tre kvinnene som hadde opplevd vold fra ektefellene sine oppfattet det som tryggere å ha mannen hjemme på kvelden og natten, enn å være uten en mann som kunne beskytte dem mot fremmede inntrengere. Dette stemmer overens med funn gjort i Vesten, hvor Valentine (1992) forklarer dette ut i fra sosiale tabuer rundt familien som enhet, og at kvinner ofte befinner seg i en rolle hvor hun er økonomisk avhengig av mannen. Ut i fra informantenes fortellinger forstår jeg det også dit hen at på tross av at mennene deres kunne være voldelige mot dem, var ”overraskelsesfaktoren” ved en fremmed inntrenger mer skremmende enn om deres ektefeller ble voldelige. Ved vold fra ektefelle hadde de en viss

grad av kontroll ved at de hadde vært gjennom det før og visste hvordan det ville forløpe, noe de ikke visste hvis det skulle komme en fremmed inntrenger.

6. Avslutning

Jeg har i denne oppgaven sett på begrensninger kvinner opplever på Sri Lanka som følge av den kulturelle forståelsen av kjønn. Hvordan deres identitet som kvinne er med på å forme deres liv. Gjennom analyse av funn gjort under feltarbeid, hvor jeg benyttet meg av deltagende observasjon og intervjuer, har jeg forsøkt å gi et innblikk i de begrensninger som knytter seg spesifikt til rollen som kvinne i den konteksten jeg befant meg i. Jeg mener at min analyse kan si noe om betydningen av kvinneidentiteten for begrensninger også utover denne spesifikke konteksten, at den kan ha gyldighet i andre lignende kontekster. Dette baserer jeg på at mine funn var i overensstemmelse med funn gjort i tidligere studier, noe jeg mener styrker overførbarheten ved min analyse. Videre mener jeg at de overordnede funn, som jeg nå vil spesifisere, var gyldige for alle mine informanter på tross av at de levde ulike liv. En følge av dette mener jeg er styrket overførbarhet av den forståelsen av den rådende kjønnsrollediskursen jeg har søkt formidlet gjennom denne oppgaven.

Min analyse viser at identiteten som kvinne har betydning for begrensninger i livsutfoldelse som en følge av den dikotomiske inndelingen av kjønnene, og videre dens samsvar med inndelingen av rom. De opplevde begrensningene i den private sfære, og i livet knyttet til hjemmet fremsto i stor grad som en følge av forholdet mellom kvinnen og hennes mannlige overhode, i en gift kvinnes tilfelle hennes ektemann. Denne mannen fungerte nærmest som kvinnens bindeledd mellom henne selv og den rådende kjønnsrolle diskursen, som plasserer henne i den indre spirituelle sfære. I det offentlige rom, hvor kvinnen gjerne opptrådte uten direkte innvirkning fra mannen ble hun i større grad direkte påvirket av den rådende diskursen. Det offentlige rom kunne for enkelte føles som begrensende fordi man opplevde å måtte følge normer man i den private sfære følte seg fritatt fra, eksempelvis sosial oppførsel og klesdrakt som kommuniserte anstendighet og bluferdighet, og som i tråd med Chatterjees teori, signaliserte at man ivaretok den indre spirituelle sfære. For andre igjen fremsto den offentlige sfære som befriende. Dette kom som en følge av at mannens bestemmelser gjorde det private rom til et sted med strengere begrensning enn det offentlige rom. Når kvinnen da steg ut i det offentlige rom, uten mannens tilstedeværelse, opplevde hun det som en befrielse fra mannens sterke tilstedeværelse og overvåkning i hjemmet.

Kjønnsrolle diskursen knytter kvinnen tett til sine reproduktive egenskaper. Rollene som kone og mor er i Sri Lanka forstått som sentrale for kvinnens kjønnsidentitet. Dette i en slik grad at adferd som står i konflikt med denne oppfattes som sosialt uakseptable. Det eneste legitime alternativet for en kvinne er rollen som nonne, hvor da kvinnen fraskriver seg rollen som kone og mor til fordel for et rent religiøst liv. Dermed begrenses kvinnen i å gjøre valg som ikke lar seg kombinere med morsrollen. I tillegg oppfattes det betenkelig, og kan føre til sosiale sanksjoner om kvinnen i tillegg til å være kone og mor velger å ha en livsstil som sosialt sett oppleves å være uforenelig med de oppgaver hun har som kone og mor. Kvinnens fremste oppgave er å opprettholde den indre spirituelle sfære gjennom den diskursive videreførelsen av denne til sine barn. Denne videreføringen oppleves å være avhengig av at en selv praktisk lever opp til de verdiene som foreskrives av denne diskursen.

Referanser

- Abeywardena, J. et al. 2000. *Sexual Harassment in Sri Lanka: Womens Experiences and Policy Implications*. Center for Womens Research, Sri Lanka.
- Arthur, L.B. 1999. Dress and the social control of the body. *Arthur, L.B. (ed.) Religion, dress and the Body*. Berg, Oxford.
- Bernard, H.R. 2002. *Research Methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative Methods*. AltaMira Press, Walnut Creek.
- Cat's Eye. 2004a. Violence against women in Sri Lanka. *De Alwis, M. (ed.). Cat's Eye. A Feminist Gaze on Current Issues*. Cat's Eye Publications, Colombo
- Cat's Eye. 2004b. *De Alwis, M. (ed.). Cat's Eye. A Feminist Gaze on Current Issues*. Cat's Eye Publications, Colombo.
- CENWOR, 2000. *Sexual Harassment in Sri Lanka: Women's Experiences and Policy Implications*. Study Series No. 19. Center for Women's Research, Colombo.
- Chandrasekera, R. & M. Perera. 2005. Women's Manifesto – 2005/2006. *Chandrasekera, R. & Perera, M. (eds). Excluding Women. The Struggle for Women's Political Participation in Sri Lanka*. The Social Scientists' Association, Colombo.
- Chatterjee, P. 1989. The Nationalist Resolution of the Women's Question. *Sangari, K. & S.Vaid. (eds). Recasting Women: Essays in Colonial History*. Kali for women. New Delhi. 233-253.
- Cook, I. 1997. Participant observation. *Flowerdew, R. & D. Martin (eds). Methods in Human Geography: a guide for students doing research projects*. Pearson Education Limited, Essex.
- Coomaraswamy, R. 2002. Violence, Armed Conflict and the Community. *Jayaweera, S. (ed). Women in Post-Independence Sri Lanka*. Sage Publications, New Delhi.
- De Silva, W. 2002. The Family: Continuity and Change. *Jayaweera, S. (ed.) Women in Post-Independence Sri Lanka*. Sage Publications, New Delhi.
- Disanayake, J. B. 1998. *Understanding the Sinhalese*. Godage Poth Mendura, Colombo.
- Disanayake, J.B. 2004. *Sun, Moon and Paddy*. Sumitha Publishers, Kalubowila.
- Duncan, N. 1999. Sexuality in Public and Private Spaces. *Duncan, N. (ed.) Body Space: Destabilizing geographies og gender and sexuality*. Routledge, London.
- Edwards, A. 1987. Male Violence in Feminist Theory: an Analysis of the Changing Conceptions of Sex/Gender Violence and Male Dominance. *Hanner, J. & M. Maynard (eds). Women, Violence and Social Control*. Macmillan Press, Houndmills.
- Fangen, K. 2004. *Deltagende Observasjon*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Gathorne-Hardy, F. 1999. Home. *McDowell, L. & J.P. Sharp (eds). A Feminist Glossary of Human Geography*. Arnold, London.

- Gibson-Graham, J. K. 1996. Reflections on Postmodern Feminist Social Research. *Duncan, N. (ed.). Body Space: Destabilizing Geographies of Gender and Sexuality*. Routledge, London.
- Gombich, R & G. Obeyesekere. 1988. *Buddhism Transformed: Religious Change in Sri Lanka*. Princeton University Press, Princeton.
- Goonesekere, S. 2002. Constitution, Governance and Laws. *Jayaweera, S. (ed). Women in Post-Independence Sri Lanka*. Sage Publications, New Delhi.
- Gunatilaka, R. 1999. *Labour Legislation and Female Employment in Sri Lanka's Manufacturing Sector*. Research Studies: Labour Economics Series No.14. Institute of Policy Studies, Colombo.
- Greene, E. et al. 1987. Women, Leisure and Social control. *Hanmer, J. & M. Maynard (eds). Women, Violence and Social Control*. Macmillan Press, Houndmills.
- Hesselberg, J. 1998. *Spørreundersøkelse og intervju i utviklingsland. En guide for hovedfagsstudenter*. Occasional Paper #25, Samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Hewamanne, S. 2008. *Stitching Identities in a Free Trade Zone*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
- Jayawardena, K. 1986. *Feminism and Nationalism in the Third World*. Zed Books, London.
- Jayawardena, K. & M. de Alwis. 2001. Casting Pearls: The Women's Franchise Movement in Sri Lanka. The Social Scientists' Association, Colombo.
- Jayawardena, K. & M. de Alwis. 2002. The Contingent Politics of the Women's Movement. *Jayaweera, S. (ed). Women in Post-Independence Sri Lanka*. Sage Publications, New Delhi.
- Jayaweera, S. & T. Sanmugan. 1996. *Maternal and Child care role for women workers*. Center for Womens Research, Sri Lanka.
- Jayaweera, S. 2002. Women in Education and Employment. *Jayaweera, S. (ed). Women in Post-Independence Sri Lanka*. Sage Publications, New Delhi.
- Jeganathan, P. 2000. *A Space for Violence*. *Chatterjee, P. & P. Jeganathan (eds). Community, Gender and Violence*. Hurst & Company, London.
- Jørgensen, M. J. & L. Phillips. 1999. Diskursanalyse som Teori og Metode. Roskilde Universitetsforlag / Samfundslitteratur, Frederiksberg.
- Lynch, C. 2007. Juki Girls, Good Girls: *Gender and Cultural Politics in Sri Lanka's Global Garment Industry*. Cornell University Press. Ithaca.
- Malhotra, A. og A. Ong Tsui. 1996. Marriage Timing in Sri Lanka: The Role of Modern Norms and Ideas. *Journal of Marriage and the Family*, vol. 58, No. 2. 476-490
- McDowell, L. 1999a. Patriarchy. *McDowell, L. & J. P. Sharp (eds). A Feminist Glossary of Human Geography*. Arnold, London.
- McDowell, L. 1999b. Feminist geography. *McDowell, L. & J. P. Sharp (eds). A Feminist Glossary of Human Geography*. Arnold, London.
- McNeill, S. 1987. Flashing: Its Effect on Women. *Hanmer, J. & M. Maynard (eds). Women, Violence and Social Control*. Macmillan Press, Houndmills.

- McIlwaine, M. 1999. Household. *McDowell, L. & J.P. Sharp (eds). A Feminist Glossary of Human Geography*. Arnold, London.
- Pain, R. 1991. Space, sexual violence and social control: integrating geographical and feminist analyses of women's fear of crime. *Progress in Human Geography, Vol. 15, No. 4*. 415-431.
- Pain, R. 1997. Social geographies of women's fear of crime. *Transactions of the Institute of British Geographers, Vol. 22, No 2*. 231-243.
- Pain, R. 1999a. Fear of crime. *McDowell, L. & J. P. Sharp (eds). A feminist Glossary of Human Geography*. Arnold Publishers, London.
- Pain, R. 1999b. Violence. *McDowell, L. & J. P. Sharp (eds). A feminist Glossary of Human Geography*. Arnold Publishers, London. 286-287.
- Samarasinghe, D. 2002. Women's Health. Population and Quality of Life. *Jayaweera, S. (ed). Women in Post-Independence Sri Lanka*. Sage Publications, New Delhi.
- Samuel, K. 2006. *A Hidden History: Womens Activism for Peace in Sri Lanka 1982-2002*. The Social Scientists' Association, Colombo.
- Stokke, K. 1999. *Politisk Geografi*. Tano Aschehoug, Oslo.
- Stanko, E. 1987. Typical Violence, Normal Precaution: Men, Women and Interpersonal Violence in England, Wales, Scotland and the USA. *Hanmer, J. & M. Maynard (eds). Women, Violence and Social Control*. Macmillan Press, Houndmills.
- Thagaard, T. 2002. *Systematikk og Innlevelse*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Valentine, G. 1992. Images of danger: women's sources of information about the spatial distribution of male violence. *Area* 24.1, 22-29.
- Wijayatilake, K. 2004. *Study on sexual and gender based violence in selected locations in Sri Lanka*. The United Nations High Commissioner for Refugees, Sri Lanka.

Vedlegg 1: Oversikt over informantene

Dinesha

Dinesha er 26 år. Hun er gift med Tushara på 30 år. De giftet seg da hun var 24 år, og har en sønn på snart 1 år. Hun er hjemmeværende husmor. Tidligere jobbet hun i en klesbutikk, men valgte å slutte da hun skulle gifte seg. Hun er buddhistisk singaleser.

Geeta

Geeta er 36 år. Hun er gift med Premasiri, på 50 år. De giftet seg da hun var 21 år. De har to sønner på 14 og 4 år. Hun er hjemmeværende husmor. Hun er buddhistisk singaleser.

Iresha

Iresha er 31 år. Hun er gift med Lal på 38 år. De giftet seg da hun var 28 år. De har ingen barn, men hun er gravid. Hun er hjemmeværende. Hun er universitetsutdannet og var tidligere yrkesaktiv. Hun er buddhistisk singaleser.

Kumari

Kumari er 33 år. Gift med Kamal på 42 år. De giftet seg da hun var 21 år. De har tre døtre på 11, 8 og 4 år. Hun er hjemmeværende husmor. Hun er buddhistisk singaleser og mannen er katolsk singaleser, og de to eldste jentene går på katolsk skole.

Leela

Leela er 48 år, gift med Dilum på 50 år. De giftet seg da hun var ferdig med utdannelsen, hun var da i 20 årene. De har en datter på 10 år. Leela er advokat, og hun og mannen har en liten praksis. Hun er buddhistisk singaleser.

Samanmali

Samanmali er 30 år. Hun giftet seg i løpet av feltarbeidet med Rohan på 36 år. Hun bor hos søsteren sin, Sriyani, frem til dette og hjelper til med barna og hjemmet til søsteren. I tillegg har hun ansvaret for deres far, som også bor hos Sriyani. Etter bryllupet flyttet hun til mannens hjemsted, en dagsreise unna hennes tidligere hjem. Hun er buddhistisk singaleser.

Sheila

Sheila er 32 år, gift med Sander på 34 år. De giftet seg da hun var 21 år. De har en sønn på 10 år. Sheila er under utdanning, og skal bli frisør. Hun er katolsk burgher.

Sonya

Sonya er 20 år, gift med James på 30 år. De giftet seg det året hun fylte 18 år. De har en sønn på 2 år. Sonya jobber som modell. Hun er katolsk burgher.

Sriyani

Sriyani er 34 år. Hun er gift med Aruna på 43 år. De giftet seg da hun var 19 år. De har fire døtre på 14, 11, 9 og snart 1 år. Hun er hjemmевærende husmor. Hun er buddhistisk singaleser.

Susantika

Susantika er 27 år, er gift med Sujith på 36 år. De giftet seg da hun var 17 år. De har to barn, en jente på 9 år, og en gutt på 2 år. Hun er hjemmевærende husmor. Hun er Buddhist, men vokst opp med både katolisisme og buddhisme da faren var katolsk burgher, og moren er buddhistisk singaleser.

Vedlegg 2: Intervjuguide

Informant:

”Deg og familien”

1. Can you give a brief introduction of yourself, and your life?
  - a. Age:
  - b. Marital status:
  - c. Children? How many?
  - d. Who lives in your household?
  - e. Do you have anyone (nanny, servant etc) who comes to help you/lives with you?
2. Can you describe an average day in your life?

“Arbeidsliv”

3. Do you work, or study, outside of home, or for some other reason leave home on a regular basis (ex: daily)?

Hvis informanten jobber/studerer utenfor hjemmet:

- a. How far is your place of work/study from your home?
- b. How do you get there?
- c. Do you have any thoughts on how it is to be a woman with a career in Sri Lanka?

Hvis informanten ikke jobber/studerer utenfor hjemmet:

- d. Could you consider working/studying outside of home?
Why/why not?
- e. What do you think of women who work outside of home?

Does it matter whether she is married, or not? – and if she has children?

4. What do you think about the fact that more and more women in Sri Lanka is working outside of home?
5. Are there any occupations that are unsuitable for women?
  - a. If so, which/why?

“Tid og sted”

6. Do you sometimes go out alone for other reasons than work/study?

a. If so: where/for what?

b. If not: Why?

What would happen if you went?

7. Who does the shopping in your household?

Hvis informanten handler:

a. Where?

b. Do you go alone, or with someone?

i. What do you prefer, and why?

c. What kind of shopping do you do?

d. How do you travel when you go shopping?

Why do you choose this transportation? (Eller blir det bestemt for henne?)

8. Do you ever feel unsafe out in the public?

a. Why/why not:

If so, where?

b. Does it matter whether you are alone or with someone?

If so who and why?

c. Does the time of day matter?

If so, why?

9. Do you make any arrangements or preparations to protect yourself in the public?

10. Do you sometimes go out only in the company of women?

a. If not, why?

b. If so, where/for what?

c. Who would you go with?

d. What kind of transport do you choose, and why?

11. Are there any places you feel that women can not go without the company of someone?

a. Does the gender of the company have any significance?

b. Where would that be?

c. Why?

- d. Does time of the day have any significance (if so, explain)?
  - e. Does it matter what age the woman is (if so, explain)?
  - f. Does it matter whether the woman is married, or not (if so, explain)?
  - g. What happens if a woman goes to such a place anyway?
  - h. What do you think about this?
12. Is there places you feel women can not go, even with the company of someone?
- a. If so, where/why?
13. Does time of the day play any significance?

“Litt om kvinner”

14. How should a woman be?
- a. Do you live according to that?
15. How do you think it is to be a unmarried woman in Sri Lanka?
16. How do you think it is to be a single mother in Sri Lanka?
17. Do you think the economic situation of a woman influences her “womanhood”?
18. Do you have any thoughts on how it is to be a woman in Sri Lanka?
- a. Is there anything you wish were different?
  - b. Is there anything you think is especially good?
19. Is there anything else you feel is important for me to know in order to understand how it is to be a woman in Sri Lanka?